CEZAR PETRESCU

SCRISORILE UNUI RĂZEȘ

www.digibuc.ro

www.digibuc.ro

CEZAR PETRESCU
SCRISORILE UNUI RAZES
S'A EDITAT ŞI TIPĂRIT DE
CVLTVRA NAŢIONALĂ
BUCUREŞTI 1922

www.digibuc.ro

CEZAR PETRESCU

SCRISORILE UNUI RĂZEȘ

CVLTVRA NAȚIONALĂ

www.digibuc.ro

CUPRINSUL

PREDOSLOVIE pag. 5
IN PODGORIA DE ODINIOARĂ pag. 11
NĂLUCA pag. 15
MOARA LUI ILIUȚ pag. 23
RĂSUL pag. 33
DACIA FELIX pag. 61
ISAAC pag. 77
VALSUL ROZELOR pag. 101
PRINTRE MERII SĂLBĂTĂCIȚI pag. 131
FIUL CÂMPURILOR pag. 135
POVESTEA LUI MOȘ TOMA pag. 141
PRIETENUL MEU JAN pag. 149
FUGARUL pag. 169
DOI DASCĂLI pag. 177
BALUL pag. 181
ION pag. 189
SOCOTEALA pag. 197
INTOARCEREA EROULUI pag. 207
LÂNGĂ O PIATRĂ VECHE DE HOTAR pag. 215
PE ARIEȘ IN SUS pag. 225
TRIPTIC BASARABEAN pag. 233
VERA ARCADIEVNA pag. 241
STEJARUL DE PE CULME pag. 245

□ □ □

www.digibuc.ro

PREDOSLOVIE

Iunie 17. Poiana Negrei

Erà o încăpere scundă, cu pereţii rombici, vecină cu cerul; vara încropită de arşiţă, în Decemvrie sguduită de viscol.

V'aduceţi aminte? Stăpânul acelor zidării fortificate cu beton, săpând temelia, ţinuse cu sgârcenie să nu piardă nici un ungher din fâşia pământului îngust, şi clădirea se înălţase în văzduhuri triunghiulară, ca un bot de navă. Acolo sus, la al patrulea rând, în colţul cel mai ascuţit unde se despicau vânturile, am descoperit cabina aceea în care cu o săptămână înainte o femeie îşi luase zilele. Fusese o trecătoare neînsemnată prin viaţă; o femeie fără vârstă şi fără frumuseţe, strecurată în tălăzuirea mulţimii în vestminte fumurìi, nevăzută şi mistuită de suferinţe de nimeni luate în seamă. Nu se ştià bine de unde venise, nici ce tăinuite dureri curmase cu ceaşca de băutură omorîtoare. Deşertându-i moştenirea ei săracă, pentru a face loc şi mai puţinului avut, cu care poposisem în cetatea plină de larmă, proprietarul se tânguise doar că a rămas păgubit cu plata câtorva luni şi iscusit, îmi lăsase

www.digibuc.ro

să pricep că această îngăduială nu-mi va fi şi mie acordată.

Iar umbra moartei necunoscute se desfăcù după aceea multă vreme din unghere, târziu, când noaptea potolià vaetul oraşului. Prin somn, îşi plecà faţa ei nevăzută deasupra pernelor, misterioasă mă cercetà de aproape; nu-i zăream chipul şi totuş îl presimţeam de o nemărginită tristeţe, purtându-mi visurile în ţinutul împăcărilor veşnice, unde sufletul eliberat flutură ca o pasăre albă.

Cu această tovărăşie de întunecoase vedenii îmi pornisem acolo viaţa, şi n'a fost anevoie de înţeles de ce oraşul vostru, din cele dintâi ceasuri, nu-mi mai părù o vale a desfătărilor.

Dar aţi venit voi, aducând îndată îndrăzneală şi înveselire. Cutia strâmtă a cămării s'a umplut de furtunoase desbateri şi siguranţa tuturor biruinţelor a fost atât de vehement demonstrată cu pumnul în masă, încât înfricoşată, umbra moartei s'a furişat din fostu-i lăcaş, rătăcind aiurea, în adăposturi mai paşnice.

De acolo, dela fereastra deschisă în înălţimi, seara, când se aprindeà colierul luminilor dealungul zidurilor sure, urmăreaţi jos furnicarea mulţimii şi sufletele vi-se încărcau de toate nădejdile. In puhoirea fără odihnă a străzii, vă trudeaţi privirea să descoperiţi fraţii voştri necunoscuţi; eroi cari vă înduioşau sufletele, tineri înfrigurați şi famelici ce-au visat pe cărţile lui Balzac, pe cari Capitala îi chemase din somnolenţa târgurilor tihnite şi din cătune cu bisericuţa mucedă, ispitiţi de

www.digibuc.ro

pilda lui Rastignac, Rubempré ori Rafael de Valentin. Ii recunoșteați după pașii grăbiți cu care străbăteau strada. După nepăsarea cu care, singurateci în mijlocul mulțimilor, își purtau glorios, ca viteze trofee de bătălie, vestmintele lor roase și de mult înfruntând vremelnicia modelor. Spre dânșii înduioșarea voastră coborà ca o desmierdare. Vă regăseați. Vă numărați. Inverșunarea voastră își oțelià armătura. Erați legiune. Erați legați printr'o ascunsă francmasonerie.

Cetatea vă stà acolo, la picioarele voastre, clocotind de ispite și gata să îngenunche. Erà nevoie numai s'o îmblânziți, ca pe-o fiară care învață să se târâie supusă, când știe în mână biciul temut, cu plumbi.

Pe mine, spasmul acela necurmat mă obosià. Fără vrere, îmi desprindeam coatele amorțite dela fereastra voastră și-mi găseam odihnă ochilor, dincolo, la celălalt pervaz, deschis către alte priveliști. Erà altă ferestruie, care privià peste acoperișuri de tablă cenușie, peste cartiere sărace și prăfuite, spre marginea orașului, peste plasa încurcată de șine a gării, unde veșnic poposià și plecà un tren. Dar prin culisele afumate ale zidurilor, se întrevedeà un colț de câmp; o șuviță îngustă, verde și atât de departe, că mă îndoiam ades de adevărata ei ființă, că-mi păreà uneori o amăgire a ochilor, un ostrov ireal, *fata morgana* a sufletului sugrumat de ziduri fierbinți și însetat de răcoarea pajiștilor. La ferăstruia aceea, lângă peretele cu tencuiala grunzuroasă, se chinuià să ajungă spre cer un copac

www.digibuc.ro

crescut în pământul sguros. Aveà frunzele colbăite, crengile noduroase şi torturate; arşiţa asfaltului şi umbra uscată a zidurilor, îi înnăbuşise într'atâta seva puţină în trunchiul sclerozat, că-mi păruse din cea dintâi zi un copac-martir. Nici nu s'ar fi putut spune fără şovăială ce copac anume va fi fost. Poate un savant ar fi găsit un prilej rar, să studieze cu isteţime din închirceala frunzelor, din convulsia încâlcită a crengilor, desnădăjduita încăpăţânare de viaţă a arborilor smulşi pădurii. Seara, când frunzele abià îndrăzneau să susure timid, la o adiere nesimţită, copacul îmi părea că suspină.

Vă amintiţi apoi?

După ani, cămara mea nu mai fu încăpătoare îndestul pentru fabuloasele voastre planuri. Vă risipeaţi. Rămâneam singur. In urmă. In cuvintele voastre, după o strângere moale de mână, străbăteà o fugară compătimire. Mă dovedisem cu aripi prea scurte, pentru sborul vostru îndrăzneţ. Şi poate vă întrebaţi de n'ar fi fost mai bine să fi rămas în sătucul acela — despre care vă povesteam — cu cântec de cristei în dimineţile cu cer cristalin. Fusese o iarnă cu zăpada murdară pe uliţi, cu întunecările grăbite de neguri. Deasupra acoperişului erau trei gratii de fier ruginit, cu ceşti albe de porţelan în care se adunaseră par'că, înnodate, toate sârmele de telefon ale oraşului. In coardele acelea întinse, se văitase toată iarna viscolul. Şi nopţile îmi păruseră oprite pe loc, fără sfârşit.

www.digibuc.ro

Din nou singurătatea mi-o cercetase moarta necunoscută. Din nou își plecà în întunerec, peste obrazul meu, fața nevăzută, în care desluşeam cu spaimă o întrebare ce însemnà un îndemn.

Iar la începutul primăverii, într'o dimineață, în zorii plumburii încă, am auzit în strada adormită scârțâitul dureros al carelor. A fost ca o chemare desnădăjduită a câmpurilor. In lumina vânătă se înşirà convoiul cu poveri. Acoperind gemătul osiilor, se înălțau glasurile cărăuşilor şi ele îmi sunară trist, ca un plânset de acasă.

N'am închis ochii. La ferestruia dinspre şes am aşteptat soarele. Vântul dimineții aduceà răsufletul răcoros al ogoarelor. In pâcla albăstrie acoperişurile se înălțau fără număr, geometrice şi monotone, ca mii şi mii de temniţe cu obloanele trase, care peste un ceas aveau să-şi deschidă porțile şi să-şi trimită condamnații la osânda cea silnică. Ce căutam acolo? Ce aşteptam? Din gară un tren pufnì un nor alb şi porni grăbit peste câmpuri. Se vedeà acolo un lan crud înverzit. Strălucià departe o lucire de ape. Copacul de lângă zid îşi tremură ramurile şi n'am ştiut de-a fost gemătul meu ori suspinul frunzelor.

Mai erà nevoie de-o hotărîre?

In căsuța de bârne, cu muşcate la fereastră şi adăpostită de nucul străbun, sub care am visat şi eu odinioară să cuceresc lumea, m'am întors atunci, obosit şi cuminte. In răzeşia părintească, ecoul glasurilor voastre ajunge acum înnăbuşit, ca din

www.digibuc.ro

alte lumi, ca vuetul îndepărtatelor furtuni, ce mor sub norii albi, la orizont. Asfințitul mă prinde ades cu o carte pe genunchi. Livada cântă de zumzetul albinelor. Porumbeii cu picioarele de mărgean coboară să ciugulească grăunțele din mână-mi.

Ce-aș mai dorì?

Ați vrut câteva însemnări din sihăstria asta.

Mă tem că vor însemnà desamăgiri, dela cele dintâi file.

□ □ □

www.digibuc.ro

IN PODGORIA DE ODINIOARĂ

Când am ajuns sus, soarele se stingeà fără putere. Vântul îngrămădià nori fumurii pe culmile rotunde. Erà o lumină turbure, cu ceasul nehotărît. Din înălțimi stau gata să curgă stropii de ploaie. Și nu se deslușià de-i început de ziuă, ori cele dintâi întunecimi ale asfințitului.

Acolo, la gardul cu vreascurile rupte, la podețul putred și la poarta strâmbă și dată în lături a pustiu, m'am oprit cu răsuflarea tăiată; poate de urcușul prea repede, poate de amintirea lucrurilor moarte. Un cățelandru alb m'a întâmpinat cu larmă dușmănoasă. Din fund, de sub prunii bătrâni și cu crengile răsucite, moșneagul grăbì către mine săltându-și pe umeri sumanul sur.

Ca în totdeauna întâlnirea noastră se petrecù sgârcită în vorbe. Paznicul livezii secătuită de rod și al viei părăginite, e ursuz și surd, iar drumul meu pe nevestite-i părù

www.digibuc.ro

și de astădată încă un semn de neîncredere și o iscodire vicleană de stăpân. Deaceea m'a purtat tăcut, la cele trei clăi de fân, clădite ca trei jucării netede, în dosul cramei cu ferestrele sparte. Imi arătă cei din urmă pomi noduroși cari mai rodeau fructe pipernicite, și iarăș mă duse, cu gând de mustrare, la casa bătrânească, cu dranița mucedă și cu pereții coșcoviți, din care cărămizile desgolite arătau răni roșii. Aici paznicul mă întrebă din ochi. I-am ocolit privirea. I-am strigat ceva, la întâmplare, în urechea surdă, pentru a-i strămută gândul în altă parte.

De ani nenumărați, întâlnirea noastră sfârșià la fel. Părăgina în care lăsam să se macine gospodăria moștenită, îi păreà cea din urmă nelegiuire cu putință. Și nu pierdeà prilej să mi-o amintească, dușmănos. Nu-l puteam îmbună. Nu-i cunoșteam nici o patimă care să-l ademenească. Țigare nu pusese în gură, nici rachiu. Singuratec și posomorît, colinda via pustiită, ca un strigoi credincios țintirimului. Noaptea, când în toate viile cu rodul pârguit trosneau împușcăturile paznicilor, ieșià și el cu pușca la pândă, între puținii butuci cu aguridă. Dar

www.digibuc.ro

fără folos își ascuția auzul slab să prindă urme de pași. Cine era nebunul să râvnească cele câteva chiorchine acre? Și cartușele rugineau în țevile de oțel înnegrit.

Așà am rămas amândoi, fără să rostim cuvânt, în fața casei cu obloanele trase.

Dintr'un cuib cenușiu de rândunele, sub streașină, spânzurau câteva fire de paie legănate de vânt. Ochii noștri întârziau fără vrere acolo. Rânduneaua de mult se călătorise. Culcușul căptușit cu puf cald, îl moștenise o căsnicie gureșă de vrăbii. Iar neastâmpărul acestor oaspeți sburliți de frigul umed al toamnei și tăbărîți în cuib străin, ciripitul lor mulțumit, goana după firele de paie cu care își durau alt așternut stufos și fără frumusețe în cuceritul lăcaș capitonat, toate turburau gânduri jalnice.

M'am întors scurt pe călcâie.

Am coborît de cealaltă parte, printre rândurile de viță uscată, de unde pe alocuri se prindeau cu desnădejde, de rămășițele aracilor, cârcei sălbătăciți. Am ajuns la mărul din vale. Acolo, pe țărmul izvorului secătuit, unde se întinde astăzi, între ierburile crețe, un fund de baltă uscat și albit de sare.

www.digibuc.ro

Adăpost neuitat al celor dintâi neliniști de odinioară. Umbră pe brazdele verzi, unde coatele amorțeau deasupra întâielor cărți ademenitoare. Amintire de alinare, spre care în funinginea târgurilor colindate, mi s'a oprit întotdeauna, odihnit, gândul...

Dar mărul m'a primit întinzându-mi spre îmbrățișare crengi fără frunziș. Sub scoarța desghiocată încetase să curgă viața. In beţele albe vântul sună înghețat. Din pământul rădăcinii țâșniseră îndrăzneț câteva vlăstare crude. Pentru ce bucurie însă să înmugurească deacuma și să lege flori trandafirii la primăvară?

Atâta tăcere aci!

Și dincolo, în celelalte văi, pe celelalte povârnișuri, din celelalte podgorii, atâta nepotolită înveselire și atâtea chiote de cules străbat până în tihna acestei văgăuni dosite!

Sus pe culme, pândarul surd rătăcește aproape de norii grei de apă. Se oprește încovoiat. Cercetează ceva. Pornește iar. Se înalță pe umărul sterp și rotund al dealului. Și lângă cer, în răstimpuri, gesticulează amenințând depărtările.

Vorbește cu pustiul.

□ □ □

www.digibuc.ro

NĂLUCA

Erà o vietate sperioasă, abià smulsă din culcuşul cald al căprioarei, cu ochii umezi şi cu picioarele subţiri şi atât de fragede, încât ne aşteptam la fiecare pas să se frângă sub sarcina trupului.

După cele dintâi desmierdări care-i înfiorară blana pe trupul înfricoşat, fugì în tufişurile de smeură din jurul scărilor şi se pitì acolo, ca în cine ştie ce tainic adăpost de pădure.

Ne-am împrietenit însă de îndată.

Trăise prea puţin în codru. Doniţa cu lapte, izbutì să înlocuiască, după puţină sfială, ugerul matern. Iar fiindcă obişnuinţa ne sileşte să botezăm fiecare vietate familiară, cu nume oarecum obligatorii prin uzul veacurilor, copiii îi descoperiră unul, feciorelnic şi potrivit ameţitoarei iuţeli, cu care străbătù grădina la prima spaimă, svâcnind peste arbuştii cu frunzele creţe; şi-i spuseră

www.digibuc.ro

«Năluca». Evenimentul avù loc chiar cu o deosebită solemnitate. Gigi aduse crucifixul de metal alb şi Zoe se lepădă de trei ori de satana, întru mântuirea păduratecei prizoniere creştinate. Năluca, se bucură cu acest prilej de o îndoită porţie de lapte, ceeace-i uşură fără îndoeală să simtă superioritatea şi privilegiile creştinismului, faţă de celelalte confesiuni.

Incepând dela această dată, Năluca, devenì singura grije a copiilor şi tirana întregei ogrăzi. Câinii rămaseră zi şi noapte, legaţi în lanţ, şi, nedumeriţi de acest regim, fără precedent în scurta istorie a existenţei lor libere de până atunci, se puseră să urle în fiecare noapte cu acea solidaritate energică şi neobosită, care caracterizează toate rerevendicările democratice. Celelalte vietăţi ale ogrăzii, cele două pisici vărgate, păunul solitar şi înfumurat, curcanul cu pufăituri de indignare, cârdul de gâşte care vociferează ofensate, nu se mai bucurară de nici o atenţie, şi rămaseră în sfârşit liniştite, în mediocritatea lor comună, de unde jocurile copiilor nu le mai turburà digestia.

Sălbătăciunea crescù astfel în captivitatea domestică, între grajd şi bucătărie, urcând

www.digibuc.ro

scările şi sburdând printre pomii grădinii, cu o bunăvoie şi o resemnare care dintru'ntâi mă încântă, dar care începù curând să mă mâhnească. Prea linguşitor venià să lingă mâna, când simțià înăuntru bucata de zahăr. Prea supusă participà la jocurile copiilor. Prea se amestecà în toată turma celorlalte animale, ca o vulgară prăsilă domestică. O întreagă imaginație întreținută de literatură, mi-o desminția trist şi fără putere de amăgire. Romantica aparițiune a pădurilor, care emoționează vânătorul în ceasul de pândă, şi vrăjește drumețul când săgetează ca o umbră imaterială sub frunzarul codrului, creşteà între orătănii ca o simplă viței.

Pândeam adesea să-i descoper o urmă de neliniște, seara, când vântul aduceà mirosul umed al otavei de pădure. In grădina atunci golită, câteva pasări ciripesc somnoroase în cuiburi. Adierile înfioară frunzele abià simțite. In liniştea aceea, aş fi dorit s'o văd dilatând nările, ciulind urechile la o chemare mie neauzită, alergând în jurul zaplazului înalt, în căutarea unei spărturi pe unde să evadeze. Uneori credeam că am surprins în sfârşit tainica nostalgie a codrului. Sub nucii

www.digibuc.ro

cu umbrarul întunecat, se oprià neclintit, cu capul ridicat, ascultând ceva. Contemplam picioarele subțiri care tremurau, capul răsturnat pe spate, urechile îndreptate să soarbă ecourile; silueta aceea de stampă vânătorească, din care nu lipsià decât aparițiunea sveltă a Dianei cu tolba de săgeți. Dar după câteva clipe se smulgeà locului spre sunetele care o turburaseră. Nu erà decât sgomotul cuțitelor la bucătărie, unde știà că o așteaptă donița cu lapte.

Totuș, în cea dintâi noapte, când poarta fu uitată înlături, am găsit culcușul ei gol.

Copiii o căutară în zadar, scotocind toate ascunzișurile grădinii, și zadarnic nădăjduiră să o afle undeva, în apropiere. Pădurea o înghițise fără urmă. Și cu toată nemângâiata tristețe a copiilor, nu puteam ascunde o naivă și nemărturisită bucurie.

Captiva se reabilitase.

Câinii desfăcuți din lanțul de acum inutil, încetară concertul nocturn. Copiii se întoarseră la pisicile resemnate, la păunul înfipt în creștetul hambarului, la curcanul care se refugià sub magazii strănutând indignat, la cârdul de gâște care se văită bătându-și aripile albe.

www.digibuc.ro

Năluca fu uitată.

In culcușul ei, cu satisfacția martirului în sfârșit înțeles, își instală cartierul de noapte, Bob, câinele ce îndurase patru luni umilitorul regim al lanțului.

Când îmi puneà labele pe piept, clătinându-și coada scurtă, în semn de cea mai nestăpânită bucurie, păreà că cetesc în ochii lui apoși și supuși, o iertătoare mustrare.

— «Vezi, numai noi am rămas credincioși. Nimic nu ne poate alungà dela casa ta, unde bucătăreasa ne asvârle dușmănoasă cu bucăți de lemn, copiii ne batjocoresc în jocurile lor, împopoțonându-ne cu vestminte caraghioase de paiață, și Ion, vizitiul, își încearcă biciul pe spinarea noastră, când se întoarce cu chef dela cârciuma lui Hascăl!»

Dar Bob bietul, nu aveà nici un haz. Nu erà, după cum știți, decât un câine comun.

Aseară, mă întorceam dela Prisaca Mărgineanului, scurtând calea deacurmezișul pădurii.

Cernuse o bură de dimineață.

Frunzele picurau încă stropi de cleștar. Poteca rar umblată, mă înfundà în tufișuri

www.digibuc.ro

jilave. Printre vârfuri înalte, pe razele piezișe jucau țânțari de aur. Dincolo de țârâitul lor subțire de aripi și de înfiorarea frunzelor, nu străbăteà nici un sgomot. Singurătatea aceea solemnă și tăcută, care amuțește codrul în ceasul dinaintea nopții, mă învăluià cucernic ca sub bolta unei uriașe catedrale.

Atunci, pe cărarea strâmbă, veniră spre mine, fără sunet de pași, două vedenii. Un căprior și perechea.

M'am oprit cu răsuflarea înnăbușită. Erà atât de neașteptată întâlnirea! S'au oprit și dânșii cu o tresărire de spaimă. Și într'o clipă, căpriorul cu ramurile coarnelor culcate pe spate, se năpustì în frunzișul întunecat. Perechea îi rămase însă neclintită. Mă privià acum cu ochi neînspăimântați, aproape cu prietenie. In mijlocul pădurii, îmi părù a doua apariție care convertise cândva pe Sfântul Hubert. Și am recunoscut-o cu bătaia de inimă cu care întâlnești neașteptat o iubită pierdută:

— Năluca!

Fără voie, împins de obiceiul trecutului, i-am întins pumnul strâns, așà cum o ademeneam odinioară cu bucata de zahăr as-

www.digibuc.ro

cunsă. Șovăi o clipă, își apropiè primii pași cu îndoeală, cucerită poate de aceeaș amintire care mă îndemnase să-i întind, cu o mișcare familiară, pumnul. Mai erau câțiva pași, aproape să-i netezesc botul umed, să-i cuprind gâtul cenușiu, să-i mângâi capul mic, pe care și-l supuneà desmierdărilor odinioară. Câțiva pași încă. Doi, unul...

Și deodată Năluca își smulse privirea din ochii mei, o înfipse în codru, cercetă luminișurile. Se răsucì scurt pe picioarele cutremurate și svâcnì în adâncuri.

Inaintea ochilor nu-mi rămaseră decât crengile tremurând. Mâna întinsă după umbra ei mi-a căzut moale.

Și poteca pădurii fu deodată atât de pustie. Și înnoptarea fu atât de posomorîtă.

□ □ □

www.digibuc.ro

MOARA LUI ILIUȚ

Din somn m'a trezit un svon de glasuri. Am deschis ochii cu părere de rău, abià îndurându-mă să risipesc visul care mă purtase pe alte tărâmuri. Luna se strămutase de cealaltă parte a cerului. Erà târziu. La adăpostul stogului de fân, cei doi tovarăși de vânătoare sfătuiau pe șoptite, deșteptați prea de timpuriu.

Dar noaptea durà încă. Spre răsărit, orizontul albastru se decolorà cristalin. Carul mare își înclinà oiștea frântă, sus Vega scânteià ca un licuriciu verzui al cerului. Un răsuflet de vânt, mânat din șesul umed de rouă, mă cutremură cu o desmierdare rece. O pasăre speriată țipă în întunerec, mecanic și aspru. Incolo, tot câmpul erà îngropat în tăcerea aceea de moarte dinaintea zorilor.

Infășurat în manta mi-am afundat capul în fânul cu mireasmă amețitoare, încercând să ațipesc iarăș. La picioare prepelicarul

www.digibuc.ro

se încolăcì mai apropiat, scâncind prin vis. Voiam să adorm. Dar somnul se desprinsese de mine. De undeva, din adâncuri moarte, mă turburau deodată amintirile.

După câteva ceasuri de rătăcire în fânețele cosite și deacurmezișul miriștilor țepoase, trebuià să odihnim în amiaz, la moară, într'o stuhărie din marginea iazului. Cele câteva prepelițe pe care întâmplarea le-a scos decuseară în bătaia puștilor noastre, ne deschiseră pofta pentru un vânat mai ales, în ochiurile de baltă pitite după zidul întunecat al papurei. Astfel, după atâția ani, aveam să calc din nou la moara lui Iliuț, unde mă purtaseră odinioară fiorii celei dintâi dragoste. Știam: Iliuț s'a odihnit demult întru Domnul. Gura lui neobosită de vesele povestiri a amuțit astupată de țărână, în cimitirul din capul satului. Moara cea veche s'a măcinat de vreme; alta mai chipeșă, cu două pietre uriașe, cu grinzile voinice, cu zăgazul și opustul înnoite, i-au luat locul. Gospodăria din coada iazului s'a schimbat, iar fata lui Iliuț, — după spusele oamenilor — îmbătrânită prea de vreme și veștedă, cu un cârd de copii, duce astăzi tot rostul casei împotriva risi-

www.digibuc.ro

pitoarelor apucături ale unui bărbat chefliu și lumeț.

«Imbătrânită și veștedă!» Cu pleoapele închise, înfrigurat de rouă, încercam să-mi închipui ce urme adânci va fi crestat vremea pe obrazul gingaș altădată; ce umbră turbure va fi coborît în lumina albastră și clară a ochilor care-mi nelinișteau odinioară somnul.

Incercam să-mi zugrăvesc singur sânii atunci îndrăzneți sub cămașa albă, acum topiți de gura lacomă a atâtor copii. Și nu-mi răsăria îndărătnică decât vedenia aceleiaș fetișcane cu trupul de amforă, cu râsul sfios care abià îi desvelià dinții puternici și albi, dinții ce-mi mușcau ades mâna prea îndrăzneață.

Cum mi-aș fi putut de altfel sfărâmà, între această târzie noapte de August, singurul talisman pe care l-am purtat neatins și pur, în toată tina pe unde m'a târît necruțătoarea viață de mai târziu? In toate rătăcirile de apoi, amintirea fetei de țăran, cu sâni tari ca fructele crude și cu buzele roșii ca mușcata, mi-a fost întotdeauna nedespărțită. In fundul cafenelelor, în sălile glaciale de

www.digibuc.ro

bibliotecă, în mansarda mea de cărturar nevoiaș, în muzeele cu mitologice frumuseți de piatră și în sălile supraîncălzite de atâtătoare spectacole: pretutindeni amintirea ei mă înviorà ca un val de vânt, adus deodată din cătunul meu cu miros de livadă și iasomie. Firește, pe lângă iubirile de mai târziu, în care numele Laurei de Novi ori al Beatricei Portinari, a fost de atâtea ori invocat fără sfială, istoria celei dintâi dragoste crescută în umbra răchitelor, legănată de vântul răsfirat în asfințit prin desișul papurei, îmi apăreà de multe ori ridicolă și umilitoare. Femei și-au râs de dânsa, și cu o ironică indiscreție, în ceasurile mele slabe, mi-au cerut să destăinui savoarea sărutului rustic. Râsul lor mi-a șfichiuit obrazul. Amintirea ei am târît-o din ce în ce mai ofilită. Târziu am crezut c'o înnăbuș. Mi-am întors gândul la ea, numai în ceasurile când doborît, cerșeam anilor trecuți o imagină fragedă.

Or, iată că departe de mine, și fără mine, viața și-a urmat în tihnă drumul. Iată că subțirateca făptură ce mai învià câte-o dată din fumul țigărilor în ceasurile mele

www.digibuc.ro

singuratece, a uitat și salcia sub care ne întâlneam în amurg, și lotca cu botul putred dintre trestii, și jurămintele noastre din ceasurile tăcute când soarele se prăvălià în asfințit, când mrenele spărgeau, jucându-se, oglinda lacului, și când pasările cu sbor grăbit se întorceau la culcușuri, în stuf. Încleștarea înfrigurată și plină de dorinți a mâinilor noastre a fost și ea uitată. Buzele mușcate de un sărut furat pe neașteptate, s'au veștejit. Peste nevinovata noastră rătăcire a celei dintâi tinereți, viața a coborît o perdeà posomorîtă și cenușie...

Gândul mă durù într'acel ceas de nesomn. Iar zorile mă prinseră svârcolindu-mă cu neastâmpăr, în culcușul meu de fân, umed de rouă și îmbălsămat de parfumul florilor retezate...

Am rătăcit toată dimineața, fără să trag un foc. Pasările stârnite de câine, izbucneau din cuiburi, sfârâiau din aripi mânate drept în față; dar îmi scăpau. Desamăgit, prepelicarul mă părăsì. Alergà înaintea celorlalți tovarăși mai vrednici. Restul drumului l-am făcut furat de gânduri, cu pușca în spate, pe muchea răzoarelor, numărând loviturile în plin ale altora.

www.digibuc.ro

Spre amiazi, un vânt fierbinte răscolì nori cenuşii. Vârtejuri de praf se învârtiră deasupra miriştilor.

La moara lui Iliuţ am ajuns odată cu furtuna.

Sălciile îşi svârcoleau frunzişul deasupra apei, stufuł se legănà înfiorat; pe luciul vânăt al iazului, spre ţărm, alergau valuri mărunte. Păşeam pe poteci cunoscute, dar la fiecare pas mă întâmpinau privelişti străine. Nici sălciile nu mai erau aceleaşi. Unele îmbătrânite, acele sub care mă adăposteam odinioară, aşteptând asfinţitul, căscau acum scorburi negre în care şuerà furtuna. Altele, tinere, necunoscute, crescute în anii când nu mai călcasem cărările de acì, îşi încolăţăceau, în suflarea vântului, vergile fragede şi despletite până în oglinda încreţită a apei. Anii schimbaseră prea multe, firea prea grabnic înlocuià morţii. Căci plină de întristare ca amintirea nefiinţei, erà pajiştea bătătorită şi stearpă, care se întindeà în locul copacilor robuşti, cu umbra umedă şi familiară de altădată.

Un stol de raţe sălbatece se lăsă în papură, cu aripile strânse. Le-am privit toţi cu părere de rău.

www.digibuc.ro

Ploaia își aruncă deodată, deasupra iazului, picăturile repezi și grele ca plumbii.

In pragul morii am ajuns cu răsuflarea tăiată de fugă. Din întunerec, coborînd greoi treptele, ne-a ieșit în cale Sava, morarul cel nou. Se înveselì. Tovarășii mei, în drumurile lor vânătorești, se abătuseră ades, iar în nopțile târzii de iarnă încercaseră câte un început de petrecere, cu vânatul și peștele udat de vinul morarului, acruț dar prietenos. In sihăstria unde nu-l călcau îndeobște decât săteni nevoiași cu porumbul la măciniș, oaspeții aceștia aleși, cu poftă de mâncare și băutură în lege, erau binevenițì pentru gazda noastră cu dragoste de petrecanie. Sava își discreți fața într'un râs bucuros. Ne strânse mâinile, împingându-ne alături, într'o cameră întunecată, cu lumina umbrită de stamba perdelelor înflorite. Doi copii bălani se ghemuiră fricoși lângă vatră. O pisică gălbue, se strecură repede sub laviță. Dela cea dintâi ochire, se simțià că Sava morarul știuse să se facă temut în casa lui.

Ne-am rezemat puștile de perete, iar pentru a prinde glas, dintru'nceput, un

www.digibuc.ro

clondir vânătoresc cu coniac făcù ocolul. Sava ne deslușì între altele că nevasta e la ogor, că a prins-o acolo furtuna și că trebuiè să pice dintr'o clipă în alta. Își cerù iertare pentru sărăcăcioasa lui gospodărie. Așteptând gospodina, vorbăreț și desghețat ne destăinuì păsurile. Din umbră, îi cercetam amănunțit trăsurile săpate adânc, ochii lucioși, și mă chinuì gândul că omul acela, voinic și chipeș, erà stăpânul pe viață al femeiei pe care o iubisem odinioară ca nici una alta. Ascultându-l, simțeam furișându-se în suflet o gelozie târzie și proastă.

Afară ploaia curgeà repede, cutremurà acoperișul de draniță, se sbăteà între răchitele clătinate de vânt. Ploaia mă chemà la fereastră, iar eu aș fi vrut să fiu oriunde, departe, cu fruntea răcorită de bătaia stropilor reci.

Târziu, când am auzit glasul femeiei dincolo de perete, când a deschis ușa și a apărut în prag, înfășurată în sumanul ud, cu fața aprinsă de bătaia ploii, am rămas neclintit, încleștat pe marginea laviței, neîndrăznind să ridic bărbățește privirea. Mă gândeam că oricât de uitate vor fi fost toate, va fi și

www.digibuc.ro

ea turburată o clipă măcar, de neastâmpărata emoție care mă mistuise întreaga zi. Și nu simțeam îndestulă tărie s'o înfrunt. Dar dânsa poftì oaspeților bun venit, fără sfială, mă descoperì în colțul meu, și ca de ieri despărțiți, se miră doar:

— A! Domnia-ta erai?

Atât. Cu o grabă de bună gospodină care nu-și pierde timpul, lepădă hainele ude și apărù în plină lumină, da! așà cum mi-o spuseseră tovarășii mei de drum: îmbătrânită și veștedă. Cu ochii lacomi încercam să descoper în femeia aceasta cu sânii subțiați și cu pântecul crescut de apropiata naștere, o cât de slabă și mângâietoare asemănare cu fecioara sveltă căreia îi cerșeam odinioară un sărut fugar, smuls sub sălciile ce nu mai sunt acum. Plecată cu greu deasupra vetrei, încercà să aprindă focul. Șuvițele de păr îi atârnau sărace, mâinile subțiri și aspre despicau anevoios așchiile. Pe albul afumat al peretelui, umbra ei se zugrăvià dureros și diform, mărită și micșorată odată cu pâlpâitul flacărilor. In colțul acela de cămară cu miros de fum și de făină încinsă, îmi apărù așà cum nu voise s'o vadă niciodată

www.digibuc.ro

închipuirea mea: o biată femeie ca altele, mii și mii, vlăguită de truda pământului.

Iar la plecare, cuprins de milă, cercetându-i îndărătnic privirea în care nădăjduiam încă să descoper o șovăelnică licărire a amintirilor, am întrebat-o cu ce-aș putea-o mulțămì acum. Mi-a răspuns mângâind creștetul bălan al copilului, lipit strâns de ea:

— Păi de, ce să vreu, amù Domnule!... Doar de mi-i botezà copchilul, de m'o milostivì Domnul pe la Sânta Mărie...

Prieteni, de ce nu știu să moară femeile pe care le-am iubit întâi?

□ □ □

www.digibuc.ro

RĂSUL

Gângu râdeà în întunerec.

Trenul trecù vuind peste podul alb şi sălciile de dedesubt se frământară ca smulse de furtună. O clipă, dincolo de parapet, jos în apa molcomă şi neagră, reflexul luminilor săgetă o sârmă de foc; acum scăpat în larg, între talazurile cu salcâmi, expresul fugià străpungând noaptea cu trei ochi înroşiţi, cari se închideau tot mai îndepărtat, în câmpurile de păcură.

Rezemat de stâlpul de fier, cu mâna la gură, Gângu guşatul râse încă mult timp în întunerec.

Când ultimul răsunet al roţilor murì în depărtări, undeva, aproape, clopotul unui canton tânguì trei bătăi întristate. Gângu ştià acum că nu mai are ce aşteptà. Veselia i-se şterse. Şi coborî posomorît la bordei.

Jos lumina nu erà stinsă... Se înălţă în vârful picioarelor să privească înăuntru,

www.digibuc.ro

prin fereastra cu geamurile turburi. La vatră, moşneagul îşi cercetă uneltele de pescuit. Cu un capăt de sfoară dregeà ceva. Sub mustăţile stufoase, buzele se mişcau monoton. Poate moşneagul vorbià singur. Poate cântà. Gângu guşatul nu ştiuse niciodată să facă deosebire.

Aşà, cu fruntea lipită de sticlă, rămase privind îndelung. In întunerec, flacăra înnecată de fum a opaiţului abià tremurà un sâmbure de lumină ceţoasă. Moşneagul prindeà cu un ac de fier ochiurile de sfoară rupte, le încercà tăria după fiecare împunsătură; pe perete şi în tavan umbra uriaşă, plecată deasupra omului, repetà mişcările, tăcută şi misterioasă. In sufletul guşatului se făcù bucurie şi temere. Se miră că singur, moşneagul nu trânteşte şi nu înjură. Acolo, cu spatele încovoiat, cu mâinile uscate şi păroase alergând îndemânatic deasupra plasei de sfoară, în tovărăşia umbrei care nu încăpeà în bordeiul prea strâmt, moşneagul părea alt om. Mai bun şi mai puţin duşmănos. Şi guşatul ar fi vrut cu un râs să-şi spună mulţumirea. Dar omul dinăuntru ridică neaşteptat ochii spre fereastră şi cercetă întu-

www.digibuc.ro

nerecul bănuitor. Gângu se trase cu spaimă la o parte. Mâniile moşneagului se înteţeau tot mai aprigi dela o vreme.

Şi guşatul nu mai înţelegeà de mult, ce-i e şi ce nu-i este îngăduit...

*

In mlaja de pe prunduri, o pasăre de noapte fluerà deodată un viers. Cântecul cristalin desmierdă noaptea, freamătul sălciilor se potolì s'asculte. Gângu guşatul ridică un deget şi râse. Dar o bucată de mal se prăbuşì undeva. Pasărea, speriată, tăcù. Imprejur nu mai fu din nou decât întunerec, clipotitul valurilor în ţărmurile de lut şi tăcerea de spaimă, din besna câmpurilor.

Gângu îşi împăturì sumanul pe prispă, se răsucì de câteva ori şi se cuibărì să adoarmă. Câinele îl simţì de departe. Se repezì bucuros ca în fiecare noapte, îi puse labele pe piept, clătinând coada scurtă. Gângu îi strânse capul lângă guşa lucioasă, îl netezì pe ochi şi gemù de mulţumire. Apoi câinele îşi încolăcì trupul cald la picioare. O floare de salcâm se scutură de sus şi gâdilă obrazul guşatului. El râse. Dar nu atinse floarea cu

www.digibuc.ro

mâna. O lăsă așà, tremurând pe pleoape, ca mângâierea unui deget prietenos. Și în visurile nehotărîte, râsul lui Gângu și scâncetul câinelui prin somn, se întovărășiră îndelung în noapte.

Târziu, pasărea din prunduri fluieră iarăș. Gușatul nu o mai auzià acum. Iar vântul îi fură apoi și floarea albă de pe pleoape...

*

Printre spinii câmpului, Gângu mergeà alături cu câinele. Pământul erà sătul de ploi; din iarba măruntă, apa țâșnià sub apăsarea fiecărui pas. Departe se vedeà o turmă albă. Ar fi vrut să ajungă acolo. Când se opreau să asculte, Gângu cu gura chinúită de râs, câinele cu urechile ciulite; — sunetul talăngilor străbăteà stins ca o ademenire din altă lume. Dar gușatul nu îndrăznise niciodată să se îndepărteze de lângă podul cu sălcii. Nici nu știà să-și închipue ce poate fi dincolo, departe.

Lumea se sfârșià pentru el, în șesul acela pustiu, acolo unde se închideà și orizontul rotund. Nu erau sate, nici culmi. Nu se zăreau drumuri. O cumpănă de fântână pă-

www.digibuc.ro

răsită ridică gâtul spre cer, în fund, acolo unde bolta se împreună cu pământul. Nimeni nu o mai clintise vreodată. De acolo Gângu știà că răsare soarele, dincolo știà că apune. De unde izvorau trenurile încete de marfă ce abià se târau dealungul șinelor, de unde țâșneau expres-urile vertiginoase, unde călătoreau drezinele ronțăind depărtarea ca niște gândaci enormi, ce puteà fi dincolo de ultimul canton cu acoperișul roșu, — nu-și făceà decât o închipuire turbure.

De unde venise el singur, nu-și puteà desluși în amintire. Se trezise în bordeiul de lângă apă, la picioarele de piatră ale podului, poate de zece ani, poate de mai mult. El nu știà să numere, cum nu știà să vorbească. Râsul însemnà pentru el bucurie, mulțumire, plăcere; un râs înnăbușit, fără hohote, mai mult o chinuire a buzelor. Pentru durere și spaimă nu cunoșteà decât un mormăit, care sfârșià în salturile gușei ca un gârâit de pasăre înfricoșată.

Turma îl chemà departe. Clopotul adâncià tăcerea câmpurilor. Câinele o luă la goană, cu nările lărgite... Dar Gângu privì în urmă. Il cuprinse teama. Se întoarse printre spinii

www.digibuc.ro

şesului, cu capul plecat, retezând din mers cu nuiaua, vârful fraged al ierburilor.

*

In apă, până la brâu, moşneagul aşează năvoadele. De sus, de pe mal, Gângu privià pentru a suta oară, fără să înţeleagă deplin. Ştià că mâine, moşneagul are să tragă plasele încărcate de peşti argintìi, are să-i răstoarne în iarba unde îşi sbat solzii în lumina soarelui, până când se astâmpără cu ochii stinşi şi cu gurile căscate rotund după aer. Dar vrăjitoria aceasta nu o puteà pricepe. Tainica putere a moşneagului stăpân pe ape şi pe vietăţile ascunse în adâncuri, îl înspăimântà mai mult decât pumnii cari îl izbeau în fiecare zi.

Omul din apă legă între pietre cele din urmă ochiuri de sfoară şi ieşì la ţărm frecându-şi mulţumit mâinile ude. Treburile îi mergeau bine în acest an. Sacul erà plin de făină; pe poliţă, deasupra vetrei, se înşirau pacurile de tutun pentru câteva luni, iar peştii cădeau orbi de un timp încoace. Se îmbrăcă fluierând, pe urmă răsucì o ţigară. Prinzând de veste la ochii lacomi ai guşatului, îi întinse punga de piele:

www.digibuc.ro

— Na, poghidanie!

Gângu râse întâi cu teamă. Intinse mâna fricos, bănuind o glumă răutăcioasă... Dar foaia subțire plesnì între degetele lui aspre. Moșneagul se încruntă, își trase punga cu tutun îndărăt și Gângu rămase fără țigare.

Târziu, mâhnirea i-o alungă o mreană care se jucà sărind deasupra valurilor, dincolo, sub sălciile de sub celălalt țărm, unde apele adânci și verzui păreau neclintite.

*

De amândouă părțile podului, la depărtări egale, între două șiraguri de salcâmi, erau două cantoane, cu pereții albi, cu acoperișurile roșii, identice ca două jucării de carton. Gângu știà că la cantonul de acì e un om bălan, cu glasul moale; iar de cealaltă parte un paznic răstit și aspru ca și moșneagul. Astfel, în acel șes pustiu, unde nu văzuse în fiecare zi, deaproape, decât trei bărbați și un câine; învățase că lumea se împarte în oameni buni și alții, dușmănoși. Iar cuminținia lui puțină îl apropiase mai mult de câinele alb, bătrân acuma și aproape surd, care niciodată

www.digibuc.ro

nu-l mâhnise și căruia oamenii nu-i dăruiseră măcar un nume.

*

Intr'o dimineață, un expres s'a oprit brusc înaintea podului alb.

Inspăimântat dela locul lui de lângă stâlp, Gângu măsură cu ochii ascunzișurile, căutând cel mai adăpostit ungher unde să fugă. Intâmplarea erà atât de departe de tot ce-i văzuseră ochii până atunci, încât presimți începutul unor întâmplări pline de primejdii necunoscute. O clipă apoi, închise pleoapele, să alunge această vedenie imposibilă. Când le redeschise iar, vagoanele erau la locul lor, nemișcate în bătaia soarelui; la ferestre călătorii se îngrămădeau vorbind tare, întrebând, glumind și aprinzându-și țigările. Gângu se apropiè cu sfială. Niciodată nu văzuse un tren decât gonind. Cu mâna fricoasă, pipăi mânerele de alamă în care jucau razele, butonii nichelați, treptele de fier.

Un glas de femeie rostì deasupra capului ceva, într'un grai necunoscut, dar dulce cum nu mai auzise. Gângu ridică ochii. Ii coborî îndată orbiți de-o minune luminoasă. La

www.digibuc.ro

fereastră, o femeie cu părul de aur, cu ochii ca florile albastre ale câmpului, cu buzele umede și cu pieptul rotund, rezemată de bara de alamă, îl privià cu milă și groază:

— O! le pauv' idiot!...

Aveà fața atât de albă, sprâncenile atât de subțire încondeiate, genele atât de lungi umbreau ochii albaștri, bluza erà atât de imaterială pe umerii mici și voalul trandafiriu înconjurà această minune, cu o spumă atât de străvezie de lumină, încât Gângu ar fi voit să îngenunche și să-i sărute haina. Dar nu știù decât să râdă. Cu mâna la gură, săltându-și gușa lucioasă, hohotì înnăbușit, scoțând din gâtlej sunete cartilaginoase.

Femeia întoarse spatele desgustată. Apoi mila biruì. Scotocì în sacul de piele și aruncă jos în iarbă, un ban galben. Gușatul se repezì, îl ridică și-l ascunse lacom în gură. Mașina fluieră, trenul urnì din loc, în câteva clipe Gângu nu mai văzù departe decât spuma trandafirie a voalului, fluturând la fereastră deasupra câmpurilor, mai goale acum și mai posomorîte.

*

www.digibuc.ro

Când soarele coboară spre asfințit, șesul pustiu se umple de larmă. In ierburi sfârâitul uscat al lăcustelor se înviorează, în sălciile de sub țărm pasările își încearcă glasul, deasupra apelor săgetează lăstunii cu țipete ascuțite și țânțari cu aripile metalice joacă spre soare-apune cu àcele pline de venin. Toată câmpia murmură.

Atunci Gângu se așează pe malul înalt, cu picioarele spânzurate deasupra apelor și așteaptă să vină noaptea. Ca un uriaș ban retezat, soarele se înfige în dunga neagră și dreaptă a orizontului, acolo unde nu se văd nici dealuri, nici codri. Departe, în capătul liniilor, sclipesc lumini tremurătoare; poate semnalele unei gări, poate numai licărirea stelelor. Apoi noaptea coboară brusc. Râul se întunecă. Dincolo cântul privighetorii picură lin.

Câinele așezat pe labele dinainte, privește cu ochii sticloși ascensiunea lunei. Nu se mișcă, e încremenit. Pe nesimțite se ridică, clănțăne dinții albi și cu gâtul întins începe să urle. Gușatul se cutremură. Alături nu mai e câinele prietenos ce-i pune în fiecare seară labele pe piept. E o fiară străină și misterioasă.

www.digibuc.ro

Urletul umple noaptea. Pasărea a tăcut înfricoşată. De departe, din adâncul câmpurilor, ecoul răspunde cu un alt urlet...

Gângu îşi ascunde capul în pământ, cu unghiile înfipte în iarbă. Intunerecul s'a umplut cu vedenii de spaimă. Aude paşi. Câmpurile au înviat. Mâini nevăzute îi sugrumă răsuflarea. Atunci cu gura în ţărână începe să urle şi el. Glasurile lor se întovărăşesc, se întrec unul pe altul, se împletesc într'o psalmodie de început de lume... Târziu un nor negru şterge luna, în gâtlejul câinelui urletul slăbeşte ca o furtună care se îndepărtează. S'ar părea că un duh necurat se furişează tiptil, alungat din trupul alb. Şi supus, tremurând, câinele se gudură cerând iertare. Gângu îl strânge la piept, îşi strâmbă gura într'un râs de împăcare. S'au regăsit. Cuminţi stau pe mal, ascultă fâşiitul abiă simţit al apelor, privesc la stelele căzute în adâncurile negre.

Guşatul îşi pipăie în fundul cingătorii banul galben, o mulţumire nehotărîtă îi svâcneşte sângele mai repede spre inimă, şi gângav vorbeşte şoptit cu câinele.

*

www.digibuc.ro

Drezina fuge din ce în ce mai repede, străbate locuri necunoscute, trece peste podețe înguste, pe lângă cantoane de a căror ființă n'a bănuit până acum. Șinele se lungesc în urmă ca doi șerpi nesfârșiți. Gângu se ține cu mâinile încleștate de scândură, și în sufletul lui bucuria și teama se amestecă turburătoare.

Nu știe unde merge, nici de ce l-a luat moșneagul cu dânsul. De cu noapte i-a dat schimburi albe, a închis ușa cu lacătul ruginit, câinele a fugit o bucată de drum după ei, apoi s'a întors să se culce deacurmezișul pragului. La cantonul de dincolo de pod, doi oameni necunoscuți le-au făcut loc în drezină, acum stau alături cu moșneagul în față, împing de mânerul de fier, vorbesc și râd; și el privește în urmă, inima bate să i-se rupă, pământul se învârtește jos sub roți, soarele îl arde în creștet, mâinile înțepenite cu unghiile în lemn, îl dor, și râsul de bucuria acestei goane amețitoare îi moare în gâtlej...

Apoi deodată toate i-se turbură în minte. Au ajuns lângă o casă mare, trenuri înșirate de o parte și de altă stau gata să plece, mașini pufnesc valuri de fum negru, oamenii aleargă

www.digibuc.ro

strigând, fluierând, ghiontindu-se; nu-şi dă seama când au coborît, înspăimântat se agaţă de sumanul moşneagului, care-l târâie printre lume, pe sub un pod de sticlă, afară.

Acolo alte minuni nevăzute îl ameţesc. Case lipite una de alta se 'nalţă până la cerul fumegos, căruţe aleargă din toate părţile, duruind pe pietrele vinete, altele fără cai abià ating pământul fără vuet, un om pe două roate fuge spre dânsul sunând dintr'un clopoţel. Gângu înfricoşat se trage lângă un zid. Nu se desmeticeşte încă, şi o casă pe roate plină de oameni vine să-l calce, mugind pe la spate. Răcneşte şi se lipeşte de un grilaj de fier. Moşneagul sudue şi blestemă. Undeva se aude o muzică minunată, femei străbat uşor ca vedeniile îngrămădeala aceasta fără astâmpăr. Gângu vede în fiecare pe aceea care i-a aruncat banul, toate îi joacă înaintea ochilor într'un val roşu, huetul îi sparge urechile şi moşneagul îl târâie mai departe printre case, în forfota de trăsuri, fără să se teamă şi fără să-i pese de hărmălaia asta fără istov.

Abià pe-o uliţă mai potolită începe să răsufle. Oameni cu bărbi sure îl strigă pe moş-

www.digibuc.ro

neag cu glas plângător, din uşile dughenelor unde spânzură bucăţi de piele cu miros acru. Moşneagul se opreşte, pipăie marfa, se tocmeşte cu jupânii. Gângu nu înţelege, priveşte, şi când negustorul îl întreabă şi pe el ceva, rânjeşte săltându-şi gura aşà de înspăimântător, încât ovreiul sare speriat într'o parte... Dar moşneagul şi-a umplut traista şi se întoarce din nou în furnicarul cel mare de lume, puhoind între zidurile caselor ca o turbure apă. Acuma merg încet, căscând gura la ferestrele încărcate cu podoabe strălucitoare. Gângu nu se mai teme, a înţeles că acolo, pe lângă pereţi, nu se suie nici una din maşinile diavolului.

Un copil sbiară de mâna unei femei, femeia îl ia în braţe şi-l întinde spre guşat:

— Te dau la caua!

Gângu râde şi copilul încremeneşte de frică, cu ţipătul înnăbuşit pe buzele vinete.

Deodată apoi lumini albăstrii încep să se aprindă la geamuri, învăluesc oraşul într'un abur străveziu; amândoi se opresc multă vreme în faţa unui restaurant unde cântă lăutarii afară. Moşneagul lasă traista jos, răsuceşte o ţigare, se reazimă de un pervaz de

www.digibuc.ro

alamă și ascultă cântecele de lume, care de mult nu i-au mai încălzit sufletul în pustietatea lui. Dar Gângu are ochii în altă parte.

Lângă el s'a oprit o mașină cu roatele de gumă și cu geamuri de cleștar, de acolo a coborît o fetiță cu părul auriu și o femeie cu haina de spumă. O recunoaște. E vedenia care i-a vorbit cu un glas atât de milostiv din tren, în dimineața aceea, și i-a dăruit banul galben pe care-l ascunde și acum în șerpar. Gângu nu știe cum să-și arate bucuria, mugește și râde, gâlgâindu-și glasul în gușa ce se svârcolește așà de hidos pe cămașa albă, încât trecătorii se opresc roată, să vadă mai de aproape această dihanie nemaivăzută. O babă măruntă își mută coșul sub mâna stângă, și își face cruce repede-repede, ca la arătarea necuratului. Femeia cu haina de spumă însă s'a întors și ea, o clipă s'a oprit nehotărîtă, apoi își amintește de dimineața aceea când revenià din ținuturi îndepărtate și pline de soare, cu sufletul vindecat de o adânc scormonită rană; își amintește de bucuria lină cu care regăsià șesurile ce-i apăruseră la plecare atât de cenușìi și jalnice, prin perdeaua de lacrămi; își amintește cele câteva clipe

www.digibuc.ro

oprite la capătul unui pod alb, în mijlocul unui câmp pustiu, de unde apăruse deodată omul acela fioros și sălbatec, cu ochii bulbucați, cu mâinile lungi dincolo de genunchi, cu țepi roșcați în barbă și cu rânjetul care o desgustase ca o profanare adusă dimineței aceleia plină de soare. I-a fost milă atunci, a fost mai tare desgustul? Nu-și amintește. Alege din punga de piele cafenie un ban, și-l dă fetiței care se apropie fricoasă, își scutură inelele părului auriu, se oprește și se întinde în vârful picioarelor. N'are curaj să înainteze mai mult, buzele roșii îi tremură de teama nestăpânită, apoi scapă banul jos și speriată se ascunde în poalele femeiei.

Gușatul se repede, ridică banul rostogolit între picioarele trecătorilor, scoate din gât un urlet de mulțumire, baba mai înspăimântată își face alt rând de cruci...

— 'ol visezi noaptea Dom'le! face o ordonanță care a întârziat cu o rețetă la farmacie, și-o pornește la trap.

— Vinde-l moșule! 'l facem spărietoare 'n via boierului! spune un rândaș care s'a apropiat de gușat și-l privește de aproape, ca pe o fiară printre gratiile unei menagerii.

www.digibuc.ro

Gângu nu înțelege ce spun oamenii aceștia cari s'au adunat în jurul lui și-l arată cu degetul, el e bucuros și râde la toți. Dar moșneagului i-e rușine, îl târâie după el, pe străzi mărginașe, la hanul unde are prieteni.

Acolo Gângu s'a așezat pe-un capăt de bancă și hlepăe dintr'un sfert de pâine amărue și neagră. Moșneagul stă la masă cu trei necunoscuți, bea rachiu tare, își povestește necazurile... Ceilalți ascultă și din când în când întorc ochii spre gușat: — «Cu dihania asta își mănâncă bietul moș zilele!»...

Și toți se miră, dau din cap, țistuie și deșeartă rândurile de pahare. Ochii gușatului se împăinjenesc, zidurile încep să joace, se topesc în fumul acru al țigărilor; ațipește răzimat de perete... Intr'un timp se trezește și nu-și dă seama unde se află. Unul din tovarășii moșneagului, cu obrazul ciupit și șapcă roșie, cântă dintr'o armonică, ceilalți vorbesc smuncind mâinile ațâțate de băutură. Toate abiă se deslușesc într'o pâclă nepătrunsă de fum. Felinarul spânzurat în grinda neagră aruncă jos o cruce de lumină murdară, și pe perete umbrele mărite și strâmbe, fac altă masă și alți tovarăși cari

www.digibuc.ro

schimonosesc mișcările celor de jos. O femeie cu bluza albastră și cu broboada căzută pe spate, cântă răgușit, moșneagul o ține de gât și-i suflă ceva în ureche. Gângu nu știe când a venit femeia aceea; apoi toate se turbură iarăș și în visurile gușatului realitatea se amestecă cu închipuirea; cântecul smuncit al armonicei se preface în cor de heruvimi, tovarașa despletită a moșneagului ia trupul mlădios al femeiei cu haina de spumă, o fetiță cu ochii de floare îi întinde o poamă de aur, apoi și acestea se topesc, o apă desmierdătoare îl poartă dulce, printre pomi cu pasări minunate...

— Scoal' trântore!

Gângu sare speriat.

Afară e ziuă. Moșneagul e spălat pe ochi, gata de drum. Tovarășii au dispărut. Hanul e gol și în față doi bouleni dejugați ronțăie dintr'o mână de paie. Gușatul se freacă la ochi; îl dor oasele, e încă amețit, nu-și dă seama ce a fost vis și ce a fost aievea din câte s'au perindat de ieri.

*

Acum drezina a pornit înapoi.

www.digibuc.ro

Gara cu vânzoleala de călători a rămas în urmă, țipătul locomotivelor moare surd, orașul se micșorează alb în soarele proaspăt de dimineață, și Gângu privește mâhnit minunea care se sfârșește. Apoi linia se încovoaie după o pădurice cu ramurile subțiri, toată priveliștea piere ca astupată de-o mână neagră.

In urmă gușatul nu mai zărește decât șinele lucii ce fug spre orașul fermecat, traversele ce se perindă sub picioarele spânzurate, și departe încă, deasupra copacilor, un vârf de turlă și o cruce poleită, pe care mai joacă o clipă razele soarelui.

Apoi și soarele s'a întunecat. Câmpurile s'au întins pustii. Și Gângu a plecat capul în jos, la prundul care curge ca o apă cenușie sub roți.

*

Săptămâni îndelungi, cu ploi mărunte de toamnă, au început să se scurgă greu în bordeiul de sub piciorul podului alb. Șesul s'a învăluit în neguri posomorîte, trenurile săgetează ude dintr'un capăt în altul al pustiului, fluierul mașinilor se înnăbușe sub cerul

www.digibuc.ro

căptușit de nori, semnalele de clopot plâng în mohoreala toamnei și cei trei stau ursuzi în jurul focului de vreascuri jilave.

Moșneagul răsucește țigări groase după țigări, tușește și privește în spuza ce învălue cărbunii. Câinele doarme cu botul întins pe vatră, iar Gângu cu ochii închiși, ascultă curgerea ploii fără sfârșit, de afară. Vede în închipuire, ca o ademenire, orașul cu larmă, străzile scăldate de lumină, furnicarul de lume, mașinile drăcești ce fug amețitor fără cai, și muzici cerești îi cântă în urechi.

Și nu mai râde.

Ochii s'au micșorat în fundul capului, buzele s'au strâns vinete; pe laiță, cu mâinile strânse în jurul genunchilor, stă ceasuri întregi nemișcat, ca să nu surpe vedenia dinnăuntru. Nici goana trenurilor nu-l mai chiamă afară. El știe acum de unde vin și unde se duc, știe spre ce lume de minuni aleargă prin perdeaua sură a ploii și bordeiul din mijlocul pustiului îl strânge ca o închisoare.

Așà stau toți trei și tac, și apa șuruie afară.

*

www.digibuc.ro

Apoi cei dintâi fulgi au început să ningă molcom peste câmpuri. Într'o singură noapte s'a înfăşurat şesul, până'n depărtările sinilii, cu învelitoarea albă a nămeţilor. Apele s'au tivit cu margini vinete de ghiaţă, şi iarna a început a curge cu nopţi nesfârşite, când ţipătul iepurilor fugăriţi de vulpi răsună trist, ca un plânset de copil.

Cu ochii deschişi în întunerec, atunci Gângu nu-şi mai găseşte somn. Moşneagul sforăie pe scândura tare, focul se stinge târziu sub cenuşe, cu scânteieri de vis, câinele geme prin somn, afară viscolul sgâlţâne pereţii, fereastra taie o pată turbure în besnă, uneori urlete de fiară se îngână departe, ghiaţa se aude trosnind, noaptea a stat pe loc şi guşatul se frământă cu ochii căscaţi în întunerec. Un tren săgetează noaptea, pământul se cutremură odată cu el, în depărtarea ninsă unde ţăcăne din ce în ce mai stins, duce şi închipuirea lui Gângu, spre oraşul cu lumini albăstrii. Când câmpurile tac iar, înaintea ochilor zidul se apropie, coboară să-i înnăbuşe răsuflarea, îl închide strâmt ca o groapă.

*

www.digibuc.ro

Intors pe-o coastă, moşneagul îşi priveşte înspăimântat mâna ţeapănă, pe cerga aspră. Vrea s'o ridice şi mâna nu se supune. Vrea să mişte piciorul şi stă neclintit. Cu cealaltă mână se ajută; mâna bolnavă cade înapoi moartă.

De dimineaţă Gângu se uită la svârcolirile acestea şi nu pricepe, bănueşte un joc viclean, o glumă, ceva nou care-l neliniştește. Câinele s'a ridicat în două labe pe marginea laiţei şi geme uşor, lingând mâna fără viaţă. Atunci pe obrazul moşneagului încep să lunece lacrămile.

Intr'o clipită şi-a măsurat sfârşitul, acì, în pustiul despărţit de cealaltă lume, singur cu guşatul slab de minte, care nu poate să-i fie de nici un ajutor. Câte zile vor trece până să prindă alţii de veste? Desnădejdea îi frământă jumătatea de trup sănătoasă şi lacrămile se scurg pe obrazul uscat. Gângu se apropie cu sfială. Stă cu mâna la gură, o clipă se pare că în ochii apoşi îi luceşte o scânteie de înţelegere şovăelnică, de care bolnavul se agaţă cu tot ce i-a mai rămas viaţă în trupul înţepenit. Dacă se întâmplă o minune? Moşneagul îşi face ochii blânzi, începe să-i vorbească. Il roagă, cu mâna sănătoasă prinde

www.digibuc.ro

mâna bătătorită a lui Gângu, o desmiardă ca pe a unui copil, îi arată pacurile de tutun de pe poliță; îi dă voie să ia câte vrea, n'are să-l mai bată, numai el îl poate scăpà, e destul să dea veste... Gângu ascultă. Când moșneagul a isprăvit și așteaptă cu bătăile inimii oprite de îndoeală, gușatul se apleacă și-i pipăie mâna și piciorul, le ridică pe amândouă, le lasă să cadă pe scândură ca două lemne și începe să râdă. Așà ceva n'a mai văzut... Și râsul lui umple încăperea atâta de nebunesc, că inima bolnavului se golește de sânge.

*

Pe marginea râului, așezat pe o piatră, Gângu stă cu capul în pumni uitându-se 'n rostogolirea turbure a apelor.

De-o săptămână câmpul s'a desghețat; de sus ploaia caldă nu mai contenește și năvala apei nu mai încape în țărmuri. Puhoiul cu spuma lutoasă, târâie garduri smulse și acoperișuri de coșare, aduse din depărtări cu lăcașuri omenești. De o parte și de alta, apa se răsfiră viclean peste malurile prăbușite, lunecă deasupra întinderilor înnecate. O salcie se desprinde cu țărână cu tot, se cufundă cu

www.digibuc.ro

rădăcinile albe în sus, se clatină spre mijloc și de-acolo pornește smulsă deodată de șuvoi, la întrecere cu paiele putrede și cu glugile de strujeni. Ploaia se întărește mai dârz, clocotesc măruntaiele pământului, noaptea coboară vânătă și Gângu stă nemișcat acolo, pătruns de udeală, fără să simtă frigul, cu gândurile străine de potopul apelor. Din ascunzișurile cețoase ale minții se deslușește o hotărîre turbure.

*

Când se ridică, a înnoptat de mult. Râul nu se mai vede jos. Se aude numai sbaterea apelor. Cu teamă deschide ușa bordeiului. I-e frică în închipuirea lui, ca nu cumva moșneagul să se fi ridicat, să-l aștepte acolo, undeva după ușă, să-l năpădească poate cu pumnii. Bâjbâie prin întunerec cu mâna întinsă. Freacă un chibrit și aprinde opaițul cu lumina tremurată. Moșneagul întins cu fața în sus e și mai galben. Numai ochii trăesc sticloși, urmărind mișcările gușatului. Caută să-i ghicească gândurile.

Câinele s'a repezit la Gângu, îl împinge cu botul ud, bucuros. Dar Gângu îl dă deo-

www.digibuc.ro

parte, n'are timp de joacă. Intunecat, se așează la vatra răcită, cu capul între mâini, să-și urmărească mai limpede gândurile nehotărîte... Așà trec ceasuri. Și ochii moșneagului nu-l slăbesc, dușmănoși. Afară ploaia se sbate, apele hăuesc fără sfârșit, gem și se frământă cu glas omenesc, umplând întunerecul de duhuri.

Apoi ochii moșneagului sunt atrași cu o tresărire în altă parte. Pe sub pragul ușei o șuviță neagră de apă, ca un șarpe, a vârît capul. S'a părut că privește cercetător în încăperea strâmtă, s'a oprit o clipă, și-a întins trupul împins de-afară, apoi s'a lățit deodată până în fund, ca și cum s'ar fi repezit după o pradă nevăzută. Ar vrea moșneagul să se șteargă la ochi, să alunge priveliștea. Să creadă un vis rău... Știe ce însemnează asta... Se deslușește bine acum fâșâitul apei pe lângă pereții de scândură.

Apele au trecut peste apărătoarea de piatră, într'un ceas au să fie sus; din bordei n'are să rămână până dimineață decât scânduri smulse. Și ochii lui se întorc cu spaimă din nou la Gângu: — Nici acum n'are să înțeleagă?

www.digibuc.ro

Gângu își ridică picioarele să le ferească de apă. Rânjește înveselit. Niciodată n'a intrat apa acolo... Uite cum joacă un scaun, cum se clatină, cum plutește și se învârte, acuma se ascunde sub laiță, se întoarce înapoi, se răsucește și se leagănă... Câinele urcat lângă moșneag, cu părul sburlit, începe să urle. Îl ajunge apa și pe Gângu, acolo pe vatră... Se scoală și ochii moșneagului îl urmăresc cu o lucire de nădejde. Gușatul pășește prin baltă, caută în ascunzișuri lucrurile... Va să zică a înțeles... Se gătește de drum. Are să-l târâe și pe el afară. E gata; și-a răsturnat în traistă vestmintele, își îmbracă sumanul. Numai de s'ar grăbi, să nu fie prea târziu... Dar ce înseamnă asta?... Nu cumva? Nu se poate...

Incepe să geamă, îl strigă; degetele mâinii sănătoase se frământă pe cergă ca niște omizi înnebunite. Gângu nici n'a întors ochii. Deschide ușa. Răbufneala vântului smulge flacăra opaițului, trântește ușa la loc, în încuetoare.

O clipă, în întunerec, omul și câinele au tăcut. Ascultă. Pașii lui Gângu se aud înconjurând bordeiul prin apă, urcând... Apoi nimic. Câinele se sbate înăuntru... Incepe din nou să urle.

www.digibuc.ro

Gângu a ajuns sus. Un expres taie besna vertiginos. Se dă deoparte și-l așteaptă să treacă; apoi după lumina roșie pornește încet, prin ploaie, spre orașul pe care îl știe cu lumini albastre și cu nenumărate minuni, undeva, dincolo de zidul întunerecului.

Din când în când se oprește să asculte. In urmă, mai tare decât hăuitul apelor și vaietul ploii, vântul aduce răcnetul omului și urletul câinelui. O clipă tac. Vântul singur chiue în întunecimi. Apoi glasurile pornesc iar, aproape de tot și din nou îndepărtate.

□ □ □

www.digibuc.ro

DACIA FELIX

Miroase a toamnă. Şi nu e încă toamnă. Incep a se desprinde frunzele prea timpuriu veştede. Cerul a coborît aproape, cu nori vineţi şi răsfiraţi, pe dealurile unde vântul fâşie în porumburi uscate. Departe, pădurile trag în negură o dungă sură. Seara aud chiuituri în podgorii. Iar scârţâitul carelor împrăştie în asfinţit nu ştiu ce somnoroasă melancolie.

Dar nu e încă toamnă. Bruma nu mi-a omorît încă dumitriţele din grădină. N'am auzit încă, noaptea, tânguirea de copil a cocorilor care pleacă. N'au coborît încă ploile cernute fără sfârşit, monoton, monoton, împotmolind cărările şi putrezind frunzele înnegrite. De unde atunci neliniştea aceasta, ce mă înfăşoară ca o presimţire?

... Şi astăzi, pentru a-mi preciză mâhnirea nehotărîtă, o veste învechită şi târziu purtată de poştă prin aceste ţinuturi pustii, mi-a

www.digibuc.ro

întors gândurile îndărăt, spre toamnele copilăriei.

Dascălul nostru bătrân s'a odihnit, în sfârşit, şi dânsul. Mi-o spune o scrisoare cu chenarul negru şi cu un înger neîndemânatec gravat, lângă o cruce umbrită de nedespărţita salcie plângătoare. Nu e învăţătorul de sat, care ne-a pus întâia oară în mână abecedarul cu scoarţe tari şi cu parabola fiului rătăcit. Acela de mult doarme în ţintirimul de lângă biserica cu şindrila mucedă de ploi. In locul lui de mult ne-a descălicat în sat un dascăl tânăr, care poartă mustăţile rase, Dumineca pune manşete albe şi guler de cauciuc, cu cravată înnodată strâmb; citeşte gazete politice şi va fi în curând, fără îndoeală, deputat.

Cel plecat acum în lumea celor drepţi, e cel dîntâi dascăl al nostru de oraş, «Domnu Preda, dela Trei Erarchi» căruia nu puţine zile i-am amărît odinioară. Il credeam atunci aproape nemuritor... Inalt şi uscat, cu hainele întotdeauna mirosind a naftalină şi tutun, sgârcit la vorbă şi râzând odată într'o lună, îl socoteam o mumie sortită să birue timpul. Nimic nu-l turburà din măsura cu care îşi

www.digibuc.ro

cântăriă glasul şi-şi socoteă paşii, aceiaşi, din fundul clasei până la catedră. Generaţii trecuseră pe băncile roase; alte cataloage noui înregistraseră priceperea sau trândăvia celor cincizeci de şcolari din clasa lui, se schimbaseră directori, elevii crescuseră şi prinseseră aripi, alţii se întorseseră în oraş cu mustăţi groase şi cu glasul bărbătesc; domnul Preda, neclintit veghiă la catedra lui, lângă harta României cu hotarele decolorate, şi lângă tabla cu negrul lucios şi cu buretele albit de praful cretei.

Printre noi crescuseră o sumă de legende, transmise din generaţie în generaţie, şi înflorite de fantezia fiecăruia cu un nou amănunt. Unii spuneau că se ascunde Sâmbăta seara în odaia din fund, dela «Ursul Alb», şi bea până'n ziuă, când îl duce gardistul acasă de subţiori. Alţii «ştiau» că adună bani, că e sgârcit ca Hagi-Tudose, şi că noaptea vântură între degetele uscate napoleonii cu cari a umplut sertarul mesei.

De fapt «Domnu Preda» luptă cu sărăcia şi, într'o căsuţă închiriată, cu livadă în fund şi cu nuc la poartă, îşi creşteă din greu cei trei copii care-i împovărau văduvia. Am

www.digibuc.ro

ştiut-o mai târziu, într'al doilea an de şcoală, când întâmplarea ne-a găzduit în vecini.

De acolo, de peste zăbrelele gardului, am privit întâia oară cu mirare în curte, la fetiţa cu şorţul roşu care se jucă în praf, la cei doi elevi dela gimnaziu, cu şepcile albastre, cari învăţau la masa de sub nuc, la câinele cenuşiu care dormià pe scări. Va să zică, «Domnu Preda» erà om ca toţi oamenii; aveà necazurile lui, creşteà un câine, aveà găini pestriţe şi negre în curte, îşi îmbrăcà copiii cu straie curate; şi nici nu strângeà bani de aur în sertarul mesei, nici nu petreceà până la ziuă la «Ursul Alb». L-am văzut mai apoi, direticând în ogradă, aruncând grăunţe la pasări, curăţind pomii de omidă şi certând servitoarea. Am ştiut că pe fetiţă o chiamă Nuţi, şi am înţeles că o iubeşte nemăsurat şi neîndemânatec, cu stângăcia aceea a văduvilor cari îşi caută în copil ceva din amintirea femeiei pierdute.

Dar toate dispăreau când Domnu Preda intrà în clasă, cu hainele mirosind a naftalină şi tutun şi cu acelaş glas egal, strigà catalogul, cercetà caietele, puneà întrebări întortochiate, şi ne împărţià pedepse.

www.digibuc.ro

Intre noi şi dânsul se puneà din nou un zid nepătruns.

Şi iarăş începeam a crede că trebuie să aibă o patimă ascunsă, care-i întunecă privirea, îi strânge buzele subţiri neîngăduindu-i nici o veselie, şi-l «face sgârcit la note»... O singură dată ne-a cucerit sufletele o jumătate de ceas, ţinându-ne sub stăpânirea unei emoţii pe care nu i-o cunoşteam, pe care nu ne-o cunoşteam. Erà aproape de sfârşitul anului, în ultimele zile de Maiu. Salcâmii dela ferestre înfloriseră şi prin geamul deschis, vântul ne fluturà un parfum jilav, de primăvară, de câmp şi de pământ întinerit; o înfrigurare care ne neliniştise în băncile noastre scrijilate de iscălituri. Cerul se vedeà albastru şi ne îndemnà afară. Unul dintre noi, (Nucleş cel mic, unde o mai fi astăzi?) prinsese un liliac pe care-l închisese în ghiozdanul cartonat, şi toate gândurile noastre erau fără voie ţintite spre ghiozdanul acela. Toţi răspunseserăm prost, gângăvisem lecţia; nerăbdători aşteptam să se sfârşească ora, pentru a ne năpusti asupra liliacului înghemuit în întunerecul cutiei, cu aripile de gutapercă strânse şi cu răsuflarea tăiată de spaimă.

www.digibuc.ro

Atunci ne-am trezit deodată cuceriți de lecția bătrânului. Nu știam cum o începuse, nici prin ce tainic meșteșug ne desprinsese pe nesimțite gândul dela ghiozdanul cu șoarecele înaripat.

Ne vorbià despre Legiunea a XIII-a Gemina, despre Dacia romană; lucruri moarte pentru nepăsarea copilăriei noastre. Dar prin nu știu ce nebănuită însuflețire care-i spărsese cumpătarea uscată, înviase înaintea ochilor noștri nesfârșite șosele cu piatră albă, apeducte cu picioarele arcuite, cetăți cu ziduri cenușii, amfiteatre spațioase și băi cu bazine de marmoră; mine de aur și saline în care robii războiului ciocăneau sub bolți de sare translucidă... Din inscripțiile sarcofagiilor și a pietrelor funerare, din basoreliefurile monumentelor rupte și din efigiile monetelor desgropate de plugari în oale de lut, călăul copilăriei noastre, căruia nu-i descoperisem vreodată o tresărire de emoție, înviase magic acea «Dacie felix», despre care programul prevedeà o lecție plicticoasă mai mult.

De unde găsise alte cuvinte decât acelea din toate zilele? Cum de știuse omul acela

www.digibuc.ro

avar cu graiul şi măsurat în mişcări ca un automat, să sufle cenuşa celor douăzeci de veacuri şi să ne înfăţişeze aevea, o lume romantică şi misterioasă, care ne exaltă frageda noastră închipuire?

Nici unul n'a mai ridicat ochii spre geamul cu cer albastru şi spre crengile albe de salcâm. Privirile noastre fugeau cu vârful nuelii lucioase, pe harta decolorată, căutând urmele nevăzute ale cetăţilor cu nume sonore şi tainice: Napoca, Potaissa, Porolissum...

Sunase sfârşitul orei şi brusca erupţie a clopoţelului nichelat nu clintise nici un nerăbdător. Intâia oară în viaţa noastră şcolărească ne-am desprins cu părere de rău din bancă; atunci când încheind lecţia cu o ultimă încercuire a hotarelor cu varga albă, Domnu Preda ne amintì că «Dacia felix» nu va mai învià, nu mai poate învià niciodată. In pauză, cu toţii jurarăm solemn să ne facem oşteni şi să alungăm ungurii; Stroescu, arendaş acum în nu ştiu ce judeţ din Oltenia, compuse chiar prima strofă a unei poezii brave şi furtunoase.

Dar ora următoare, la lecţia de aritmetică, Domnu Preda îşi intrase în vechea crustă.

www.digibuc.ro

Am căpătat cu toții note rele, câțiva au trecut la «genunchi» și gândurile ni s'au întors din nou la ghiozdanul cu liliacul uitat o clipă...

Apoi, s'a sfârșit anul, întâmplările ne-au risipit în alte colțuri de țară; de orașul acela m'am depărtat, credeam, pentru totdeauna...

Iar Domnu Preda, și amintirea «Daciei felix», mi-au apărut târziu de tot, într'o noapte când aburii alcoolului ne împăinjeniseră ochii și mințile; la trei după miezul nopții, într'un cabaret cu miros acru de fum, de vin și de femei asudate.

Vă amintiți? Erà în prima toamnă după războiu. Masa noastră fusese înconjurată de toate stelele localului, nebunul de Vancea se urcase pe masă și strigà chelnerilor să înnece femeile în vin. Fiecare dintre noi își alăturase câte o vietate dintr'acelea cu obrajii înviorați de fard, dar cu ochii stinși de meseria nocturnă. Nerăbdători, pipăind sânurile căzute, încleștându-ne degetele umede, ne alegeam perechea cu care să sfârșim noaptea. Erà târziu, fumul răgușise glasurile, florile veștede, strivite pe masă, miroseau amar, femeile amețite de vin hohoteau sălbătăcite. Sfârșeam încă una dintr'acele nopți care făcuseră

www.digibuc.ro

odinioară faima bandei noastre. Şi tovarăşa mea, la nu ştiu ce cuvânt ofensător, începuse să plângă, cu coatele muiate în vin şi cu părul desfăcut, unde Vancea plantase câteva flori murdare şi le stropià galant cu un sifon verde, care bâzâià pe gâtul de metal coclit. In desmierdările bete cu care încercam să-i potolesc supărarea, i-am smuls atunci, nu-mi amintesc cum, mărturisirea oraşului de provincie de unde o adusese trotoarul. Minţise mai întâi. Dar cucerită poate de cumineţenia ipocrită cu care o apărasem de batjocurile voastre, sau numai din nevoia aceea a femeilor care cerşesc câteodată, pe lângă banii dejunului, şi un cuvânt omenesc; îmi destăinuì acolo, între paharele de vin vărsate, ţipând pentru a covârşì sbieretele lăutarilor, oraşul acela şi întâmplările vieţii în care se amestecau deopotrivă aşternuturi silnice cu amăgiri sentimentale.

Erà oraşul copilăriei, iar femeia cu obrajii leoarcă de vin şi de plâns, erà Nuţi, fetiţa cu şorţul roşu a domnului Preda. Vă amintiţi? V'am stricat atunci toată petrecerea. Am smuls faţa de masă, rostogolind paharele care s'au spart cu scrâşnete de cristal. Am urlat

www.digibuc.ro

lăutarilor să tacă și am încercat să vă povestesc întâmplarea aceea melodramatică, și să-mi tângui copilăria pe care o aduceam fragedă și albă, să o mânjim în văzduhul acela dospit de vin. V'am povestit și despre Domnu Preda și despre după-amiaza aceea cu liliacul ascuns în ghiozdan și cu lecția lui despre «Dacia felix». Și v'a părut atât de ridicolă povestirea mea, iar amintirea acelor apeducte cu picioarele arcuite și a acelor sarcofagii cu inscripții șterse, v'a sunat atât de nelalocul lor în sala cu luminile trandafirlì și cu amorul cotat fix, încât ați început a sbierà cu toții aria la modă, sărind în jurul nostru într'un adevărat dans irochez, improvizând un cuplet al cărui refren acompaniat de toate arcușurile lăutarilor sfârșià cu: «Dacia felix, Dacia felix!»...

Vancea mai ales a fost neîntrecut... Am târît femeia, împleticindu-ne amândoi, până la o trăsură, ne-ați strigat în urma noastră urări obscene, și birja ne-a purtat pe străzi strâmbe, spre adresa abià gângăvită.

Ea adormise cu pălăria răsturnată pe ceafă, cu picioarele ridicate prea sus în spatele birjarului și cu rochia trasă dincolo de mar-

www.digibuc.ro

ginea ciorapilor. Nu i-am putut scoate nimic alt, decât mormăiala încleiată de alcool. Aş fi dorit lacom s'o întreb, să ştiu, dar fiecărei întrebări răspundeà doar cu un sughiţ care cutremurà penele frânte ale pălăriei.

Se luminà de ziuă. Becurile se stingeau în calea noastră. Măturătorii alungau noaptea cu valuri de praf. Resemnat şi toropit de vin, renunţasem să mai întreb ceva; alături de femeie, cu mâna încleştată sub braţul ei umed, urzeam o melodramă, pe care cu eroism mă hotăram s'o aştern pe hârtie îndată ce voiu ajunge acasă. Străzile cu ziduri topite în ceaţa cenuşie a dimineţii, se perindau fără sfârşit înaintea ochilor păienjeniţi, şi eu vedeam scenele, combinam actele, puneam în gura personagiilor dialoguri patetice. Aveà să fie ceva mişcător şi tragic; dascălul acela de provincie, rigid şi aspru, care predicà o morală severă şi neiertătoare la catedră. In sufletul lui uscat totuş o scânteiere omenească nebănuită. Emoţia cu care evocase întâmplări pentru totdeauna moarte din acea «Dacie felix» scuturată din paginile cronicilor... Cei trei copii în cari îşi concen-

www.digibuc.ro

trase toată sentimentalitatea de văduv. Apoi războiul. Inventam acì, ca necesitate scenică, moartea celor doi feciori, îngropați undeva pe front. Fata fugită de acasă și căzută în noroiul trotoarului. Și pentru actul final: pensionarul bătrân și singuratec din provincie, părăsit de toți și străin de toată bucuria «Daciei felix», pentru el zadarnic reînviată, murind cu un suprem blestem. Vedeam cele treizeci de reprezentații și o glorie coborîtă subit în aburii chefurilor noastre monstre. Iar femeia de alături nu mă mai interesà decât ca obiect de literatură.

Realitatea s'a îngrijit însă să fie mai cruntă. A depășit melodramatica-mi fantezie...

Când, în sfârșit, trăsura a terminat vagabondajul pe străzile întortocheate și s'a oprit în fața unei căsuțe mărginașe, mă hotărîsem să cobor femeia adormită, s'o culc în patul ei pregătit pentru oaspeții amorului, și să mă strecor tiptil pe ușă, afară, la aer, rătăcind pe ulițele răcorite, să-mi cuget «subiectul». Rezemată de ușe, femeia dormind pe picioare, așteptà să deschid zăvorul; iar eu cu mâna nesigură de răceala zorilor și de vin, abià am reușit să găsesc gaura cheii. Am intrat într'o

www.digibuc.ro

săliță întunecoasă, de acì în camera cu lumina roșiatică umbrită. Plutià un miros înnăbușit de săpun, de apă încălzită și de parfumuri calde și proaste; ca în toate odăile unde se cumpără în grabă iubirea. Femeia s'a lăsat să cadă în pat, toropită, trăgându-mă prin somn spre dânsa. Mă chinuiam să-i desprind copcile rebele, când ușa se deschise fără sgomot și cineva intră cu o cană de apă și cu un șervet împăturit, pe care le așeză discret lângă lavoar. Nu se vedeà bine în cameră. Lumina dimineții erà încă turbure, iar lampa prea slabă. M'am apropiat să-i deslușesc fața și să-i întind obișnuitul ban de mulțumită. Și atunci am rămas încremenit, — întâia oară în viață.

In fața mea erà Domnu Preda.

Acelaș, cu spatele încovoiat mai mult de bătrânețe, dar cu straele curate, șterse până la ultimul fir de praf și cu figura severă și împietrită, ca în zilele când ne învățà la tabla neagră, proba înmulțirii și cele nouă fericiri.

Nu m'a recunoscut. N'aveà cum să mă recunoască. Incercam să pătrund prin ce misterioase și tragice căderi, prin ce înși-

www.digibuc.ro

ruire de umilințe și prin ce înnăbușită și continuă adormire de conștiință a ajuns acì. Asistam la ceva monstruos și în afară de putința unei înțelegeri. Și iarăș voiam să întreb, și iarăș simțeam nevoia dureroasă să aflu.

Atunci ați izbucnit voi la fereastră. Ați venit încărcați în două trăsuri. Vă adusese Gina, cea blondă. Și ați început a sbierà la fereastră, cu lăutarii împreună, cupletele care sfârșeau cu «Dacia felix».

Ați stârnit toți câinii cartierului. Vecinii au ieșit în cămăși la ferestre, a intervenit gardistul și ne-am îmbarcat din nou în trăsuri. Vă amintiți cu ce sălbatecă sete m'am abrutizat apoi în dimineața aceea?...

Nuți a rămas de atunci împodobită cu un nume nou: «Dacia felix»; a făcut senzație în lumea localurilor de noapte. Se pare că ați avut o inspirație fericită. I-a adus în anul acela oarecare faimă. Am văzut-o mai târziu într'o superbă limuzină cu pernele capitonate, în tovărășia unui tânăr care decide cotele la bursa amorului.

Și iată de ce ieri, când posta mi-a adus, târziu, în aceste ținuturi pustii, vestea că a

www.digibuc.ro

murit tatăl «Daciei felix», gândurile mi s'au întors spre toamnele copilăriei.

E frig acì. Şi trist. Şi singurătatea doare. Incep a se desprinde frunzele prea timpuriu veştede. Cerul a coborît aproape, cu nori vineţi şi răsfiraţi pe dealuri, unde vântul fâşie în porumburi uscate.

La noapte voiu auzì, sus în înălţimile negre, tânguirea de copil a cocorilor cari pleacă.

□ □ □

www.digibuc.ro

ISAAC

După două ceasuri de drum, am pătruns deodată în ținuturi necunoscute. Știam demult că părțile acelea ale județului sunt sălbatece și sărace. Nu-mi închipuisem niciodată însă, că la două poștii de calea ferată, unde de trei ori pe zi se încrucișează vertiginos expres-uri cu vagon-restaurant, vagon de dormit, calorifer și tot confortul celei mai desăvârșite civilizații, se mai pot descoperì ponoare atât de uitate de Dumnezeu și de binecuvântata administrație stăpânitoare.

Drumul se înfundà în viroage cleioase după atâtea săptămâni de ploaie, urcà dâmburi strâmbe, se înșiruià nesfârșit peste câmpuri pustii și triste într'acest asfințit de toamnă.

Peste podețele surpate, caii abià târau trăsura cu roțile încărcate de noroi, încordau din greu ștreangurile putrede, și nu odată ovreiul cu mantaua udă, a trebuit să coboare

www.digibuc.ro

blestemând în limba-i plângătoare, pentru a înnodà hamurile rupte şi orcicurile desprinse din cuie.

Pe coverca de piele ploaia picurà monoton. In legănarea smuncită a arcurilor încercam să aţipesc pentru a amăgì timpul. Dar glasul răguşit al jidovului nu-mi da răgaz. Şi ochii zadarnic căutau în priveliştele sure ale culmilor să-şi găsească ademenire. Dealurile se perindau unul după altul, negre, sterpe şi identice; fără păduri şi fără conace, mohorîte şi moarte după perdeaua neîntreruptă a ploii. In văgăuni se zăreau pe alocuri iazuri năpădite de papură şi stuf, cu apele plumburii, fără luciri şi fără sboruri de pasări. Ajungeam parecă la un capăt de lume. Dincolo de orizontul încercuit de neguri nu mai puteà fi soare, lumină şi înveselire.

Târziu, din depărtările înnecate de apă, străbătură lătrături de câini. Undeva, în ploaie, ne apropiam de sălaşuri omeneşti; un sat, adăpost în sfârşit. Ovreiul învârtì mai înverşunat biciul. Intoarse faţa cu barba udă şi-mi strigă bucuros:

— Gropniţă... la crâşmă la Hascăl, odaie... Vântul şi ploaia îi smulse cuvintele, risi-

www.digibuc.ro

pindu-le fără legătură. Dar împărtăşii bucuria. Un pat cald, o mâncare fierbinte şi un acoperiş, însemnau într'acel ceas cea mai ademenitoare făgăduială. Şi când caii cotiră pe ulița mocirloasă a satului, printre casele cu uşile închise şi cu ferestrele întunecate, de nerăbdare calea îmi părù fără capăt.

Lung sat, sărac sat. Nici o livadă. Garduri de salcie, câteva căpiţe de fân ici-colo, şire ude de paie, câteva glugi de strujeni, şi câinii lătrând întărâtaţi la fiecare poartă. Nici o ţipenie de om în ogrăzile băltoase, cu cară dejugate, părăsite în ploaie, cu viţei mugind sub şoproane sparte. Noaptea coborâ repede, păreà că mă cuprinde undeva, departe, într'un ţinut african, pustiit după o harţă între triburi.

Aşà am ajuns la cârciuma domnului Hascăl. Ovreiul m'a întâmpinat cu plecăciuni, frecându-şi palmele, netezindu-şi barba întunecată, strigând unei fetişcane să aducă mai repede focul «în salonaşul din fund»; ajutându-mi să desfac încheietorile ude ale hainelor, care se împotriveau degetelor mele amorţite. Erà o sârguinţă să-mi fie pe plac şi într'ajutor, atât de slugarnică, încât domnul

www.digibuc.ro

Hascăl îmi strică dela început cheful. Cum mă împingeà «în salonaşul din fund», din dugheana cu şiragurile de covrigi sub grinzile afumate şi cu măsurile de zinc rânduite la tejghea, nu se putù oprì să nu mă întrebe şoptit, între două uşi:

— Civà ispecție? Nuu?

A! mi-am zis, mă asemue cu vreun atotputernic care descalecă din când în când în aceste pustii locuri, cu îndatoriri misterioase şi severe. Socotind că nu-i cuminte pentru buna mea găzduire, să-i risipesc bănueala, am făcut cu mâna un gest nehotărît, care puteà fi înțeles la nevoie şi ca un semn de discreție oficială. Aşà, ştiam cel puțin, că domnu Hascăl are să-mi dea culcuşul cel mai moale şi are să taie gâsca cea mai grasă...

Mică odaiea de oaspeți a ovreiului, aerul cam închis, noroc de gutuile de pe dulapuri, care împrăştie miresme tomnatice şi gospodăreşti. Dar strașnic foc! Rămas singur, mi-am tras un jilț la gura sobei şi mi-am desmorțit încheieturile îndelung, cu ochii țintă la salamandrele flacărilor, fără gânduri, cu mulțumirea aceea neprețuită a animalului

www.digibuc.ro

pus la adăpost. Afară se auzia ploaia cernută fără istov, glasul birjarului dereticând ceva în jurul trăsurii, vântul sgâlțâind o poartă în încheeturi. Ce vreme, ce vreme! Și ce bine să te dogorească jarul, tihnit, fără grijă, între brațele moi ale unui jilț, în așteptarea unei cine fierbinți. Domnu Hascăl îmi aduse deocamdată o lampă de faianță pentru zile mari, scormonì focul și privì cu mulțumire de gazdă rânduеala lucrurilor. Își netezì barba neagră, așeză pe masă câteva rame turburate dela locul lor, șterse cu mâneca o urmă de praf nevăzut... In prag îșì amintì:

— Poate doriți ș'un rachiuaș mă rog? Am un coniac tare fain... Masa întârzie până vine soția me.. trebuie să cadă din «mument» în «mument».

N'aveam poftă nici de coniac, nici de nimic alt. Domnu Hascăl se mâhnì și închise ușa cu încetineală, ca la odaia unui bolnav. Erà deprins se vede cu capriciile atotputernicilor, printre care mă rânduise.

Mă desmorțisem de-abinelea. Incepeà acum să-mi fie urît. Și încercai, pentru a înșelà timpul, să privesc mai de aproape, podoabele din «salonașul» ovreiului.

www.digibuc.ro

Fotografii mărite în ateliere de provincie; ovreice bătrâne cu părul netezit și cu linia albă a cărării în mijlocul creștetului; perechi de tineri însurăței, țapeni și stângaci înaintea obiectivului, strângându-se neîndemânatec de mână. O galerie mută, de necunoscuți, în vestminte de sărbătoare, cu surâsul comandat și cu pecetea neamului în figură. Unul repetat cu deosebire. Un cap osos și voluntar, cu nasul subțire, cu bărbia pronunțată din cale-afară, cu privirea aceea îndrăzneață și stăruitor de obraznică, a ovreiului hotărît să-și facă drum cu orice preț. Figura mă interesă. Se multiplică prea numeros, la diferite vârste și sub diferite înfățișeri, încât îi puteam reconstitui cu ușurință istoria vieții. Aici pe cartonul decolorat, adolescentul cu uniformă de școală, cu o carte pe genunchi și cu ochii țintiți în gol. Apoi câteva fire de mustață și un păr lăsat să crească cu sălbătăcie, o carte mai groasă pe masa fotografului, aș parià: Bebel, Marx sau Lasalle. Alături schimbare desăvârșită; buzele rase, părul tăiat scurt, ochiul mai ager și întors pe pământ dela reveriile cărturărești. M'am apropiat să deslușesc inscripția fotografului,

www.digibuc.ro

trebuià să mă aştept. Imaginea venià din America. Tânărul meu trecuse aşà dar Oceanul, în pământul făgăduinţei, să grăbească încetineala norocului. De două ori oraşul schimbat. Apoi cartonul mai mare, atelierul mai de frunte, privirea mai împăcată şi îmbrăcămintea mai scumpă. Fără vreo explicaţie, din elocvenţa imaginilor se puteà înţelege că norocul a început a surâde. Şi încercai să-l închipui, acolo, în oraşul groaznic cu zidurile gigante, străbătând furnicarul de lume grăbită, spre comptuarul unei bănci ori unui magazin cu douăzeci de etaje înălţate până la cerul fumegos...

M'am întors la jeltul din faţa focului şi dogorindu-mi genunchii la flacără, m'am lăsat cucerit de gânduri invidioase şi amare. Iată, — mi-am zis — cine se ridică peste trândăvia noastră. Din aceste tărâmuri cu drumurile desfundate şi cu satele sălbatece, unde traiul oamenilor nu se deosebeşte mult de cel al vitelor de jug, o mlădiţă din neamul domnului Hascăl îndrăzneşte să pornească în toată lumea pentru a biruì viaţa, şi birue. Cei din bordeele abià înălţate deasupra pământului, la marginea drumului, se mulţu-

www.digibuc.ro

mesc cu mai puțin. Răscolesc cu pluguri tocite câteva brazde, așteaptă dela voia Domnului ploaie și ninsoare la vreme potrivită, dorm la un loc cu vitele, străbat din când în când prin noroaie până la cel mai apropiat târgușor, jalnic și ticălos, care lor li-se pare o minune; când au punga plină, lasă prisosul la crâșma domnului Hascăl, știu de frica jandarmului; sunt babe care n'au văzut tren și moșnegi cari socot automobilul o născocire diavolească și spurcată. Se înmulțesc și mor ca o turmă. Se dușmănesc între ei, se poartă pe la judecăți, se înjunghie dela un răzor de hotar, jelesc cu tot atâta durere pierirea unei juncane ca și moartea unui prunc. Și domnu Hascăl își freacă mâinile și face socoteli. Altul străbate mări și țări pentru a înfiripà o mai grabnică avuție. Chiar și madama domnului Hascăl, pe această vreme crâncenă, când un suflet creștin n'ar alungà un câine afară, nu se aciuază acasă și străbate o poștă de drum, pentru a se întoarce noaptea, în căruță cu câteva legături de lână, de ouă, de pasări ori mai știu eu ce alte bunătăți, cu vicleșug târguite.

Așà gândeam încălzindu-mi oasele la focul

www.digibuc.ro

ovreiului, sub zâmbetul cu buze subțiri pe care mi-l aruncà din cadre, tânărul de peste Ocean.

Mă învăluià o toropeală dulce, iar sgomotele de afară, uşile trântite, şoaptele din antret, lătratul plin şi rustic al unui dulău, în răstimpuri, toate se învălmăşeau departe şi nehotărît, între hotarul somnului şi viață. N'am prins de veste, nici când a «căzut» madama domnului Hascăl, nici când s'a scurs timpul. Deaceea am tresărit speriat când o mână bâjbâì la uşă, căutând mânerul. Madama domnului Hascăl, abià desmorțită de frig, cu obrajii îmbujorați, venià să-şi ceară iertare de aceste întârzieri necuviincioase. Uitase de cină. Impreunându-şi mâinile grase, Madama Iza aduse cerul mărturie că numai necazuri foarte mari au făcut-o să-şi piardă într'atâta cumpătul. Apoi întorcându-se deodată spre cadrele tânărului din America, izbucnì pe neaşteptate într'o tânguire femeiască, smulgându-şi părul sur de pe tâmple:

— Izaac! Izaac; tare mai eşti tu cupil ninorocit!...

Mărturisesc mai întâi, că această izbucnire nu m'a înduioşat de loc. Dimpotrivă,

www.digibuc.ro

găseam îndestul de prost gustul madamei Iza să-mi turbure tihna mea așà de dulce dela gura sobei, cu o tânguire pe care rotunjimea ovreicei, glasul subțire și vocabularul stâlcit de jargon, o făceà mai mult înveselitoare decât jalnică.

Am crezut totuș de datorie, să-mi iau o înfățișare de vădită mâhnire și rostìi la întâmplare câteva cuvinte de prefăcută îngrijorare.

Madama Iza se lăsă să cadă pe marginea unui scaun și oftă, legănându-se pe șoldurile grase:

— Izaac i-un ninorocit, Izaac i-un ninorocit...

— Bine cucoană! — încercai să mă împotrivesc, — eu văd că dimpotrivă, are-o mutră scandalos de fericită. Ce i s'a 'ntâmplat? A jucat la bursă? L-au luat la armată? E dezertor? E... și mă oprìl, ne mai găsind ce nenorocire în afară de acestea, ar puteà să mai încerce un fiu al lui Izrael.

Madama Iza dădù din cap și repetă cu încăpățânare:

— I-un ninorocit. Izaac 'i foarte ninorocit!...

www.digibuc.ro

Istoria amenință să nu se mai sfârșească. Și așà de odihnitor erà locul meu la gura sobei! Imi îndreptai ochii spre jilț, ca spre o fericire pierdută. Fiindcă însă, astfel îmi căzuseră sorții, nu-mi mai rămâneà acum decât să aflu despre ce e vorba. Cel puțin pătrundeam, cu acest chip, într'un ungher din viața ovreiului cu privirea ascuțită din cadre, care mă mâhnise atâta în seara aceea.

Așà am aflat nenorocirea lui Isaac.

Madama Iza mi-a povestit-o cu lacrămi și cu oftaturi greu înnăbușite în pieptul domniei-sale voluminos.

Acest Isaac fusese, după cum spuneà madama Iza, un copil minunat. Odrasla cârciumarului calic, dintr'acel sat înfundat în meleaguri sălbatece, pornise pe vremuri într'un vapor de emigranți, cu o legăturică de schimburi și cu câteva hârtii împăturite, scoase din tejgheaua domnului Hascăl, și ascunse cu grijă, sub cămașe, lângă piele. De acolo, de unde îl descărcase într'o dimineață cețoasă transatlanticul, cu o turmă întreagă de aventurieri nespălați și famelici, scrisese dela început răvașe înspăimântate. Oamenii vorbeau o limbă necunoscută, ca-

www.digibuc.ro

sele înalte și înguste stau gata să se prăvale; tramvaiele vuiau pe jos și pe deasupra capetelor cu larmă de fierării sfărâmate; trecătorii se repezeau unii în alții, se ghionteau, aruncau capete de țigări aprinse între picioarele femeilor; erà un haos, o forfotă, un viermăt de oameni, o grabă și o lume atât de deosebită de tot ceeeace văzuse el în sat și în Iașii unde fusese la învățătură, încât feciorul domnului Hascal se îndoise cu amărăciune că se va puteà deprinde vreodată să facă și dânsul la fel; să sară și el din goana tramvaielor, să se ghiontească cu trecătorii fără să întoarcă ochii în urmă, să se înalțe într'o clipită cu ascensoriile până la al douăzecilea etaj și să arunce și el capete de țigări peste picioarele femeilor. Multe luni, scrisori desnădăjduite au venit să turbure somnul domnului Hascăl și al madamei Iza. «Un cupil așà di tînăr și senzibil» puteà să se prăpădească într'o lume atât de aprigă, unde om pe om nu se cruță, mai crud ca fiarele în codri.

La aceste gânduri, izbucnià în plânset mai cu seamă domnișoara Malci, logodnica lui Isaac, udând cu lacrămi rotunde și fier-

www.digibuc.ro

binți, cărțile postale cu ilustrații și cu mărci de toate colorile curcubeului. Fugeà atunci într'o cameră cu perdelele trase, se încuià cu teancul de scrisori și cu cărți unde stau zugrăvite aievea, toate primejdiile acelei lumi teribile, și nu ieșià din ascunzătoare decât seara, cu ochii înroșiți și cu pieptul ei mic de ovreică necrescută încă, îndurerat de suspine. Această suferință a domnișoarei Malci, rămase mult timp singura mângâiere a domnului Hascăl și a madamei Iza. Cel puțin nu păcătuiseră când au logodit pe Isaac cu o fată așà de simțitoare și care dădeà atâtea dovezi de iubire, pentru odrasla lor din depărtate țări.

... Mai pe urmă, mângâierei îndestule începură să aducă și răvașele. Isaac se deprindeà cu viața cea nouă de acolo. Incepeà chiar să pună economii la o parte. Scrià despre prietenii legate cu oameni isteți și cu îndrăzneală, despre planuri înfierbântate care se schimbau la fiecare lună, dar care tot trebuiau cândva să izbutească. Domnu' Hascăl și madama Iza s'au înseninat la față. Acuma povesteau mușteriilor întârziați, cu coatele pe tejghea, toate minunile din țara

www.digibuc.ro

aceea de departe, unde feciorul lor nu se mai mirà nici de edificiile «colosale», nici nu se mai temeà de înverşunarea oamenilor. Iar domnişoara Malci creşteà, se rotunjià la piept şi la şolduri în rochiile roşii de cit, se subţià la mijloc, îşi arcuià sprâncene prelungi deasupra unei perechi de ochi înfocaţi, şi se înfrăgezià la obraji, ca o fată scutită de muncă, trăită la umbră şi între perne de puf, ce erà.

După trei ani, înflorise în cămările calde, ca o mlădiţă rară şi scumpă a lui Israel. Răvaşele se încrucişau peste ape. Aduceau dintr'o parte veşti despre proaspete şi strălucite afaceri, despre valori adunate la bănci şi despre economii care întreceau tot ce domnu' Hascăl şi madama Iza îndrăzniseră să viseze vreodată. Duceau din altă parte, semne de nerăbdare şi de arşiţă care nu mai puteà aşteptà. Domnişoara Malci se arătà îngrijorată acum de femeile frumoase, bogate şi ticăloase care puteau să-l scoată pe Isaac, acolo, din minţi. Şi-l chemà să vie neîntârziat, să o scoată din satul acela unde n'are cu cine schimbà o vorbă, unde ţărani mojici sudue toată ziua, îi strigă vorbe urîte

www.digibuc.ro

când stă la tejghea, și chiar merg până acolo cu obrăznicia când s'au întrecut la băutură, încât întind mâinile printre sticlele cu rachiuri galbene și roșii, să o mângâie pe bărbie, ca «pe-o femeie de acelea»...

Apoi chemările domnișoarei Malci se răriră. Tinerețea obosește ușor. Depărtarea și anii îndelungați începură să presare cenușe răcită în scrisorile logodnicei. Nu se mai zăvorà în cămări, nici nu mai privià cu lacrămi cuburile de piatră uriașă, de pe gravurile clădirilor de peste Ocean. Toate se îndepărtau, se ștergeau, păreau fără început și fără sfârșit. Rămâneà pe gânduri și acum, domnișoara Malci, la tejghea sau pe banca din cerdacul cârciumii. Dar nimeni nu mai află unde-o poartă întristările.

Cam în această vreme, pe neașteptate, s'a întâmplat în casa domnului Hascăl o rușine și o turburare multă vreme ascunsă satului. Intr'o dimineață, Madama Iza a găsit patul domnișoarei Malci nedesfăcut și fereastra deschisă. Pe-o filă de hârtie, fugara își cereà iertare și arătà foarte firesc și simplu că s'a «dus unde o chiamă inima»... Nu la Isaac, căci inima domnișoarei Malci încetase să re-

www.digibuc.ro

ziste depărtărilor. Inima domnişoarei Malci o poftise mai aproape: la căpitanul cu mustaţa neagră şi cu dinţii albi şi puternici ca o dantură de lup, care în primăvară fusese trei luni încartiruit la cârciuma domnului Hascăl. Cum i-a fost scoasă fata din minţi, ce s'a petrecut în primăvara aceea sub ochii ovreilor bătrâni fără să înţeleagă, madama Iza nu puteà nici acum să-şi închipue. Cu hârtia în mână, în faţa patului nedesfăcut, o spaimă numai se deslușise, tăindu-i picioarele:

— Ce-are sâ spună Izaac?

— Isaac are să se omoare. Isaac are să-şi piardă minţile. Isaac n'are să mai poată muncì.

Două zile s'au văitat bătrânii, au închis uşile dughenii să nu mai dea ochii cu această lume a tuturor destrăbălărilor. S'au rugat aşteptând să li-se pogoare de sus un gând bun... Apoi într'o dimineaţă s'a suit madama Iza în căruţă cu legăturile ei, a pornit-o la târg, la neamuri mai înţelepte şi cu învăţătură, la prietene pe care de mult le uitase; s'a tânguit şi a cerut celor cu mai multă cunoaştere a lumii, mângâiere şi sfaturi... De acolo

www.digibuc.ro

s'a întors cu hotărîrea să-i ascundă lui Isaac aceste întâmplări. Poate fata vine acasă. Poate chiar Isaac începe să se gândească acolo la alta. Lumea e schimbătoare. Sufletele sunt înghenunchiate întâmplărilor. Aşteptarea e cea mai cu minte înţelepciune a lui Israel... După două luni de tăcere, începură să curgă din America întrebări îngrijorate. De ce nu scrie Malci? Ce e cu Malci? E cuminte Malci? E bolnavă Malci? Şi iarăşi Domnu' Hascăl începù să se plimbe prin dugheană smuncindu-şi barba neagră, şi iarăş madama Iza îşi smulse părul sur dela tâmple.

Şi tot dânsa a găsit atunci deslegare... S'a urcat iar în căruţă, înconjurată de legături cu ouă şi gâşte, pentru neamurile cele sărace şi cărturăreşti dela oraş. După amiază, cu inima îndoită, a bătut la uşa domnişoarei Malci, care se chemà acum «Duduia Ninon», şi locuià într'o casă cu globuri de sticlă galbene şi roşii, înfipte în rondurile grădinii dela stradă.

Cele două ordonanţe ale căpitanului, romanţa dela clavir care se auzià cântată în casă, aduseră dela început, în sufletul Madamei Iza, intimidare şi admiraţie. Soldaţii

www.digibuc.ro

o lăsară să aştepte, într'o sală cu covoare moi paşilor şi cu cadre aurite şi necuviincioase pe pereţi. Clavirul tăcù şi Duduia Ninon răsărì în uşe. Ii părù madamei Iza o vedenie, albă şi imaterială. Niciodată nu-şi închipuise că logodnica lui Isaac ar puteà să devină această femeie frumoasă, subţire şi mai mândră ca Esther, ca Susana, ca Hana soţia lui Tobias, ca Sarah şi ca toate femeile minunate despre care după mii de ani Vechiul Testament păstrează credincioşilor amintirea.

Madama Iza atunci, s'a târît în genunchi, i-a pus înainte scrisorile lui Isaac, a pomenit şi de averea lui de acolo, de masa şi de patul pe care atâţia ani, ei, oameni săraci, l'au dat cu atâta bună inimă fetei culese de pe drumuri...

Duduia Ninon a ascultat aceste tânguiri şi mustrări în tăcere, jucându-se cu un ciucur dela capotul ei de mătase şi privind, prin geamul deschis, în stradă, cu gândurile aiurea... Iar când desnădăjduită, madama Iza a început să blesteme şi să cheme asupra capului ei, toată urgia care poate să bată un copil nelegiuit al lui Israel, Duduia Ninon

www.digibuc.ro

a izbit din pantoful mic, a încruntat sprâncenele arcuite şi a ameninţat că sună soldaţii să o scoată afară.

Mâna ei cu degetele subţiri şi cu inele sclipitoare se întinse chiar spre butonul soneriei. Madama Iza se strânse de frică şi amuţi... Dar nu s'a întors acasă decât după ce a isbutit să smulgă dela Duduia Ninon, făgăduiala că va răspunde măcar de milă, la toate scrisorile lui Isaac, ca şi cum nimic nu s'ar fi întâmplat, ca şi cum l'ar aşteptà încă cu ochii somnoroşi la tejgheaua domnului Hascăl.

Dela aceste întâmplări se împlinià acuma un an. Madama Iza străbăteà la fiecare trei săptămâni drumul până la oraş, duceà răvaşele primite dela Isaac, aşteptà răspunsul Duduiei Ninon, aşternut pe hârtia cu marginile aurite, scoasă din biuroul căpitanului, se întorceà acasă împăcată, după ce puneà cu mâna ei scrisoarea la cutia albastră a postei. De mărturisit lui Isaac adevărul cel grozav, nu mai puteà fi vorbă. Scrisorile lui erau atât de pline de grijă pentru «mica de Malci»! Şi Duduia Ninon păreà chiar că descopere oarecare plăcere într'acest joc

www.digibuc.ro

viclean, care întreceà toate urzelile din romanele cetite la fereastră, în ceasurile când Mişu întârzià la cazarmă ori la Club...

Ori, iată că pe neaşteptate, Isaac scrise deodată, că peste două săptămâni se întoarce să-şi ia logodnica, să se odihnească acasă, să vadă satul de care nu-şi mai aduce aminte decât cu înduioşare acuma. Răvaşul lui erà numai mulţumire şi bucurie. Se gândià chiar să facă pentru nunta lui «un cadou» la şcoală şi la foştii lui tovarăşi de învăţătură din satul domnului Hascăl, pentru care nu mai păstrà nici o amintire de amărăciune. Aduceà daruri pentru Malci; mătăsuri şi inele, lucruri scumpe şi podoabe necunoscute acolo, în Moldova aceea mai săracă decât ţinuturile unde pier de foame şi wiscky, pieile roşii... Pregătise un culcuş de prinţesă pentru Malci, tocmise slugi cu faţa neagră de cari s'ar înspăimântà copiii din satul domnului Hascăl, scrià în sfârşit despre minuni cé păreau bătrânilor obscure şi misterioase...

De o săptămână madama Iza bate drumul la târg şi înapoi.

www.digibuc.ro

Tot ce-a putut închipuì mintea ei înspăimântată, n'a izbutit să clintească hotărîrea Duduiei Ninon. La început crezuse că va fi uşor s'o ademenească să părăsească pe «Mişu acela» care pierde nopţile la Club, şi să se întoarcă acasă. Isaac n'aveà să afle nimic, aveau să plece îndată într'o ţară aşà de departe, unde nimic nu se mai străbate din întâmplările de acasă şi, unde şi ea şi Isaac, aveau să fie fericiţi şi să se bucure de plăceri, care nu se pot aflà într'un târguşor fără însemnătate, ca acela unde îşi îngroapă viaţa... Aşà vorbise îndelung Madama Iza. Dar la toate aceste ademeniri, Duduia Ninon a dat cu încăpăţânare din cap.

— «A făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru dânşii. A scris un an răvaşe mincinoase, despre care dacă ar fi aflat Mişu, s'ar fi întâmplat poate o nenorocire. De un an îşi pierde timpul ascultând tânguelile madamei Iza. Acuma nu mai poate nimic. N'are decât să se întoarcă madama Iza acasă. Să-l aştepte pe Isaac şi să-i spună tot. Ea nu se teme. Ea nu se ştie vinovată. Ea l'a aşteptat. O fată nu-şi aşteaptă logodnicul mai mult decât a aşteptat dânsa. Isaac a vrut bani,

www.digibuc.ro

bani mulți, acuma are. Are să-și găsească cu dânșii altă femeie. Ei nu-i trebuie bani. Ea numai pe Mișu îl iubește...»

Când a început madama Iza să țipe și să plângă din nou, Duduia Ninon a apăsat de astădată cu adevărat degetul pe sonerie. Un soldat a îmbrâncit-o pe scări. Nu și-a dat seama cum s'au întâmplat toate. S'a trezit în ploaie, la poartă. Un câine a lătrat înverșunat de după zăbrele.

De acolo venià acuma Madama Iza, și de aceste întâmplări îi erà inima îndurerată... Se gândià că în vremea când plângeà pe scaunul dela gura sobei și-mi împărtășește aceste nefericiri, cari nu mă pot interesà, vaporul cu Isaac se apropie în fiecare ceas, și Isaac se plimbă pe punte, așà cum a văzut ea în ilustrațiile de ziare, înfășurat în mantà; privește departe, deasupra apei și gândul lui vede acasă pe Malci, așteptându-l gata să-l prindă cu brațele de după gât, ca o logodnică iubitoare și creipncioasă cum o știe... Aceste închipuiri doborau pe madama Iza și rămase cu mâinile ei grase și albe întinse pe genunchi, cu ochii uitați în salamandrele flacărilor din sobă. Afară ploaia se sbătеà

www.digibuc.ro

fără istov. Mă toropià somnul. Madama Iza nici gândià să plece...

Deodată, se întoarse şi-mi mai împărtăşi încă o îngrijorare:

— Şi-acumă, ci-a sâ facâ Izaac cu atâte cadăuri? Spune mâ rog... Aşà o mulţime di bani, mâ rog!

□ □ □

www.digibuc.ro

VALSUL ROZELOR

După miezul nopții, ne-am înfundat într'o cameră înecată de fumul țigaretelor, la două mese de cărți. Prin ușa întredeschisă, în salon, se vedeau perechile dansând, melodiile orchestrei străbăteau înnăbușite, dar nimeni nu aveam nici ochi, nici urechi pentru aceste desfătări juvenile. Cartoanele sburau dela unul la altul, vrafurile de bancnote făceau ocolul mesei, figurile apăreau în pâcla albastră de fum, când întunecate, când de o veselie nervoasă, după întorsăturile fantezíste ale hazardului. Mormanele de țigări stinse se îngrămădiseră în scrumiere. Nu mai vorbeam decât în monosilabe.

— Pas...
— Și...
— Deschiderea...
— Plus potul...
— Trei ași...
— Ești scandalos, moncher...

www.digibuc.ro

Şi iarăş:

— Pas..

— Deschiderea... Şi mie trei...

— Plus potul...

Intr'un timp, nenea Iorgu aruncă departe cărţile pe postavul verde.

— Băieţi, eu m'am declarat mulţumit. Altul la rând... Mai bine ascultăm niţică muzică...

L'am urmat pe nenea Iorgu pe canapeà, să răsfoim ultimele reviste ilustrate. Tovărăşia lui îmi erà întotdeauna plăcută. Din călătoriile tinereţei, din lumea dispărută a cărei amintire o mai păstră printre puţini, din povestirile lui cu miez şi de o îngăduitoare ironie, nenea Iorgu ştià întotdeauna să însufleţească un ceas de plictiseală, cu o măestrie care îl făceà pentru noi nepreţuit, în orăşelul acela pustiu, unde ne aruncase întâmplarea să ne îngropăm pentru multă vreme tinereţele.

Cu o lună în urmă, unul dintre noi, judecător abià ieşit de pe băncile şcolii, îşi sburase creierii pentru o femeie. Intâmplarea ne despărţise în două tabere, şi discutam şi acum cu înfierbântare, dacă femeia va fi

www.digibuc.ro

fost ori nu vinovată. Fireşte, noi tinerii, înăcriţi în viaţa aceea de provincie, unde totul se sfârşià între cafenea, club şi cinematograf; unde femeile aveà înfăţişeri antideluviane şi vestminte întotdeauna cu un sezon în urmă, eram cei mai înverşunaţi vrăjmaşi ai sexului fără barbă. Toată filozofia lui Schopenhauer, Stendhal şi tuturor pesimiştilor în iubire, erà pusă la contribuţie şi acomodată după cerinţele sumbrelor noastre teorii. Iar cum nenea Iorgu se înfurià întotdeauna când asistà la disecţiile noastre eretice, şi se înverşunà cavaleresc apărător al femeiei; diavolul contradicţiei m'a împins şi în seara aceea să-i recapitulez din nou, toate capetele de acuzare, din rechizitorul pe care tabăra tinerilor îl dresase nopţi dearândul, «îngerului căzut» între sticlele de bere şi turceştile cu caimac, dela *Cafeneaua lui Traian*.

Impotriva aşteptărilor, nenea Iorgu nu sărì de pe canapeà, nici nu începù să se plimbe ca de obiceiu, fierbând în jurul meu, vârându-mi sub ochi degetele subţiri şi nervoase, odată cu argumentele care aveau să mă biruie. Mă lăsă să-mi sfârşesc tot reper-

www.digibuc.ro

torîul şi părù chiar încântat de patima cu care mă trudeam să zugrăvesc în cele mai negre colori, *femeia* pe care în definitiv o doream, care ne lipsià tuturor acolo, şi la picioarele căreia ne-am fi târît cu toţii, şi cu toate teoriile noastre dispreţuitoare, dacă am fi descoperit-o undeva, ideală şi angelică, în acel oraş unde în trăsurile de casă, în lojile de cinematograf şi în ceasul de plimbare, nu apăreau spre înfricoşarea ochilor, decât sub înfăţişare de jandarmi călări sau mumìi travestite în haine femenine. Şi în ce fel de haine, Doamne!

Când crezù că am sfârşit, nenea Iorgu îşi puse pe măsuţă, alături de ceaşca de cafeà golită, ţigareta de chihlibar, şi mă trase aproape, stăpânindu-se:

— Femeia uită?... Numai noi suferim, ne torturăm, ne sburăm creierii?... Bine Nenişorule! n'am să-ţi desgrop maxime şi înţelepciuni filozofice... O să facem împreună o probă, aici, în scurt, şi să vorbim apoi, Nenişorule!...

Când nenea Iorgu o luà cu «Nenişorule», însemnà că a ajuns la maximum de indignare. Şi mă aşteptam la obişnuita explozie,

www.digibuc.ro

care să adune iarăş în jurul nostru toţi chibiţii dela mesele de joc.

Dar nenea Iorgu se plecă mai aproape, şi continuă cu glasul deodată şoptit:

— Fii bun Nenişorule, şi treci în sala de bal. Roagă pe Nae ţiganul, din partea mea, să cânte «Valsul Rozelor»... Un vals vechiu, un edec de al nostru, de acum patruzeci de ani... Şi vino să stai alături de mine, să-l privim amândoi pe Gogu Vlahopol, colonelul...

M'am executat, cu toate că nu pătrundeam unde vrea să ajungă. Am trecut printre perechi, în sala de bal, m'am strecurat printre ofiţerii strânşi în tunică şi cu pudra topită pe obraji, printre femeile care miroseau a parfumuri grele şi a năduşeală, şi Nae ţiganul a încercat îndată să-şi amintească, în surdină, pe gâtul vioarei, melodia. Erà se vede ceva foarte vechiu, căci a fost nevoie de consultarea celorlalţi ţigani mai bătrâni... In sfârşit, după ce-a dibuit două-trei valsuri preistorice, descoperì. Mi-a rânjit încântat, cu dinţii albi cari tăiau faţa neagră ca o reclamă de apă dentifrice, şi când m'am întors alături de nenea Iorgu, perechile se în-

www.digibuc.ro

vârteau dincolo, în ritmul unui vals somnoros, ce-mi aduceà vag aminte de copilărie şi de tânguirea caterincilor pe uliţele mărginaşe.

La semnul lui nenea Iorgu, am rămas privind amândoi la colonel: eu cu nedumerire, dânsul cu vădită satisfacţie. Gogu Vlahopol erà asudat, boabe mari se rostogoleau pe fruntea-i desgolită şi pe ceafa cu trei valuri, din când în când îşi scoteà batista din buzunar, ştergeà apa de pe obrajii dogoriţi şi erà cu totul absorbit jocului. Câştigà, vraful de hârtii se urcase înaintea lui; din când în când, între două tururi de cărţi, numărà iute cu degetele grase şi păroase, bancnotele, le împărţià pe categorii, puneà hârtiile noui de o parte. Oglindià în sfârşit cea mai desăvârşită înfăţişare a jucătorului de club provincial, imbecilizat de aceleaşi partizi, la aceeaş masă, cu aceíaşi tovarăşi. Niciodată nu mi s'a părut mai vulgar, cu trupul înnăbuşit în grăsime, cu stângăcia de militar îmbrăcat în haine civile, incomodat de manşetele scrobite şi cu batista udă, pusă în jurul gulerului tare, aşà cum o puneà odinioară, fără îndoeală, înainte

www.digibuc.ro

de a ieși la pensie, între gât și gulerul tunicei. Ce-aveà însă de-aface aceasta și cu «Valsul Rozelor»? Pentru Gogu Vlahopol nu există nici bal, nici muzică, nici vals, nici noi; toată ființa lui voluminoasă erà absorbită de cartoanele care lunecau amețitor pe pânza verde, de hârtiile care treceau dela unul la altul; arar își îngăduià doar o clipă de răgaz, să scuture scrumul țigării care se sfărâmà pe vestă.

Când țiganii au isprăvit, nenea Iorgu își frecă mâinile triumfător:

— Ah! ai văzut bruta?... Animalul!... Poftim; — plus potul, și mie treizeci, rigi cu valeți, servit!... Asta-i viața lui. Aici mucezește dela patru după amiază până la opt, și dela zece seara până la două-trei de noapte... Nimic nu există pentru el în afară de cărți, de țigările care-și leapădă scrumul pe haine, de bârfelile noastre și de cafelele pe care Max i-le pune înainte, cu regularitate de cronometru, la fiecare ceas, pentru ca să le soarbă cu ochii la cărți și cu mâinile tremurând, îngrijit să nu-i scape cumva o întâlnire. A tresărit el când a auzit mizeria aia de vals, care trebuià să-i amintească singura întâm-

www.digibuc.ro

plare ce n'a fost stupidă și de prisos, în viața lui mâncată între club și cazarmă?... Aș! Ii erà teamă să nu-l relanseze Mitulescu, pândeà să prindă cacialmalele lui Victor, măcar că se cunosc de-o poștă; își numărà, ca un maniac ce este, cele câteva sute de lei pe care are să le dea acuș-acuș, într'o jumătate de ceas, pentru ca să se vaiete apoi, ca în totdeauna, la toți chibiții din spate. Asta-i eroul dumneavoastră, Nenișorule! Poftim, privește-l, admiră-l, îmbrățișează-l... Ah! bruta... Mi-a întrecut așteptările... Iți spun drept; mă temeam... Zic: cine știe? din movila aia de grăsime, se mai trezește o licărire, poate rămâne o clipă pe gânduri, cu ochii în altă parte, uitând cacialmalele lui Victor... Dar e Gogu al nostru, nu se desminte... Haide, îmbrățișează-l Nenișorule!...

Am început să râd. Intr'adevăr, colonelul svârlise cărțile, se uità peste umăr, la jocul vecinului, să nu scape cumva vreun amănunt din capriciile partidei. Și așà aplecat, cu ochii lacomi, cu fruntea asudată și roșie, nu desminția cu nimic portretul lui nenea Iorgu.

— Și acum să-ți povestesc și ce e cu mizeria asta de vals...

www.digibuc.ro

Cu acest «Nenişor» am fost coleg de şcoală — cum vezi istorisirea mea se pierde în noaptea timpurilor. Erà pe atunci un băeţandru subţire, cu ochii migdalaţi, cu părul buclat şi cu buzele întotdeauna umede, ca şi cum ar fi fost veşnic după muşcătura unui fruct savuros. Pe stradă femeile întorceau capul după el, şi canalia nu se lăsà mai pre jos. Eram prieteni nedespărţiţi, şi mai eram şi confidentul lui. Chiar şi un fel de secretar amoros, fiindcă eu trebuià să răspund pentru el scrisorilor din plicuri albastre, cu alte scrisori, în care compilam din cărţi celebre, mărturisiri de iubiri eterne, versuri din antologìi, în sfârşit toată literatura aceea amoroasă, care la optsprezece ani ni-se pare singurul lucru de preţ pe pământ. Gogu nu puteà scrie o vorbă fără greşeli de ortografie şi fără să toarne pe hârtie declaraţii într'adevăr catastrofale.

Astfel, doi ani am fost cu neîntrerupere unicul său interpret sentimental. Apoi ne-am despărţit: el, feciorul unui funcţionar nevoiaş, a intrat la şcoala de ofiţeri, eu îmi luam o licenţă vagă şi-mi treceam aproape tot timpul la ţară. Acolo îl aduceam şi pe

www.digibuc.ro

dânsul în vacanţiile de vară. Erà un admirabil tovarăş de vânat, de călărie, de înnot şi de hoinăreală pe câmpuri. La o mică depărtare de moşie se ridicaseră atunci nişte băi la un izvor sărat; veneau familii din toată Moldova, fete, orchestră, excursii,— nu simţeam când se duce vara. Ne trezeam deodată cu ziua micşorată, cu vânturi reci seara, cu florile ofilite şi cu cele dintâi frunze galbene...

Gogu îşi strângeà cu adevărată jale zestrea lui săracăcioasă de băiat nevoiaş, plecà într'o dimineaţă cu ochii întristaţi, îl petreceam din cerdac cu privirea, până când docarul dispăreà la cotitura şoselei şi mă întorceam iarăş la singurătatea mea.

Mă aşteptau zile de toamnă ploioase, iarna cu viscole care mă despărţeau de restul lumii, nopţi nesfârşite de amorţeală; toată tristeţea aceea a tinereţei îngropată departe de oraşul cu ademenirile lui, ce ni-se par atunci fără seamăn de scumpe. Această singurătate mi-a deschis sufletul şi la cea dintâiu dragoste nemărturisită şi de altfel îndestul de ridicolă. Cum în jurul nostru nu aveam vecini decât arendaşi ovrei, ursuji într'o mizerie aprigă şi lacomă, nu-mi rămâneau

www.digibuc.ro

pentru prietenie, pentru ucis câteva ceasuri de vorbă, decât un medic bătrân şi plin de tabieturi, dela un spital de sat, subprefectul care descălică odată pe lună să doarmă o noapte la mine, şi popii sfătoşi, lungi la poveşti şi plini de ortodoxie, din vreo trei cătune apropiate.

Pentru fata unui astfel de popă, sărac şi întunecat de-o îndelungă văduvie, a început să-mi bată întâia oară inima repede şi ascuţit în piept, ca o durere, într'un sfârşit de toamnă cu miros de frunze putrede şi cu tristeţi de mirişti jilave, ce mă alungau din chiliile mele.

Poate nici nu erà frumoasă. Frumuseţea la vârsta aceea o găsim în noi... Mă aduceau pe drumuri noroioase şi înnecate de ploi; ochii ei fricoşi, gura cu buzele cărnoase, părul înnodat la ceafă dintr'o singură şi fugară răsucitură de mână, naivitatea cu care ascultà toate basmele mele timide şi stângace.

Poate nici n'a înţeles ce mă chemà atât de des acolo.

Poate nici eu n'am vrut să înţeleagă... Mă întorceam acasă cu sufletul luminat,

www.digibuc.ro

peste câmpurile turburi, fluierând a voie bună, strângând calul în pinteni; — cu fericirea aceea pe care tinereţea o culege oriunde, ca albina ce-şi soarbe mierea din cea mai umilă floare de câmp. Câte odată mă hotăram să-i iau mâna ei mică, să-i spun, s'o lipesc cu trupul alături de mine şi să-i sărut ochii peste care ştiam că ploapele au să coboare înfricoşate şi poate fericite. Apoi gândeam: la ce bun? Ne despărţeau atâtea...

La începutul verii, când Gogu Vlahopol a coborît din docar, cu mica lui zestre nevoiaşe, îmi spuneam chiar că voi găsi prilej să răresc drumurile pe acolo, să-mi cercetez sufletul mai de aproape şi de va fi nevoie— să uit. Am reluat hoinărelile noastre peste câmpuri. El aveà acum tresă de aur la chipiu, seara îmi împărtăşià planurile, îşi făgăduià, îndată ce va fi trimis la regiment, să înceapă o viaţă turbată, în care, firește, femeia aveà să joace rolul cel mai de seamă. Mărturisesc; — îl invidiam. Tata erà bolnav, de trei ani colindà sanatoriile din străinătate, eu eram condamnat poate multă vreme încă, să putrezesc acolo la ţară, să supraveghez ariile, să mă cert cu ţăranii, —

www.digibuc.ro

să pândesc jafurile vechilului, să mă lipsesc de toate mulțumirile, spre care tinerețea mea mă împingeà cu lăcomie. Și iată, el, băiatul unui funcționăraș vag pela primăria unui mizerabil târgușor, crescut în nenumărate și crude umilințe, aveà dreptul să spere dela viață de acum înainte toate bunurile mie neîngăduite.

Am început din nou și drumurile noastre la acele băi care erau la modă pe timpuri și unde găseam adunată o lume veselă; femei, față de care docarul nostru englezesc ne dădeà un prestigiu deosebit; tineri cu cari legam o trecătoare prietenie. Deveniseră un eveniment pentru tot ținutul și acele «serate de Sâmbătă», cum le numià cu emfază corespondentul ocazional al unei gazete din Capitală; biete petreceri nevinovate, unde perechi tinere învârteau dansuri acum demodate, unde se puteà cunoaște într'o jumătate de noapte toată lumea, cu aceea ușoară familiaritate îngăduită numai două luni pe an, între aleele de brazi sau pe plajele marine, la băi și la locuri de odihnă. Veneau familii dela două poștii, în trăsuri care ajungeau prăfuite, în poștalioane cu clopotele ce

www.digibuc.ro

sunau de departe, în asfinţituri învăluite în nori de colb pe şosea...

Acolo, m'am gândit să pun înaintea lui Gogu Vlahopol şi fetiţa aceea fricoasă de popă sătesc, pentru a-i destăinuì apoi neliniştea ce mă mistuise toată iarna şi primăvara aceea, pentru a-i cere apoi părerea şi un sfat, ca unui precoce dar straşnic cunoscător al femeiei, ce se află. Căci, dacă eu devenisem de mult secretarul său sentimental şi dacă el nu puteà aşterne un răspuns de cinci rânduri la o scrisoare, fără să toarne o neghiobie; în schimb, faţă în faţă cu «inamicul», cum îi spuneam noi femeiei, se pricepeà să-i întoarcă mințile, să-i strecoare în urechi toate obrăzniciile şi să-i descopere slăbiciunile, cu o intuiţie de brută minunată, care îmi stârnià pe atunci toate admiraţia mea de nelecuit timid...

...Aşà am pierdut-o eu pe Margareta. Seara aceea a fost o adevărată sfâşiere. Dela primul vals, când Gogu Vlahopol i-a trecut mâna în jurul trupului, pentru a pornì amândoi pe parchetul lucios, am simţit că se îndepărtează pentru totdeauna de mine. Erà subţire, aveà ochii migdalaţi, uniformă străluci-

www.digibuc.ro

toare, valsa ca un duce, — şi eu eram un tânăr plicticos, ce nu putusem învăţà să fac trei paşi fără a turburà toată sala, ciocnindumă de toate perechile din cale şi de acele mai depărtate, pe care le căutam parecă înadins.

Intr'acel an, se cântà până la exasperare, «Valsul Rozelor», mizeria auzită adineaori, care a înviat fantome. Erà melodia cântată de toţi lăutarii restaurantelor, de toate muzicile militare, valsul fluierat de trecători pe stradă, auzit după toate perdelele, silabisit la clavir; cântecul anului, în sfârşit, ce te urmăreşte ca o obsesie, fără să se ştie de unde a pornit, pentru a se şterge fără a-ţi da seamă cum, când alt refren îl moşteneşte. Şi această brută de Gogu, care năduşeşte acum cu cărţile în mână şi-şi şterge pe obraz cu batista, sudoarea îndoită cu scrum, valsà dumnezeeşte. Urmăream cu ochii perechea lor alunecând printre celelalte, până când toţi s'au oprit şi au rămas singuri, ei doi; ea cu figura palidă şi cu buzele strânse, el cu obrajii rumeniţi şi cu un surâs de vanitate neascunsă, alunecând vertiginos pe oglinda parchetului, — «pereche făcută unul pentru altul» — cum şoptì la spatele meu un glas de

www.digibuc.ro

femeie. Când s'au oprit ameţiţi, câţiva au aplaudat ca la teatru. Sângele a năvălit în obrajii fetei. M'a căutat din ochi, şi-a descoperit poate în privirea mea o mustrare, pe care n'a vrut s'o înfrunte pentru a nu-şi întunecà fericirea. M'a ocolit. A căzut pe un scaun în alt capăt al sălii. Toată noaptea nu s'au despărţit.

In zori, când am plecat în docar, tăceam amândoi privind îngânduraţi geana trandafirie a răsăritului. Gogu Vlahopol aprindeà ţigare după ţigare, voià să-mi spună ceva, mă spionà cu coada ochiului, şi eu aşteptam să pot izbucnì, să-i cer socoteală pentru ticăloşia din seara aceea, să-i rostesc cuvintele grele pe care le rostogoleam în minte de câteva ceasuri. El respirà cu sete aerul fraged al dimineţii, îşi muşcà buzele umede, surâdeà propriilor gânduri. Erà în aceeace numeam noi altădată cu înveselire «perioada de incubaţie amoroasă». Dela un timp nu mai putù răbdà, şi exclamă aruncând ţigara:

— Ştii că începe să-mi fie dragă şerpoaica aia?... Mi-se pare c'o să-mi faci după masă o scrisoare, dar, ştii, una teribilă!...

Atâta seninătate m'a dezarmat. Ce-i pu-

www.digibuc.ro

team spune? Am dat biciu cailor și m'am răcorit trăgând o goană pe șosea de sfârâiau roțile. Ajuns acasă, animalul a dormit cu pumnii strânși până la amiază. Eu zadarnic m'am răsucit în așternut. Nu se prindeà somnul de mine, și nu găseam nici o cale, decât o explicație hotărîtă, care aveà să sfârșească poate cu cearta noastră și cu plecarea lui.

După masă s'a prezintat cu aerul cel mai nevinovat din lume, în cămara mea, cu cutia de plicuri în mână, încântat și sigur de izbândă. Își și întocmise un plan: — «trimitem pe Sava vizitiul, cu mănușile pe care le-a uitat la mine»...

Bruta se gândise la toate. Mă dezarmà a doua oară... M'am pus să scriu furios... Imi spuneam: — voiu trimite o scrisoare, ori două, apoi voiu mărturisì într'a treia pe care Gogu nu va cunoaște-o, că eu mi-am pus acolo tot sufletul, că eu mă frământ noaptea fără odihnă, că mie mi-se cuvine sărutarea cu buzele apăsate, pe care o cerșeam pentru altul. Am scris, fără îndoeală, ceva mișcător și neobișnuit, căci după ce i-am cetit epistola cu glasul sugrumat de propria-mi emoție, Gogu m'a îmbrățișat și

www.digibuc.ro

a început să joace prin casă ca un turbat, cu plicul în mână, răsturnând scaunele, privindu-se în oglindă, izbindu-şi fericit pintenii argintaţi...

Şi din ziua aceea, sub ochii mei, s'au desfăşurat toate peripeţiile unei patimi, în care zadarnic aş mai fi încercat să intervin după planurile dinainte urzite... Gogu Vlahopol nu-şi găsià astâmpăr; toată dimineaţa iscodià cele mai fantastice pretexte, pentru a face în asfinţit un drum până la Şercaia, mă târà după dânsul, mă silià să fiu martorul şoaptelor lor.

Fata îl aşteptà cu ochii traşi, se înseninà la cea dintâi neghiobie rostită de el, îl desmierdà cu privirea, şi eu trebuià să-mi caut de lucru, să răsfoesc pe mese cu învelitori de lână împletită, albume vechi cu cărţi postale ilustrate, cărţi cu primele foi rupte, să-mi iau o înfăţişare nepăsătoare şi discretă. Ea l'a iubit din cel dintâi ceas cu toată sălbătăcia aceea a unei vietăţi care trăise singuratică, fără desmierdări, fără să întâlnească decât oameni cu mâinile ciolănoase şi cu graiul aspru. Gogu Vlahopol, cu trupul lui subţire în tunica strânsă, cu ochii

www.digibuc.ro

de femeie şi cu mâinile albe şi îngrijite de curtezană, îi apăruse în viaţă ca un prinţ minunat, coborît din basmul cenuşeresei. Şi nu mai simţeam nici o amărăciune... «Erau prea mult făcuţi unul pentru altul» — cum şoptise în seara aceea femeia dela spatele meu. Eu eram prea stângaci, prea ursuz, şi apoi oglinda nu-mi da drept să-mi fac prea multe iluzii. Astfel, în alte seri, în sălile acelea de petreceri când viorile începeau din nou «Valsul Rozelor» şi când din nou încleştaţi într'un singur trup, alunecau pe lacul parchetului — ochii mei alergau după dânşii cu o îngăduealâ aproape iertătoare...

N'am prins de veste când s'a topit vara şi când au coborît cele dintâi vânturi reci, purtând peste mirişti întâii nori de toamnă. Intr'o dimineaţă Gogu a primit ordinul să se prezinte la un regiment de pe ţărmul Dunării. Şi acest Nenişor, pe care-l vezi acum îngropat în grăsime, agitându-se numai când e vorba de un relans, menit să aducă senzaţie o săptămână în tot clubul; acest Nenişor somnoros şi placid, care abiă îşi târâie mâna păroasă ca un paianjen peste pânza verde — a plâns atunci, s'a sbătut cu

www.digibuc.ro

capul înfundat în perne, mi-a vorbit de hotărîri desnădăjduite...

A plecat într'o dimineață jalnică de ploaie, cu gluga pelerinei trasă peste ochi, posomorît ca la o înmormântare.

Și iarăș am rămas singur în chiliile mele, unde vântul oftă nopțile îndelung la ferestre. Nu mă mai chemă nimic, nicăiri. Iar pustiul mă potopià în încăperile singuratece, fără nici un gând luminos, fără nici o nădăjduire care să-mi încălzească inima... Apoi au început să curgă scrisorile. In orășelul acela rupt de lume, unde îl aruncase soarta, Gogu Vlahopol se mistuià ca o fiară în cușcă. Nu erà ce visase. Un târg pe țărmul Dunării; dimineți cețoase, ploi fără sfârșit, străzi înnecate de mocirlă, cafenele cu mesele murdare, cu cești nespălate, cu oamenii somnoroși, cu partide de cărți unsuroase, murdărie dobrogeană și trândăvie molipsită din orientul vecin. Stângăcia lui din scrisori dispăruse, suferința îl făcuse elocvent. Și mă implorà să-i trimit vești, dela iubirea aceea ce-i îndurerase sufletul cu o rană pe care depărtarea o adâncise... N'am putut rezistà. Am bătut din nou drumul la Șercaia. Am

www.digibuc.ro

devenit pe nesimțite prietenul acela inofensiv, căruia femeia îi destăinue fără pudoare, toate suferințele, toate nopțile de nesomn, toate speranțele absurde și toate mizeriile acelea de suflet, divine și vane, ce întovărășesc pasiunile noastre... Apoi o telegramă a tatei m'a chemat odată cu iarna în străinătate. Am plecat pe neașteptate. Am rămas acolo câțiva ani. M'am întors cuminți, îmbătrânit timpuriu, cu alte griji.

Am vândut moșia. De urma lui Gogu n'am mai auzit decât știri vagi. Il știam undeva, mutat dintr'o garnizoană în alta, mi-l închipuiam de mult potolit. Iar cea dintâi iubire a mea, atât de fără glorie sfârșită, o uitasem pentru totdeauna...

Așà mi-am îngropat viața acì treizeci de ani. Am văzut cum îmbătrânesc pomii din grădini, cum se taie străzi noui, cum case se dărâmă și altele se înalță, mi-am dus mulți prieteni la veșnicul locaș din deal, păr alb mi-a crescut mai întâi la tâmple, apoi m'a nins cu totul, altă lume s'a ridicat în jurul meu; lume străină pe care nu o mai cunosc, cu care nu mă pot împăcà. M'am trezit singuratec, căzut în manìi.

www.digibuc.ro

Când a venit vestea că Gogu Vlahopol, colonelul, e mutat comandant al regimentului de acì, nu mi-am putut stăpânì bucuria. Imi venià în sfârşit un prieten de altă dată. Mi-l închipuiam însurat, cu copii poate, îmi făgăduiam o casă frăţească unde să găsesc după amiază scaunul de odihnă, ceaşca mea de cafea, copilul favorit pe care să-l desmierd pe păr în dorul celui ce-mi lipsià bătrâneţelor mele... Inaintea acestei movile de cărnuri fără formă, am rămas dureros surprins când am dat ochii întâia oară. Nu puteam înţelege cum băiatul acela de odinioară, svelt, cu ochii migdalaţi, cu gura cărnoasă, cu părul buclat de femeie — a devenit acest monstruos pachet de grăsime, în care ochii abià clipeau somnoroşi. Ne-am îmbrăţişat totuş, ne-am confruntat ravagiile anilor, ne-am mângâiat reciproc, am întârziat câteva nopţi, la masă, povestindu-ne întâmplări depărtate. Rămăsese singur, nici o femeie nu-i plăcuse atâta, cât să şi-o facă tovarăşa de viaţă, aduceà cu el o sumă de amintiri neînsemnate, din toate garnizoanele pe unde trecuse; anecdote stupide, hazuri cazone, întâmplări fără miez, pe care mi-le povestià ca şi cum ar fi fost

www.digibuc.ro

vorba de foarte importante evenimente... Mi-a apărut îndată plicticos, șters, îndobitocit de treizeci de ani de cazarmă, de cluburi și de varieteuri provinciale. Nu ne mai apropia nimic. Ne-am rărit întâlnirile... Doar la vânători, de două-trei ori pe iarnă, făceam drumuri împreună, pentru a ne întoarce aducând în sanie, la picioarele noastre, în paie, câțiva iepuri, câteodată o căprioară sau altă sălbătăciune cu blana străpunsă.

...După o astfel de vânătoare, într'o iarnă, ne-a prins noaptea la Șercaia, în satul acela unde mă purtase inima odinioară. Erau multe lucruri schimbate. Se croise o șosea cu pomi tineri, plantați pe marginea șanțurilor. Infășurat în blănuri, înfundat în sanie, cercam să recunosc sub nămeți locurile familiare altădată, pe care asfințitul plumburiu de iarnă le învăluia în mai adâncă întristare. Gogu fumă alături de mine ca și atunci. Nu mai vorbisem niciodată despre fata aceea, despre plânsul lui, despre scrisorile pe care mi-le trimisese desnădăjduite din orășelul glodos de pe țărmul Dunării... Și îmi închipuiam că amintirile îl apasă tot atât de jalnice, cum îmi cercau mie inima. Deaceea

www.digibuc.ro

am tăcut. Deaceea l-am lăsat să trăească cu ele.

La primărie am făcut sfat. Vătășelul ne-a îndreptat la popă. Nu se găsià altă casă primitoare. Iar la întrebările noastre ne-a dat și deslușiri. Intâmplarea ne ducea în aceeaș casă unde poposeam odinioară. Casa nu erà schimbată. Oamenii doar alții. Părintele Costache murise de mult. In locașul lui vom găsì pe feciorul lui, părintele Gherman, — «un om foarte vesel și vestit pentru ospețele sale și pentru vinul ales din pivniță».

Nu-mi închipuiam însă că vom găsì acolo, și vietatea aceea pentru care inimile noastre bătuseră odinioară, și pe care după atâția ani, uitarea nu o îngropase.

Când am coborît din sanie, și când din capul scărilor, părintele Gherman bucuros de mosafiri a strigat «Margareto» — cu acelaș glas cu care strigà odinioară părintele Costache, mi s'a părut că cei treizeci de ani care ne înnălbiseră părul, n'au trecut decât în închipuirea noastră.

O bătrânică ne-a deschis ușile, a aprins lampa cu flacăra turbure. Nu ne înșelà lumina, nu încăpeà nici o amăgire: bătrânica

www.digibuc.ro

eră Margareta noastră de odinioară. Sub părul sur, în ochii încă vii, în buzele subțiate de vârstă și în piepții topiți sub bluza neagră, trăia încă ceva nehotărît, o ruină, cenușa din fecioara aceea sălbatecă, pentru care în sufletul meu iubirea aprinsese o flacără grabnic potolită, pentru care tovarășul meu plânsese odată, suferise și îmi scrisese rânduri amare din cafenelele unui târg dunărean. Am rămas lipit de ușă, ca în fața unei vedenii. Dar Gogu se rotià voluminos în toată camera, își desnodà cheutorile blănilor gâfâind, tropăià să-și desmorțească picioarele...

Indelung și minunat ospăț ne-a pregătit în noaptea aceea părintele Gherman, admirabil tămâiosul din cănile brumate — toate le-am înghițit însă în silă.

Nu puteam pierde din ochi bătrâna tăcută care se strecurà ca umbra printre noi, ridica farfuriile, schimbà paharele, netezià fața albă a mesei cu mâini subțiri și tremurate, fără să îndrăznească a ne înfruntà privirile. Gogu Vlahopol devorà ca o fiară, își umpleà farfuriile, își turnà singur, vorbià tare, râdeà cu hohote, își ștergeà cu șervetul nădușeala

www.digibuc.ro

de pe obraz. Găsise în sfârşit un om care să-l asculte şi descărcà pentru urechile părintelui Gherman, tot sacul cu anecdote cazone culese din toate garnizoanele ţării. Băuse prea mult, făceà cu ochiul, se bàteà sgomotos cu palmele peste genunchi când râdeà.

Eram umilit şi mă întrebam cu spaimă, ce trebuie să se întâmple într'acel ceas în sufletul femeiei tăcute, care treceà printre noi ca o umbră a tinereţei moarte. Apoi am gândit, — am vrut să gândesc aşà, pentru a-mi alungà o remuşcare ce nu mă privià pe mine în definitiv — am gândit că şi dânsa va fi uitat, că nu are de ce s'o întristeze veselia şi nepăsarea vulgară a tovarăşului meu. Am vrut să mă conving pe mine însumi, că uitarea e o lege firească şi că: absurdă, stupidă şi fără îndoeală ridicolă, ar fi numai amintirea unor capricii trecătoare şi tinereşti. Şi am încercat şi eu să deşert paharele unul după altul, să mă înveselesc şi eu de povestirile admirabilului meu prieten...

Târziu, când totul a fost strâns, şi când am rămas înainte numai cu paharele şi cănile de vin, părintele Gherman a alunecat în des-

www.digibuc.ro

tăinuiri. Îl bucură venirea noastră neașteptată. De mine își mai aduceà aminte, din anii când erà copil. Turbure își amintià încă și de bucuria pe care i-o făceam bătrânului, când descălicam câteodată prin aceste locuri, și de cărțile pe care i-le aduceam Margaretei, când erà tânără și mai găsià desfătare în lectura închipuirilor lumești. Nepătrunsă îi rămâneà părintelui Gherman, — ca unui frate mai mic ce nu-și poate amintì toate întâmplările de demult decât printr'o negură, — nepătrunsă îi rămâneà taina care va fi silit-o odinioară pe această soră a sa să îmbătrâneascà fecioară cu cosița albă.

Am simțit că roșesc. Va să zică nu uitase!

Și atunci, din cealaltă cămară, ca răspunzând la o chemare a amintirilor, străbătù slab și suspinat din viorile unei alte lumi «Valsul Rozelor». Erà atât de neașteptat și atât de imaterial, de absurd și de imposibil, încât am crezut o halucinație a auzului. Părintele Gherman râse cu milă și ne desluși ca un amănunt foarte neînsemnat:

— Asta-i mania ei! Și se întoarse să asculte mai departe palavrele lui Gogu Vlahopol.

www.digibuc.ro

Am înțeles apoi. Erà numai un gramofon. O cutie de acele mizerabile, vechi, de altădată, cu plăcile roase, cu ariile ce nu se mai cântă nicăiri. Tânguirea orchestrei ajungeà până la noi înnăbușită și găseam acest desnădăjduit apel la amintire, atât de stângaciu și atât de jalnic, încât n'am mai avut nevoie de nici o povestire pentru ca să-mi înfățișez anii cari s'au scurs acolo; între pereții aceia, sub grinzile acelea cu mănunchiuri de busuioc; mai întâi în așteptare, mai apoi în amintirea sfâșiată de acest vals, cântat de o mașină cu goarna de metal. Mai erà oare nevoie să aflu serile care s'au scurs în cerdacul acela, diminețile pentru care nici un soare n'a mai fost destul de luminos, primăverile și toamnele ce-au înverzit și scuturat flori fără nici o bucurie, pentru fata aceea stupidă, care îmbătrânià cu amintirea unui capriciu?

...In camera noastră, după ce m'am răsucit zadarnic în așternut să adorm, am încercat să-l ispitesc.

Dar Gogu s'a întors somnoros pe cealaltă parte, mormăind:

— 'Ai 'ine nu mă 'ulțumeam 'umai cu

www.digibuc.ro

sărutări... Am 'ost 'ște dobitoci a'ândoi... 'Ari dobitoci...

După cinci minute sforăià cu pumnii strânși, cu plapoma peste cap...

Nenea Iorgu vrù să mai adauge ceva. Apoi se stăpânì, mă trase numai de mânecă și îmi făcù semn să-l privesc încă odată pe colonel. Gogu Vlahopol dormià cu mâna rezemată pe masă. Pierduse, probabil. Altul îl înlocuise în partidă... Și cu patima aceea a jucătorului care nu părăsește clubul, până nu se închid toate ușile, veghià moțăind pe scaun, înaintea ceștii de cafea goală, cu hainele presărate de scrum. O muscă îl necăjià prin somn. Ca un copil cu mâna prea scurtă, ridicà brațul gras, făceà un gest disperat care nu-și ajungeà ținta, mâna cădeà grea pe postavul verde. Și gâdilată de insecta neastâmpărată, chelia lui Gogu Vlahopol se mișcà prin vis, ca o perucă trasă cu o sfoară nevăzută.

□ □ □

www.digibuc.ro

PRINTRE MERII SĂLBĂTĂCIȚI

Printre merii sălbătăciți, câțiva copii cu cămășile colorate se jucau neîndemănatec, strigându-și numele într'o românească plângătoare, de jargon. Cei șase prunci ai arendașului, botezați cu numiri eroice din vechiul testament, petreceau sfioși, căci liniștea măreață a livezii îi întimidă încă; cu larmă totuș, căci în curtea acelui boier moldovean de mult odihnit întru Domnul, se simțeau ei acum stăpâni.

Prin spărtura zidului de piatră, i-am privit o jumătate de oră cu întristare. Eram dornic să revăd grădina ce în copilărie mi-se păreà ascunsă după ziduri, asemeni unui paradis interzis. Știam într'un colț, la umbra unui nuc cu frunza amară, o bancă pe care odinioară cetià ades, o femeie în haină albă,— vedenie ce mai târziu m'a urmărit în visurile de internat. In după amiaza asta noroasă, pași rătăciți m'au dus până acì.

www.digibuc.ro

Şi iată că oaspeţii aceştia negândiţi, mi-au turburat amintirile.

Fireşte, în întristarea mea nici micul Isac, nic Saul, nici Esther, nici Sarah cea cu ochii verzi şi cu părul roşu, nu aveau vreo reală vină. Copiii stăpânului de azi, nu uzau decât de un drept pe care un contract şi banii, îl garantau cu îndestulare. Dar în livada aceasta vestită în tot ţinutul cu o jumătate de veac în urmă, pustiită astăzi de nepăsarea celor patru arendaşi perindaţi în grabă, strănepoţii lui Israel îmi păreau oaspeţi nepoftiţi, ca şi duşmănoasele omizi care-au tocat frunzele. Vocea lor îmi răsună straniu în urechi. Paşii lor cari culcau iarba înspicată, mă dureau ca o profanare. Aş fi dorit atât de mult liniştea şi pustiul desăvârşit în locul acestei vesele progenituri arendăşeşti...

Şi nu ştiu de ce, gândul mi-se întoarse pios îndurerat, la ultimul stăpân legitim al acestor locuri; la strana lui goală acum, din biserica spartă de ploi, la mormântul cu piatra cenuşie din ţintirimul satului... Căci bătrânul acela cu barba căruntă, mânios adesea, şi mai adesea iertător, mă minunase în copilărie. După Dumnezeul cu barba to-

www.digibuc.ro

pită în norii zugrăviți pe bolta bisericii, nu cunoșteam atunci alt stăpân acestor ținuturi.

Poate averea și-o ținea din munca noastră de robi. Poate mărginiți și necunoscând răsvrătirea teoriilor sociale, ne lăsam din tată în fiu exploatați stupid. Dar clăcași și răzeși; cinsteam acest exploatator. Toți, cu aceeaș dragoste din care nu lipseà temerea. La el alergau bătrânii după sfat. Văduvele de el erau ajutorate. Orfanii satului, din mila lui creșteau sub un adăpost. La țintirimul din deal, când a închis ochii, trei sate l'au dus, și bocet de femei a început să jelească atunci când a căzut țărâna. Iar în amintirea noastră, multă vreme a trăit apoi, iarna, noaptea, când viscolul fără istov sgâlțâià ferestrele...

Iată de ce dar, în grădina lui cu pomii părăginiți, țipetele pruncilor din neamul lui Abraham m'au întristat. Iată de ce, jocurile lor târgovețe și venetice, m'au durut ca o umilință, și iată de ce, m'am îndepărtat hoțește, pe lângă zidul ruinat al livezii, departe de conacul măcinat de ploi, căptușit cu catifeaua verde a mușchiului, și cu acoperișul spart de vânturi. In casa care două veacuri

www.digibuc.ro

adăpostise neamul stăpânilor, buni ori răi, dar fireşti ai acestui pământ, am găsit instalat un trib provizoriu ce mâine aveà să plece, lăsând în urmă o ruină mai mult.

In iatacurile unde subţiri boierese moldovene, îşi mistuiseră odinioară tinereţea, au răsărit deodată Rebeci lăptoase şi de o uimitoare prăsilă.

In cancelaria unde boierul împărţià fără multă socoteală, şi loviturile cu codiriştea crăvaşei şi milostiveniile, s'au instalat contabili cu părul roşcat şi cu ochii fără gene, meşteri mânuitori ai ţifrelor în condicile cu pereţii verzi. In chioşcurile unde vara, până târziu, strălucià lumina, — suflă vântul. Livada s'a părăginit. Hambarele stau strâmbe pe piloţi. Iar hulubii sălbătăciţi, trăesc în stoluri din prada lanurilor.

E de mirare dar, că în sat de atunci, casele sunt fără împrejmuiri şi că Dumineca, popa slujeşte într'un altar cu icoanele şterse de lacrămile ploilor?

□ □ □

www.digibuc.ro

FIUL CÂMPURILOR

Cu toate stăruințele mele, până să sfârșesc scrisoarea, Ilie Chioarul n'a vrut nici cu'n chip să se așeze pe scaun. In picioare, lângă biurou, nu-și deslipià ochii dela foaia pe care se înșirau slovele. Ca toți neștiutorii de carte, socotià scrisul o tainică francmasonerie, pe care nu îndrăznià să o turbure.

In mâinile uriașe și păroase, își frământà pălăria, țistuindu-și băiatul neastâmpărat. Dar copilul pierzând sfiala dela început, în vârful picioarelor, se apropià de cadrele de pe pereți, de rafturile bibliotecii, de statuetele așezate pe etajere, cercetând totul cu ochi uimiți și lacomi. Pe sub gene îl urmăream din când în când, cum abià îndrăznià să atingă o carte ori să răsfoească un album. In privire îi strălucià atâta curiozitate inteligentă și atâta dorință, că i-am făcut semn rumânului să-l lase în pace.

www.digibuc.ro

Apoi, încheind scrisoarea pe care plugarul o înfășură, cu deosebită grijă, în basmà și o strecură în chimir, am ieșit să-l întovărășesc câțiva pași, la vale, spre sat. Incetinind mersul sub teii cari stropeau încă picuri de ploaie, i-am dat câteva sfaturi. I-am hotărît și un mic ajutor, cât timp copilul îi va umblà prin școli. Turburat, nu găsià cuvintele cu care să-mi mulțumească îndestul.

Iar cum băiatul trecuse înaintea noastră, călcând cu picioarele goale pe poteca udă, fără grijă și șfichiuind cu o nuia crengile teilor, din care se scuturà un ropot de stropi, ne-am trezit îngânduraţi deodată amândoi. Vietatea aceasta, neisprăvită, crudă, deprinsă încă să nu se depărteze de vatră mai mult ca un pui de aripa caldă a cloștei, începând de mâine va fi împinsă fără milostivire în viață. In Internatul acela din Iași, unde răspunsurile lui isteţe îl făcuseră primit la învățătură, peste câteva zile va fi prins în cleștele puternic al grijilor, din care strânsoare nu-i va mai fi îngăduit să scape niciodată. Scrisoarea mea pentru un atotputernic de acolo, nu aveà să-i ușureze cu mult poverile. Cu ochii abià deschiși la voluptosul

www.digibuc.ro

spectacol al vieţii, va începe de fraged munca cea silnică.

Badea Ilie, îmi împărtăşi nu ştiu pentru a câtea oară bucuria şi îngrijorările. Petrică al lui, minunase dela început învăţătorul. Intre oameni necăjiţi şi simpli, răsărise deodată cu o minte ascuţită, luminoasă ca o floare rară, crescută între buruieni de rând. Căci muncitorul care păşià rar alături de mine, recunoşteà cu umilinţă că nici el, nici nevastă-sa n'au strălucit vreodată prin cine ştie ce daruri alese. Copilul acesta le venise cu un har Dumnezeesc, să le aducă bucurie, şi în viaţa lor întunecoasă şi cu cerul închis, nădejdi îndrăzneţe. Acolo, la şcoala unde umblă atâţia feciori de domni, învăţătura îi va fi mai uşoară. Se va deprinde cu alte obiceiuri, se va pregătì pentru lumea în care fără doar şi poate, îl vor înălţà cărţile.

Aceste gânduri mi-le împărtăşià tărăgănat Ilie Chioarul, ciugulind în treacăt spicul răscopt al ierbei, printre care curgeà poteca. Şi grăind, cu privirea îşi desmierdà odrasla care ajunsese departe, vioi şi neastâmpărat ca un adevărat fiu al câmpurilor.

Tăcut, cu fruntea plecată, ascultam spo-

www.digibuc.ro

vedania și nădejdile plugarului. Iar gândurile mă furau la Internatul cu înghețate culuoare, unde râsul e curmat brusc de apariția unui pedagog întunecat la față.

Mă gândeam la serile lungi, când somnoroase capete de copii se înclină pe cărțile cu cifre încâlcite. Mă gândeam la clopotul care în zori pune capăt somnului lenevit de vise. La întristarea cu care feciorul muncitorului din Poiana, va privì de acum de nenumărate ori, dela fereastra repetitorului, asfințitul cernând deasupra Iașului neguri albastre. Cu coatele rezemate de pervazul geamului, se va mistuì de dor, contemplând același decor curând devenit familiar: dealurile Galatei și zidurile Cetățuiei estompate de ceață. Turlele ruinate în umbrele amurgului. Gara cu ciudată înfățișare de palat venețian, incendiindu-și ferestrele la dogoarea celor din urmă raze. Și în fund, luminile roșii, albastre, verzi, aprinse ca fantastice constelații dealungul liniilor ferate.

Ascultând țipătul unei locomotive care pornește târînd un tren leneș ca o reptilă; desrădăcinatul bursier va dorì șesurile natale, poiana cu ascunse cuiburi și ponoarele des-

www.digibuc.ro

golite de brumele toamnei, ca un paradis de acum pentru totdeauna pierdut. Cu ce fior de silă se va întoarce la teoremele lui Pitagora și Euclid! Râsul tovarășilor cu pielița albă, cu mâinile subțiri și cu haine molatice, îl va dureà mai mult. Învățând să sufere, va învățà să invidieze și să urască.

Feciorul lui Ilie Chioarul, pe care Duminecа nu-l va așteptà în «*Parloir*» o mamă înfășurată în scumpe blănuri, cu obrajii pudrați și cu buzele roșii, — va crește între zidurile ostile ale internatului, ca un captiv încăpățânat și dârz. Când sălile în zilele de sărbătoare se vor goli, și când, fiecare dintre priveligiații tovarăși se vor întoarce pentru câteva ceasuri la culcușurile calde, la libertate, la casele unde îi așteaptă o desmierdare și un sărut, feciorul iobagului, ghemuit într'un colț de bancă, cutremurat de singurătate și de golul claselor pustii, va clocì cele dintâi gânduri întunecoase.

Acestea le gândeam trist. Și la bucuria sfioasă a Chioarului, nu puteam luà îndestulă parte.

Astăzi dimineață i-am zărit plecând. Căruța suià șoseaua la pas. Strângându-și sub

www.digibuc.ro

braț legătura albă, copilul se răsucià pe speteaza scaunului să mai privească încă odată în urmă, satul. Soarele risipià ceața alburie. Pânza subțire a negurilor se destrămà și casele albe, livezile coapte, turnul sclipitor al bisericii, toate se trezeau treptat, într'o revărsare aurie de lumină.

Cu lăcomie, micul drumeț privià încă întors, până când șoseaua cotì.

Cu ce ochi întunecați, cu ce privire sură, va coborî drumul îndărăt mâine?

□ □ □

www.digibuc.ro

POVESTEA LUI MOȘ TOMA

In coasta pădurii șoseaua ocolește albă, înviorată de umbră. Sub bolta de frunze, copitele cailor răsună deodată sonor. Fără să gândească, trecătorul slăbește frâul și ascultă uitat, ecoul pădurii. Căci între fagi, departe, ciocănitul tăietorilor se aude ritmic, ca un neobosit răsuflet al codrului.

De acolo, șerpue o potecă ascunsă printre alunii cu vergile subțiri și printre rugile de mure.

Ce cunoscută îmi erà calea altădată!

Sub cei doi ulmi, cu creasta înfiorată de vânt, apa țâșnește cristalină pe culcușul de mentă cu frunza întunecată și cu parfumul amar. Văzduhul e răcorit și aromat. Apa clipotește fără odihnă: gâzele cântă subțire din aripi străvezii. Și astăzi ca și odinioară, sus, între crengi, o mierlă, alta, își fluieră neastâmpărul.

Iar cerul se zugrăvește sus, albastru,

www.digibuc.ro

adânc, văzut prin rama crestată a frunzișului, ca în pervazul unui geam deschis infinitului. Nori leneși își risipesc agale spuma. Și vântul între ramuri, moare.

In ceasul acela, legătura cu restul lumii se rupe.

Dar iată că aseară, când leneveam trântit pe iarba înspicată, cu mâinile înnodate sub cap, singurătatea mi-a fost turburată.

O rază oblică străpungeà frunzele. In bătaia ei două libelule cu aripile de mătase și cu ochii de safir, se drăgosteau grațios. Urmăream sborul lor sprinten, de un ceas, de mai mult poate. Un cuc cu glasul sever și mecanic, își chemà perechea în răstimpuri.

Atât de departe mă furaseră gândurile, că veverița cu coada stufoasă, oprită îndrăzneț pe o creangă de ulm, privindu-mă cu ochii curioși, mi s'a părut într'acel ceas un oaspe mai firesc ca omul care a apărut deodată, cu pași greoi, în capătul potecei. Am tresărit nemulțumit de mosafirul care-mi turburà uitarea. Dar supărarea îmi fugì îndată. Imi erà cunoscut și drag moșneagul care se apropià, împingând cu coada toporiștei crengile îndărătnice. Eram prieteni vechi. Pe vremuri,

www.digibuc.ro

Toma pădurarul mă ţinuse pe genunchi; copil, mă învăţase să pun capcane în tufişuri. Imi destăinuise tăpşanurile cu fragi şi ponoarele cu smeuriş. Şi într'o vacanţie mă dusese sus, pe coasta lui Răuţ, unde o pereche de capre cu iedul tânăr îşi aveà cul-cuşul.

Am sărit dar în picioare, întâmpinându-l cu voie bună. Ştiam că o ţigară din alt tutun decât mahorca cea de toate zilele, o să-i deschidă sufletul: — o comoară.

N'am greşit. Ţigara a fost binevenită. Moşneagul erà necăjit. Şi cu drept cuvânt... De două zile se întorsese din Capitală, unde feciorul lui, Costache — Titel al vostru dela Capşa — e printre mărimi. L'au dus pe moşneag acolo şi necazurile, dar mai mult poate dorul să-şi vadă odorul. Cu necazurile s'a întors împăcat, cu odrasla lui necăjit pentru totdeauna. Şi doar ce bun băiat e Titel! Ce tobă e de ultimele spirite, din revistele cu ilustraţii de Fabiano şi Gus-Bofa, ce nepreţuit tovarăş de chefuri, ce graţios aruncă bacşişul, prodig, la sfârşitul mesii! Imi amintesc toată aleasa lui făptură şi mă întreb, dacă mai bănueşte cineva dintre voi, că sveltul

www.digibuc.ro

Titel e simplul fecior al pădurarului Toma din Poiana, unde a hoinărit în durligi pe ponoare și unde are și acum un frate cu opinci, ițari și cu fălcile strămutate încă, din când în când, de șeful postului de jandarmi...

Așezat pe un trunchiu, Moș Toma își răcorește amărăciunea, scormonind în pământ cu coada toporiștei:

— O casă, Dom'le, o casă, de ți-erà milă să calci pe covoare!... Că las'că se și uità urît Ungureanca, de par'că i-le mâncam...

— Unde-i Costăchel? întreb eu.

— Ce Costăchel? zice.

— Cum, ce Costăchel? Băiatul. Domnu' de aici. Io i-s tătâne-su!

Ceea face niște ochi. Că doar n'am spus, Doamne iartă-mă, cine știe ce năsbâtie!

Și dă-i, și descânt-o, până să înțeleagă că *Domnul Titel* mă rog, e Costăchel al meu și al Soltanei, fecior cu act în lege la primăria din Poiana.

Mă așează Ungureanca pe un scaun.

— Așteptați! zice.

Aștept. Mă uit pe pereți. Zugrăvite, Doamne iartă-mă! numa' femei goale, dar știi, goale, cum le-a făcut mâne-sa. Mare mi-

www.digibuc.ro

nune zic, rău s'o prifăcut lumea. La noi și la scăldătoare își pune femeia o cămeșă pe ea. Altfel, în dulapuri cărți, jurnale, mă rog, se cunoaște că e'n casă de om dat cu învățătura. La un timp, zurrr! sună cineva. Intră un domnișor. Haine ca din cutie. Obrazul lui cumu-i cașul. Vorbește cu Ungureanca. Mă măsoară așà de vreo două ori, din cap până'n picioare: știi, eu stăteam pe marginea scaunului, ca un moșneag stângaciu și neumblat ce sunt... Zice el: — Nu mai aștept! Își pune pălăriuța pe creștet, îmi face așà cu un deșt în chip de bună ziua și pleacă. Mai aștept eu. Iar, zurrr! Fuge Ungureanca, deschide; dă busna o cuconiță, da, știi, albă și iute cum mi-i focu. Și frumoasă!... N'am ce zice; bun ochiu o avut ficioru-meu. Umblă ceea ca la dânsa acasă, mă măsoară din creștet până'n tălpi, răscolește prin saltare, se pune'n fața oglinzii și scoate dintr'un săculeț dresuri și dă-i iute pe obraz, și dă-i pe sprîncene, și dă-i pe buze... Mă rog, mă minunasem de atâta iuțeală. Se mai plimbă ea neastâmpărat. Zice: Plec! Se duce și asta. Stau și aștept. Și iar zurrr, și iar altul. Ca la moară. V'o trei s'o pitrecut așà. Zic:

www.digibuc.ro

multă lume mai cunoaşte ficioru-meu, aista s'o făcut om!

In sfârşit când începusem a învăţà pe dearostul lucrurile din casă, iaca şi el. Alb, subţire, îmbrăcat ca nimeni alt. Imi venise aşà în ochi, ca un val de bucurie. Vezi bine, noi moşnegii, suntem mai slabi de fire. Când mă vede, se opreşte'n prag, zice: Tata! Şi par'că nu s'aşteptà la aşà oaspe... Mă răped să-l sărut, da el Ungurencei:

— Du-te, când oi sunà numa, să vii!

Şi întinde fruntea să i-o sărut, aşà, într'o doară.

— Hei, zic eu, s'o schimbat băiatu tatii.

Mă întreabă: — Ce vânt?

Zic: — Ia să te mai văd. Şi pe urmă să mărită soru-ta, Ilinca, ş'am dorì să vii între noi, o zi-două.

El, de colo:

— Bine. Om vedeà. Cât stai?

Se 'ngrijià săracu băiet să plec mai de grabă.

Şi iar zurrr, şi iar intră unu cu pălăria albă, cu haină albă, cu papuci albi. Şi dă-i: Titel în gios! Titel în sus! O sporovăit ei o jumătate de ceas la geam cu ochii în uliţă. Pe

www.digibuc.ro

mine mă uitaseră într'un ungher, ca pe un străin.

— Apoi! zic eu, Costăchel dragă, poate n'ai vreme, să vin mai târziu.

— Nu! zice el, un moment, iaca pleacă domnul.

Se duce cela, rămânem iară singuri. Tăcem aşà o bucată. Numai ce zice:

— Eu poate, la nunta Ilincăi, n'o să pot venì. Am afaceri, proceste, nu mă pot mişcà. Să-ţi dau o mie de lei, pentru cheltueli...

Şi scoate din saltară o hârtie.

— Bun, zic. Asta fiindcă-i ruşine să se 'ntoarcă în sat, unde umblà desculţ.

Iau mia, o împăturesc, că de, bunu-i şi banu.

Mă ridic şi-i spun:

— Măi băiete, bunu-i şi banu, că sântem săraci. Da, vezi tu, sufletu nu se cumpără cu bani, şi tu n'ai să-l cumperi măi băiete, nici cu toate miile din lume...

Mă întorc:

— Cu bine măi băiete!

El: — Cu bine tată!...

Şi iac'aşà mi-am văzut odorul dela Bucureşti. Mă gândeam, când veneam înapoi pe

www.digibuc.ro

vagon, de mă udase o țâră de ploaie; nici hiara nu uită cine l'o alaptat. Da omu-i mai haln se vede ca hiara!...

Moș Toma tăcù. Soarele îşi trimiteà razele mai oblic. Cele două libelule, cu aripi de mătase şi cu ochii de safir, se alungau încă, fără odihnă.

□ □ □

www.digibuc.ro

In loc de răspuns, prietenul meu îmi aruncă o privire mirată și plină de compătimire.

— Ce naiv! vrù să zică.

Dar cum înghițià grăbit, înlocuì exclamația cu un elocvent gest al mâinei înarmată cu cuțitul. Apoi, înfipse furculița în pieptul puiului și spintecă frageda carne albă, dușmănos, ca pieptul unui adversar doborît.

In jurul nostru restaurantul gării vuià. Chelnerii alergau printre mese cu pași răschirați; larma glasurilor erà tăiată strident de fluieratul locomotivelor, afară viscolul rostogolià în ferestre troene albe. Un plug de desfundat liniile, abià se mișcà în fața peronului, baricadând lumina geamurilor ca o dihanie apocaliptică. Mai aveam dar de așteptat mult, poate un ceas, poate două. Mă prinse groaza timpului care trebuià să se scurgă anevoios, măsurat la fiecare cinci

www.digibuc.ro

minute, cu o privire desnădăjduită la cadranul ceasului, unde minutarele păreau pentru totdeauna încremenite. Dar ce larmă înfrigurată la toate mesele vecine! Linia spre Capitală fusese destroenită, un expres aşteptă gata; răsuflarea locomotivei prin supapele de metal străbăteă până la noi şi pretutindeni la mese, se auzeau ultimele recomandaţii.

— ...Aleargă la minister la nouă!

— Treci pe la Horovitz, scadenţa e Luni.

— Şaizeci şi cinci de mii, nici un ban mai jos!

— Nu uită scrisoarea lui Titu...

— Opt vagoane...

— Notează: circulara 435/16 dela 7 Septemvrie...

— Caută-l acasă, ori la Madam Vidopol...

Glasurile se încrucişau, deveneau din ce în ce mai grăbite, rosteau cifrele şi numele atotputernicilor cu un ton mai jos, pe şoptite, apoi se înălţau iarăş agresive, transformau forfota restaurantului într'o rumoare de bursă.

Intr'un colţ, o călătoare cu haina săracă şi neagră, mestecă în silă un corn cu miezul

www.digibuc.ro

aspru. Prietenul meu împinse farfuria golită, deșertă paharul cu vin și alegând o țigară cu inscripție aurită, se întoarse din nou către mine, dispus acum să-mi răspundă:

— Jurămintele tranșeelor? Dar cine se mai gândește astăzi la ele... Ce-mi desgropi strigoi?

L'am privit în față drept, deplin convins că are să roșească. Ne întâlnisem ultima dată, cu cinci ani în urmă, în uniforme pline de noroiu uscat, cu bărbile nerase, cu ochii sticloși, într'o după amiază ploioasă de toamnă, într'un bordei pe țărmul Siretului. Bântuia atunci printre noi un vânt de revoluție aproape. Juram să răsturnăm lumea, să răzbunăm morții. Din fumul acru al tutunului prost, plămădeam acolo, în vizuinea de lut, o lume purificată, care va luà ființă îndată ce vom aruncà haina ostășească. Și dintre noi toți, bieți rezerviști culeși din toate unghiurile țării, oameni grei și cu necazuri mărunte, «eroi» fără voință și fără premeditare, el erà cel mai înverșunat, fiindcă fusese și cel mai brav. Deaceea mă așteptam să roșească acum sub privirea mea, care voiam să-i scormonească o remușcare.

www.digibuc.ro

Prietenul meu, mușcă din cartonul aurit al țigării și-mi înfruntă semeț privirea. Am plecat eu cel întâi ochii. Atunci mă întrebă, cu o mustrare de batjocură în glas:

— Am auzit că faci acum literatură... Ce bine ți-ar sta să îngrijești o vie, via voastră care se părăginește, după cât îmi spuneà mai deunăzi Sandu.

Am simțit tot eu că roșesc. Și nu mai găsli răspunsul tăios pe care-l pregătisem.

Tovarășul meu îmi prinse mâna peste fața albă a mesei și mi-o strânse încet, cu glasul îmblânzit deodată:

— Bieții de noi... Suntem oare mai buni ori mai răi decât ceilalți?

Mi-am retras mâna moale din strânsoarea lui. Ce rost aveà tonul acesta de ieftină melodramă? Erà un om grăbit să ajungă, și atât. Acum cinci ani aveà ochii mistuiți de o flacără interioară. Intre ghimpii tranșeelor și stâlpii desfundați de ghiulele, îmi apăruse transfigurat și mă temusem atunci de hotărîri necugetate. Nu ne făgăduiam oare să ne întoarcem cu granatele acasă? Acum îl regăseam cu obrajii fragezi, cu haina tăiată după ultimul jurnal, cu blana scumpă arun-

www.digibuc.ro

cată cu neglijență de nabab pe un scaun; în primul sfert de oră îmi vorbise de acții «consolidate», de «prime», de «vărsăminte» și de «titluri blocate», terminologie misterioasă și enigmatică pentru mine, din care nu înțelesesem decât doar că prietenul mergeà cu pași repezi, pe alt drum decât acel de odinioară. De ce atunci ipocrizia aceasta care cerșià o compătimire nevrednică?

Dar prietenul meu Jan își continuă firul:

— O singură dată am șovăit. Din pricina soldatului Ion Ion. Se împlinesc doi ani. Țin bine minte ziua, a fost cea din urmă dată când m'am îndoit. Toate mi-au dat apoi dreptate. Acuma n'aș roși nici în fața soldatului Ion Ion...

M'am trezit cu el într'o dimineață; eram grăbit, de trei ori mă sbârnâise nerăbdător telefonul. Când să-mi îmbrac pardesiul, servitoarea își amintește:

— Conașule, de-un ceas v'așteaptă un «om».

I-am spus să intre. Erà mai de grabă o vedenie decât un om. Slab, cu ochii în fundul capului, cu pielea întinsă pe oasele obrazului, cu nasul subțiat; — un strigoi. Își strânse călcâiele ostășește:

www.digibuc.ro

— Trăiți don'le Căpitan... Văd că nu mă mai cunoașteți.

Intr'adevăr nu-mi aminteam. Dar după «don'le Căpitan», am bănuit îndată că e vreun soldat din fosta-mi companie. Și ca să nu-i stric inima, i-am răspuns grăbit, mințind:

— Cum să nu te cunosc, camarade? E drept, te-ai cam schimbat...

Și mi-am ostenit mintea să mi-l închipui în haina ostășească. Omul dădù însă din cap cu neîncredere și mâhnire. Mă ghicise:

— Văd eu don'le Căpitan că m'ați uitat!... Eu îs Ion Ion, soldatul lui bietu' don' locotenent Octav, Dumnezeu să-l ierte...

Cum să nu-mi amintesc acum? Ion Ion ne îngrijise o iarnă întreagă în bordei, devenise o celebritate a sectorului, cu ceaiurile lui, cu vinul fiert cu piper și cuișoare în nopțile de viscol, cu devotamentul lui de câine credincios pentru bietul Octav. Și ce amintiri îmi aduceà deodată!... Dimineața aceea de atac, obuzul care a sfărâmat trupul lui Octav, împrăștiind bucățile de carne în țărână, sfărâmăturile fierbinți de creier pe obrazul meu, două degete albe, golite de sânge, pe care le-am găsit în manta, târziu,

www.digibuc.ro

când m'am desmeticit... Toate erau atât de bine îngropate, atât de uitate, de când viața își legase la loc firul ei; de când avem din nou baruri, cafenele, orchestre, echipagii de lux, automobile și vitrinele încărcate de toate bunătățile! Soldatul Ion Ion mă întorceà cu trei ani înapoi. Și strada, barurile, vitrinele ghiftuite, tot confortul din jurul meu, din casa mea, se risipiră deodată. Vie rămase numai amintirea acelui ceas. In suflet îmi coborî ca o umbră neliniștită. Am silit pe soldatul Ion Ion să se așeze pe marginea unui scaun, și să-mi povestească necazurile care l'au mânat la mine. Acum îmi aminteam bine, că în ziua aceea îl crezusem mort, iar seara îl înscrisesem pe lista dispăruților.

Dar soldatul Ion Ion nu murise. Acum aflam întâmplarea. Căzuse izbit lângă Octav, se desmeticise cu ochii păinjeniți spre seară, când noi ne retrăsesem în șanțuri după atacurile neizbutite. Și-a încercat încheieturile. Erà sdravăn, se puteà mișcà... Toate întâmplările i s'au luminat în minte pe rând. Focurile se potoliseră. Tranșeele noastre, cu sârmele rupte, erau aproape, noaptea s'ar fi

www.digibuc.ro

putut târî. S'a gândit atunci să culeagă bucăţile din trupul lui Octav, să le adune în manta, să le aducă în tranşeea noastră ca să fie îngropate creştineşte. Ningeà încet, cu fulgi mari; îşi lipise fruntea în zăpada rece să se răcorească şi să prindă putere. A strâns hârtiile din buzunarul locotenentului, scrisorile, toate lucrurile acelea neînsemnate, cărora moartea le dă deodată un preţ nestimat. Se târà în coate, dela o bucată de trup rupt, la alta... Apoi nu-şi mai amintià. Un glonţ l'a lovit. Poate unul din şanţurile noastre, poate unul dela inamic... S'a trezit într'o ambulanţă nemţească. Intâi s'a bucurat; erà cald, patul moale, o mână uşoară îi legà rana cu băgare de seamă. Medicul îi vorbià cu prietenie, într'o limbă necunoscută. Nu înţelegeà, dar în dosul ochelarilor cu rama groasă deslușià o privire blândă, fără răutate, şi acestea toate îl mirau. Se aşteptase la mai puţină milostivire. După aceea a venit lagărul, au început zile grele, întâi săpatul şanţurilor, apoi minele, apoi linii noui de drum de fier, în dosul fronturilor. Trei ani a fost purtat în vagoane de vite dela o linie de tranşee, la alta, din alt capăt al ţării vrăj-

www.digibuc.ro

maşe... A îndurat foame, a răbdat lovituri cu patul puştei, s'a hrănit cu resturi de gunoaie, a zăcut de frig. Ochii i s'au dus în fundul capului, picioarele abià îl mai ţineau... Se împlinià o săptămână, în sfârşit, de când un tren îl adusese în ţară, cu alţi tovarăşi descărnaţi de suferinţă şi de lipsuri. Se repezise acasă, îşi văzuse nevasta, copiii şi vitele. Şi acuma venià să-mi aducă mie portofelul şi scrisorile domnului locotenent, pe care le purtase ca neprețuite talismane. El erà om fără pricepere; abià ştià carte, nu-şi închipuià unde să găsească pe Duduia domnului locotenent ca să i-le încredinţeze cu mâna lui, îmi cereà mie să fac acest lucru.

Soldatul Ion Ion îmi întinse portofelul şi hârtiile.

Un biet portofel roşcat, cu colţurile rotunzite după atâtea peripeţii, cu pielea decolorată, cu monograma ruptă.

— Am şi cealaltă bucată, adăugă soldatul Ion Ion, şi dintr'o batistă cu îngrijire împăturită, scoase jumătatea literilor de argint sfărâmate.

Soldatul Ion Ion îşi socotì misiunea sfârşită. Se ridică să plece. Se împiedică în co-

www.digibuc.ro

voare. Nu îndrăznì să-mi întindă mâna...

Când am rămas singur nu mai găsìi nimic vrednic de grabă. Am scos receptorul telefonului să nu mă ademenească nici o chemare. Aveam nevoie să-mi cercetez sufletul.

Ce repede îl uitasem pe bietu Octav! Şi totuş luni de zile atunci vedenia îmi apăruse crudă şi pentru totdeauna neştearsă. Credeam că mă va întovărăşì în fiecare pas în viaţă. Cu o noapte înainte de a fi căzut, sdrobit de schijă, jucasem cărţi în bordei până târziu, cântasem, ne înveselisem cu glume stupide. Imi amintisem mâna împărţind repede cărţile grase, pe masa improvizată dintr'o uşe adusă de soldatul Ion Ion. Nu bănuisem nimic din cele ce se pregăteau pentru a doua zi.

De două săptămâni focul se potolise în sector. Aşteptam chiar să ne schimbe. Croiam planuri. După ce focul se sfârşise, când ceilalţi plecaseră la culcuşurile lor, rămăsesem îndelung la sfat. Soldatul Ion Ion ne adusese ceaiuri fierbinţi. Bietul Octav îmi vorbì iarăş cu nelinişte de Lia lui, rămasă dincolo de linia frontului, de unde nu mai ştià nici o veste. Ii erà dor.

www.digibuc.ro

Anul lor de căsnicie nu fusese turburat niciodată. Acum o știa fără bani, poate îndurând lipsuri, poate nevoită să îndure îndrăznelile vreunui feldveber oarecare. Din acelaș portofel, pe care mi-l adusese acum Ion Ion, scosese fotografia ei, o pusese pe genunchi și o privise îndelung, cu bărbia strânsă în pumni, cu ochii împăenjeniți de lacrămi... Și a doua zi degetele acelea care împărțeau cărțile cu dexteritate, ochii aceia umeziți de emoție, creierul în care se sbătuseră gânduri, îngrijorări și nădejdi, toate fuseseră sfâșiate deodată sălbatec, aruncate în țărnă, amestecate cu pământ, prefăcute într'o grămadă înspăimântătoare de sânge, cartilagii și nervi. Cum de putusem uită? Cum de mai puteam râde, vorbì, glumì; cum de puteam ascultà orchestrele cântând, cum de puteam lăsà să întârzie ochii încărcați de dorință în urma unei femei, cum de făuream planuri, cu seninătate ca și cum nimic nu s'ar fi întâmplat, ca și cum toată viața nu mă mișcasem din apartamentul meu confortabil, de trândăvie și de bun trai?... Soldatul Ion Ion fusese dar mai om decât mine. Trei ani, în cele mai aprige su-

www.digibuc.ro

ferințe *nu uitase*. In sdrențele lui purtase la piept, ca o comoară cu deosebire scumpă, ultima avere a celui ce-mi fusese mie cel mai apropiat prieten, și lui nimic alt decât un stăpân vremelnic. Abiă întors, se urcase în tren, poate călătorise pe un vagon, poate își rupsese dela gură ultimii bani, pentru a-mi aduce mie amintirile pe care le socotiă atât de neprețuite... Va să zică eram o brută. Imi aduceam aminte că în primele zile ale războiului, când nu intrasem încă în șanțuri, un cal dela căruțele companiei, fusese ucis cu o bombă aruncată dintr'un aeroplan. A trebuit să deshămăm căruța, să reparăm roțile sfărâmate. Perechea calului neatins, se dăduse la marginea șanțului și păștea liniștit, ca și cum nimic nu se întâmplase. Ocolise tovarășul ucis, nu întorsese ochii o clipă măcar la el, rontăiă iarbă cu nepăsare... Și atunci mă revoltasem. Toate poveștile despre noblețea calului, erau dar minciuni. In furia mea caraghioasă, nu mă putusem abține și trântisem câteva lovituri de picior în burta dobitocului lipsit de simțire... Eram eu acum, mai puțin brută decât fusese biata vietate ce-și potolià foamea,

www.digibuc.ro

lângă tovarășul mort? Mă deosebeam cu ceva?

Mi-am amintit apoi: într'un sertar adunasem multe suveniruri triste de războiu. Acolo era și batista cu care îmi ștersesem obrazul de sângele și creierii bietului Octav. Am simțit nevoia s'o revăd. Am răscolit printre scrisori și nasturi, bucăți de schijă și fotografii de tranșee. Am regăsit-o. Un mototol murdar, cu pete înnegrite de sânge. Aș fi vrut să o duc la buze, să cer iertare amintirii lui Octav. Am desfăcut mototolul. Bucățile de creier cenușii, uscate, aveau o înfățișare de murdărie nemernică, biet creier descompus... Și printre degete mi-au fugit deodată moliile albe, care se cuibăriseră acolo... Am scăpat batista jos. Ce tristețe...

Târziu mi-am îmbrăcat pardesiul să duc până la sfârșit misiunea soldatului Ion Ion. Am luat scrisorile și portofelul lui Octav.

In drum, căutam să descoper scuzele pe care trebuiă să le aduc văduvei, fiindcă de atâta vreme o uitasem. Și-mi strânse inima altă remușcare. Femeia aceea suferise, de atâtea ori o găsisem cu ochii plânși, de atâtea ori îmi ceruse cu lăcomie să-i povestesc fiecare ceas pe care l'am petrecut împreună cu

www.digibuc.ro

Octav, până la sfârșit. De câte ori trecusem pe acolo, casa aveà o înfățișare mortuară. Nu se auzeau ușile trântite, servitorii vorbeau încet, pășeau în vârful picioarelor, perdelele erau trase, Lia nu părăsise haina cernită, și o găseam întotdeauna mai palidă și mai îndepărtată de nimicurile vane ale vieții. *Ea nu uità.* Și credința aceasta dusă până dincolo de moarte mă emoționase... Dar ocolisem casa din ce în ce mai des. Pe mine mă recucerise viața, aveam nevoie de glume, de veselie, de vorbă cu glasul tare, mă simțeam sănătos, puternic — în această casă cu perdelele trase și cu amintirea morții mă simțeam nelalocul meu. Cu un egoism pentru care mă mustram acum, mă îndepărtasem cu încetul. Ce aveam să-i spun? Și ce rană dureroasă aveam să-i scormonesc cu aceste relicve ale mortului, pe care i-le aduceam în buzunarul meu!

Am deschis portița grilajului de fier, cu aceeaș strângere de inimă cu care intrasem, atunci când i-am adus întâia oară vestea. Perdelele nu mai erau trase. Casa luase nu știu ce înfățișare neprecisă de desmorțeală și înseninare, care m'a surprins. Mi-a deschis ușa

www.digibuc.ro

o fetiță cu ochii vioi — dispăruse dar și bătrâna cu aer de îngropăciune care-mi deschideà în totdeauna. Din antret am auzit notele unui clavir. Cât mi-am desbrăcat pardesiul, am aruncat ochii împrejur. Erà ceva schimbat; flori, mai multă lumină. Nu mai recunoșteam nimic. Și-am început a înțelege: biruià și acì viața... Misiunea mea îmi părù deodată și mai anevoioasă. Nu veneam oare să vâr mâna într'o rană care se închideà?

Văduva lui Octav m'a primit cu bucurie neascunsă. Nu-mi puteam luà ochii dela ea. Cât se schimbase! Obrajii erau trandafirìi, gura roșie, ochii înviorați, și ceva nou, îndrăzneț în figură. Apoi mi-am dat seama ce-o întinerise. Își schimbase pieptănătura; fruntea liberă, părul întors, prins cu un singur ac de fildeș, îi deschideau fața ca un stol ridicat care lăsase să străbată cât mai multă și mai veselă lumină. M'am simțit deodată stângaci. Am început a vorbì lucruri neînsemnate. Căutam să strecor vorbele pe nesimțite, dibaci, pentru a ajunge la ținta venirii mele. Dar Lia mă întrebă de piesele noui ce se joacă, de o cântăreață care se anunțase, de cursele care aveau

www.digibuc.ro

să înceapă în prima Duminecă a lunei viitoare.

Căutam cu ochii, pe pereți, portretul lui Octav, pe care îl știam multiplicat, semănat altădată pretutindeni, pe mese, deasupra clavirului pentru totdeauna închis... Dispăruse. Iar când eram gata să destăinui brusc ce mă adusese, pentru a sfârșì, ușa din fund s'a deschis și în salon a intrat cu pașii siguri, ca la el acasă, un uriaș bălan, cu cărarea despărțită precis ca o linie până'n creștet, cu ochii limpezi și calmi, de animal frumos și gol de gândire.

Lia a sărit voioasă în picioare, cu obrajii îmbujorați:

— Bărbatu-meu!.. Mă ierți că'n zăpăceală nu ți-am trimis invitație... Dealtfel am și lipsit din țară. Suntem întorși abià de-o săptămână.

Am rămas privind prostit.

Tânărul succesor al lui Octav s'a simțit apoi dator să întrețină o conversație politicoasă. Mi-a vorbit de timpul frumos, de criză, de valută, și iarăș de curse, de ultimele piese de teatru, de cântăreața ce trebuià să sosească. Vorbià măsurat, dădeà sentințe definitive, îmi destăinuì că-l pasionează numai

www.digibuc.ro

sportul şi că aşteaptă să-i sosească o maşină nouă din străinătate.

— O să facem nişte excursii nebuneşti. Nu-i aşà Lio?

Şi-i desmierdă mâna albă, i-o duse la buze şi o sărută îndelung, aşà cum se cuvine într'o căsnicie care îşi prelungeşte luna de miere. Am avut atunci înaintea ochilor vedenia bruscă a celuilalt; a cărnurilor sfâşiate, a bucăţilor de creier ajunse fierbinţi până în obrazul meu, a celor două degete albe fără sânge, pe care le-am găsit în faldurile mantalei.

Misiunea mea nu mai aveà nici un rost.

M'am ridicat să plec. Lia mă invită la «Joile ei, — dela patru la şapte».

In stradă m'am oprit nehotărît. Pachetul cu scrisori mă ardeà în buzunar. Mă gândii o clipă să-l opresc. Apoi mi-am amintit de sora lui Octav, de bătrânul care îl plânsese atâta.

Aceia de sigur nu l'au uitat. *Aceia* au să le păstreze pios, ca scumpe relicve ce sunt, stropite cu sângele lui.

Pe sora lui Octav am găsit-o în capul scărilor, coborînd, încheindu-şi mănuşile.

www.digibuc.ro

— Ce surpriză! Ne trădezi dela o vreme, Jan!

Nu era locul să vorbim acolo, în capul scărilor. Şi pentru a nu-i întrerupe calea, am coborît amândoi.

— Papà e la Club, îşi face partida! mă lămurì.

Am mers alături. Era frumoasă; crescuse, se subţiase, trecătorii întorceau capul după dânsa; păşià elastic şi sigur, cu nu ştiu ce mers de felină care ademenià, încântà ochii, şi totuş neliniştea. După câţiva paşi, îmi vorbì şi ea de curse, de cântăreaţa ce era aşteptată, de ultimele piese de teatru. Era o contagiune. Aproape aceleaşi cuvinte. Şi era veselă, râdeà sonor, gâlgâind sunetele în gâtlejul alb, îşi admirà singură pantofii mici, de coloare aurie.

Se oprì, şi îndreptându-mi reverul hainei cu un gest familiar, mă privì în ochi, alintată:

— Ghici?

Nu ştiam ce vrea să spună.

— Ghici, ce-o să-ţi destăinue fetiţa?

Am dat din umeri. O priveam din creştet până în tălpi şi nu mă puteam oprì să-i admir talia sveltă, ochii în care lucià o viclenie pre-

www.digibuc.ro

coce, dinții mărunți și albi. O! se schimbase mult «fetița» pe care o țineam pe genunchi cu șapte ani în urmă, în biuroul lui Octav, pentru a o învăța cum să-și coloreze hărțile în caietele de examen! Ignoranța mea o indignă și se îmbufnă cu aer de copil supărat. Apoi se aplecă și-mi șoptì roșindu-se:

— Fetița se logodește... Un logodnic superb... Ai să-l iubești, nu e așà?

M'am despărțit brusc, aproape dușmănos. I-am simțit asupra mea, apăsând din urmă, privirea ei nedumerită și întristată. Nu înțelegeà. De unde ar fi putut știì? Și aceasta uitase... Vraful de scrisori atârnà tot mai greu în buzunar.

Am mers un timp pe străzi fără țel. Lumea forfotià, erà soare, țigăncile vindeau flori abià ieșite de sub zăpadă, echipagiile treceau spre șosea, toată Capitala vuià de larmă; erà una din cele dintâi zile călduțe de primăvară și femeile, în vestminte întâia oară puse, îmi păreau de o tinerețe și de o frumusețe impertinentă. M'am trezit numărându-le: căreia i-a murit un frate, căreia bărbatul, logodnicul, acolo în noroiul unde carnea și arterele

www.digibuc.ro

se amestecau laolaltă cu pământul. Toți au uitat, toate au uitat.

Acasă am închis în sertar scrisorile lui Octav. Făgădueala dată soldatului Ion Ion, nu mi-am ținut-o. Ai fi făcut altfel?... Spune, tu care nu 'ndrăznești să mă mustri... Dar îmi pleacă trenul, cu bine!

Prietenul meu își înfășură blana scumpă, un chelner cu șervetul pe mână și cu spinarea încovoiată îl întovărășì slugarnic până la ușe. Un misit alergă după el, până la vagon, cu capul descoperit, rugându-l ceva. O femeie zâmbì cu buzele roșii, cucerită de grațioasa înfățișare, puternică și mlădioasă, a fostului meu tovarăș de tranșee. Am rămas frământând, pe fața albă a mesei, boabe din miezul de pâine.

Erà numai un cinic? Erà un înțelept?

□ □ □

www.digibuc.ro

FUGARUL

Coboram cărarea printre alunii cu vergile argintate de brumă. Frunzele moarte se desprindeau la fiecare pas. Lunca se despoiase în câteva nopți, iar copacii întindeau acum brațe înfrigurate în ceață. Doar pinii întunecați înfruntau toamna, tăind între crengile albe și svelte ale mesteacănilor, umbre severe.

Erà un răsărit de soare mâhnit. Pe sub norii vineți, razele împungeau săgeți sfioase, care risipeau negurile departe, în vale, deasupra apelor.

Coboram pe gânduri, înviorat de aerul aspru al dimineții. Uitasem pușca pe umeri și câinele zadarnic scormonià în alunișuri. Privelișteа care se desfăceà în ceața alburie, mă furase. Pe podul alb, peste Siret, un tren de marfă înaintà, ca o omidă enormă și leneșe. La un canton, un clopot sună muzical un semnal, iar ecoul metalic al toamnei îl

www.digibuc.ro

prelungì îndelung deasupra miriştilor. Tristeţea se răsfirà pe câmpuri. Imi coborà în suflet rece, ca un fior.

Eram gata să arunc ţigara stinsă, când la spatele meu răsunară paşi grăbiţi. Am tresărit; mă socoteam atât de singur în aceste ţinuturi pustii! M'am întors scurt, cu mâna fără voie încleştată pe oţelele puştei. Dar drumeţul dinapoia mea, se apropiè stângaciu, învârtind între degete o ţigară gălbue şi băţoasă.

— Mă rugam pentru o ţâră de foc!

I-am întins cutia de chibrituri, iar în timp cât se chinuià să aprindă cu degetele îngheţate, i-am cercetat cu deamănuntul faţa slabă, nerasă, ochii sticloşi şi înfundaţi în orbite; ochi rătăciţi şi bănuitori care-mi păreau totuş de undeva cunoscuţi. Drumeţul purtà o haină verde şi sdrenţuită, odinioară tunică militărească, o pălărie roşită de ploaie, bocanci sparţi, din cari spânzurau cârpe prăfuite. Aprinse, şi înapoindumi cutia, îmi mulţumì cu privirea ocolită în lături, sfielnic.

Incercai să-l iscodesc:

— Eşti din partea locului? îmi pari cunoscut şi nu-mi amintesc de unde.

www.digibuc.ro

Omul își înfipse o clipă ochii în ochii mei și întorcând repede capul, se împotrivi.

— N'aveți de unde... Sunt străin, din sus, din ținutul Dorohoiului.

Glasul l-am recunoscut însă. Imi amintii deodată. Fără să vreau am șoptit:

— Neculae Câmpanu!

Eram să adaug: «Dezertorul».

Neculae Câmpanu scăpă țigara de spaimă. Privirea i-se căscă înfricoșată. Își făcù de lucru căutând-o între ierburile ude de brumă. O căută prea mult. Simțeam că acum nu mai îndrăznià să-mi înfrunte privirea.

M'am apropiat cuprins de milă.

— Neculae, să-ți dau niște tutun și chibrituri. Am niște coniac; de multe ori li-i fi ducând dorul. De mine să n'ai teamă...

Dezertorul își ridică genunchiul dintre ierburi și mă privì cu neîncredere. Intre degete țigara jilavă, tremurà. Poate pe sub gene, măsura într'acest timp potecile pe unde s'o rupă mai repede la fugă.

I-am descărcat din geantă tutunul și scăpărătoarea, și-o sticluță de coniac, și un pumn de merinde.

Neculae Câmpanu nu știà ce să creadă.

www.digibuc.ro

Neașteptata mea dărnicie i-se părù poate o cursă. Dar biruit, își adună lacom comoara, strecurând-o în buzunarele tunicii. Fața înăsprită, cu obrajii murdari și păroși, se îndulcì deodată. Uitătura se îmblânzì, potolită.

— Să-ți dau și câțiva lei, Neculae.

Fugarul se împotrivì: — «La ce bun banul?»

I-am împins câteva hârtii, în silă...

Nerăbdător să-i aflu necazul, l-am îndemnat să coboare câțiva pași, lângă izvor; acolo este o cioată, unde se poate stà de vorbă, fără grijă. Odată cu toamna, locurile rămân pustii, arar calcă picior de om.

Neculae se supuse. Trecù înaintea mea, deschizându-și drum printre crengile fragede de alun. Pășià repede. Il simțeam cu auzul încordat, cu ochii străpungând îngrijorat adâncurile. Câinele, răsărit pe neașteptate din tufișuri, îl făcù să tresară. Dar îl recunoscù și se întoarse înduioșat către el, încercând să-l desmierde.

— Aista-i, Castor săracu!.. Imbătrânește și el...

Până s'ajungem, erau prieteni. Castor îi sărià cu labele pe piept, clătinându-și bucuros coada stufoasă.

www.digibuc.ro

— Când am plecat, erà numa' atâta, mă deslușì Neculae, arătându-mi o palmă dela pământ.

Făcui socoteala: cinci ani. Păreà un veac.

— Când ai plecat erai om, Neculae. Uită-te la tine acuma... Te așteaptă nevasta și copiii acasă. Când ai de gând să te cumințești?

Fugarul se așeză pe cioata putredă și nu-mi răspunse. Cu ochii în pământ, tăceà, scobind în țărână cruci cu vârful nuielii. Fața-i se întunecase din nou. Părù într'o clipă îmbătrânit și iarăș sălbatec.

Eram prea aspru. Știam că Neculae Câmpanu își făcuse datoria cu cinste în răsboiu, fusese rănit, zăcuse trei luni într'un spital. Erà oștean cuminte, când, pe neașteptate, câteva luni înainte de eliberare, după ce-și ceruse zadarnic de două ori permisie, a dispărut din regiment fără urmă. Mai știam că acum doi ani dăduse târcoale satului, câțiva cărăuși îl zăriseră prin porumburi, iscodise doi copii cari păzeau vitele în coasta pădurii.

Apoi într'o bună noapte, când niște drumeți din cealaltă comună, se întorceau dela târg, au găsit în mijlocul șoselei, culcat la

www.digibuc.ro

pământ și bătut până la sânge, plutonierul de jandarmi. A fost oarecare bucurie în tot satul. «Don' plutoner» se purtà crunt; zilele cât a zăcut în infirmerie, toate fețele s'au luminat, răzbunate. Se știà că asta-i isprava lui Neculae Câmpanu, care aveà cu jandarmul o socoteală veche. Ce fel de socoteală, n'am întrebat niciodată. Despre dezertor nu se mai auzì de atunci nici o vorbă. Il credeam fugit, departe, în alt capăt al țării, unde și-o fi găsit vreun rost. Și apoi mă gândeam la atâtea amnistii, care trebuiau să-i facă iertate demult, toate rătăcirile...

Deaceea întrebarea mea, când se întoarce acasă și când se cumințește, mi-se păreà firească. Il așteptà o femeie vrednică, voinică, doi copii vioi și o gospodărie de frunte. Socoteam că acest dor l-a adus din nou pe tărâmurile noastre.

Dar Neculae Câmpanu tăceà. Cu vârful nuielii săpase înfloriturì încurcate pe țărâna jilavă și păreà adâncit cu totul într'această trudă copilărească. Poate își căutà cuvintele. Poate ar fi vrut în acea clipă să-mi spună multe, să-și deschidă sufletul zăvorît, să-mi

www.digibuc.ro

ceară un sfat, să se jălue. Fața i-se întunecă pământie. Încleștă dinții. Cu talpa șterse deodată toate ieroglifele zugrăvite pe țărână și se ridică să plece.

— De-acu' mă duc!

Il întrebai: — unde? Cu mâna îmi arătă roată depărtările și din umeri dădù cu nepăsare: — oriunde.

— Bine Neculae! zic. Nevestei n'ai nimic de spus?

— N'am. Nici n'am muiere. Ea e-a jandarmului, cu el se culcă...

Neculae Câmpanu îmi întoarse spatele. Ridică sgribulit poteca printre aluni. Funigeii tremurau fire albe de mătase în vârful crengilor. Un vânt de ghiață se stârnì din șesuri. Dimineața se posomorî cenușie.

□ □ □

www.digibuc.ro

DOI DASCĂLI

Cu vădită nemulțumire, oaspele meu își luă rămas bun.

Învățătorul cel tânăr se depărtă spre portița grădinii, cu pălăria trasă pe ochi, pășind îndesat pe potecă și retezând furios, cu varga albă, vârful înspicat al ierbei.

Nu ne înțelegeam. Două ceasuri îmi vorbise despre toate tainele politicei, despre partidele cele noui, despre «moartea oligarhiei», despre incapacitatea vechilor alcătuiri politice.

Dela masa mea de sub nuc, îl priveam acum coborînd cărarea, posomorît. Voinic bărbat! Fruntea cam îngustă, cam nepotrivită redingota pe care o îmbracă la zile mari; mănușile de Duminecă, cu degetele unsuroase, cam nelalocul lor par în mâinile uriașe, clădite să răstoarne un bivol dintr'o lovitură. Dar astea's amănunte peste care se poate trece ușor. Învățătorul nostru a prins

www.digibuc.ro

nota vremii, o s'ajungă repede și sus: repede mai ales.

O viespe cu trupul subțire și inelat, dădù cu îndărătnicie târcoale perelor de pe masă și-mi schimbă firul gândurilor. Imi întorsei ochii spre livadă, spre șirul perilor încărcați de rod, spre stupii rânduiți în fund, lângă straturile cu flori bogate în miere și parfum.

Intre frunzele crestate și coclite de stropeală, butucii din spatele nucului își soreau strugurii brumați și grei, pârguiți de timpuriu... Soarele se înclină. Grădina se coceà în zumzetul albinelor; din pământul proaspăt stropit, din roadele sătule de seva dulce, din răzoarele cu multicolore flori, se înalță un răsuflet cald, bucolic; de belșug și nesfârșită tihnă.

Și fără vrere, gândurile mi-au fugit îndărăt, dela oaspetele meu care coborà furios către sat, la dascălul cel vechiu, odihnit de mult în pacea cea veșnică. La moșneagul după ale cărui sfaturi, bătrânii mei și ai altora, și bătrânii tuturor caselor dimprejur, au sădit în preajma caselor, livezile astăzi cu roadele pârguite. Erà umil și departe de a purtà capul dârz, ca urmașul său de acum.

www.digibuc.ro

Eră cu umerii încovoiați, cu o haină săracă pe care o țineam minte din vremuri imemorabile; iar în zilele de sărbătoare, nu l'am văzut învestmântat niciodată cu redingotă de cioclu, şi nici cu mănuşi stângace. Despre tainele politicei habar n'aveà. Broşuri de propagandă nu-i tixeau rafturile dulapului de cărți. Nu împărția şcolarilor, nici celor români, cari mai ştiau să deslege o slovă, decât cărți cu sfaturi gospodăreşti, cu istorisiri bătrâne, cu minuni din alte ținuturi.

Nu cred să fi visat vreodată, chiar în cele mai îndrăzneţe ceasuri,— când fiecărui om îi tresar în cap gânduri nebune, — nălucirea să alerge după vreun scaun de deputat. Din puțina carte ce învățase şi învăță pe alții la rândul lui, înțelesese că nu-i mai mare cumințenie pe lume, decât aceea să te astâmperi în locul ce ți-se cuvine.

In satul nostru s'a trudit dar, ca o neobosită şi harnică furnică, mai mult de un sfert de veac. Tăpşanurile sterpe din jurul caselor, şi-au deschis, după îndemnurile lui, brazde fecunde. Casele s'au încunjurat de umbrele pomilor cu rod. Toată valea s'a luminat de livezi înflorite, albinele grele de mierea suptă

www.digibuc.ro

și cu picioarele încărcate de polen, se întorc seara din îndepărtate fânețe, iar satul întreg pare atunci un stup, forfotind de viață și vrednicie.

Poate bătrânul dascăl și-a înțeles greșit menirea. Poate va fi trebuit să lase copiii să colinde zăvoaiele și dânsul să împartă broșuri de propagandă; să facă repetiții parlamentare în bătătura cârciumii, să pregătească «biruința democrației». Știu eu? Învățătorul cel tânăr, care i-a aruncat toate cărțile lui cuminți și domole, la pod, pentru a rândui în rafturi colecții de discursuri, nu-mi pomenește de el, decât cu un adânc dispreț. Erà un om prea vechiu. Născut să moară rob.

E drept. Insă în grădina din fața școlii, cu straturi de mirositoare rozete și garoafe altădată, a năpădit astăzi pălămida. Vița sălbatecă s'a uscat înșirată pe sforile rupte. Cuibul cenușiu al rândunelelor e sfărâmat sub streșină, de praștiile școlarilor. Iar lângă treptele de piatră, o *floarea-soarelui* singuratecă și gigantă, crescută la întâmplare, își înclină trist fruntea, în ceasul asfințitului.

□ □ □

www.digibuc.ro

BALUL

Inainte de a ajunge la pod, ploaia s'a potolit. Soarele spărgeà norii de sgură: în spre apus se luminară bucăți de cer, albastre și adânci. Dar în sulițele de raze, ultimele picături se cerneau încă, mărunte și fine ca o pulbere.

Moșneagul oprì caii la pas. Pe șoseaua jilavă, sub bolta plopilor din care vântul scutură stropi, copitele răsunară sonor. De o parte și de alta, pe pajiștea udă, soarele scăpătat printre copaci așterneà ostroave aurite de lumină. Șesurile surâdeau înfrăgezite după ploaie. Deasupra apelor se risipeau negurile.

Tovarășul meu se întoarse, și arătându-mi sălciile pletoase și mesteacănii de pe țărm, — umbre topite în ceața de toamnă prea timpurie, — îmi împărtășì gândul:

— Se duce vara, boierule!

M'am ferit să răspund. Doream tăcerea. Asfințitul acestui sfârșit de vară, spălat de

www.digibuc.ro

un ropot de ploaie, cu zările cuprinse de neguri și cu ecouri noui, coborâ deasupra câmpurilor coapte o întristare elegiacă. Nu îndrăzneam s'o turbur. Dar bătrânul nu se dădù bătut. Imi cerù mai întâi să scapere un foc pentru țigară, apoi, pornit pe vorbă, se răsucì iarăș către mine:

— S'au muiet caii. Trebuie să mânăm la fecioru-meu, judicătorul. Avem mâncare și odihnă bună... Și-mi văd și nepoatele.

Gândul nu mă încântà de loc. Judecătorul îmi erà veche cunoștință. In satul acela cu câteva băi sărate, cu două-trei vile sărăcăcioase, cu un Cazino de scânduri, și cu mosafiri adunați pe vară din sărăcimea pretențioasă a orașelor moldovenești, erà poate personajul cel mai însemnat. Aveà însă domnul judecător o nevastă vestit de cârtitoare în tot ținutul, și două fete subțiri, clorotice și urîte, cu bubulițe roșii pe frunte, ființe aduse la țară dela marginea unui târgușor. Se văitau de plictiseală, de lipsa unui cinematograf, de întârzierea cu care factorul aduce gazetele, odată la două zile. Ospitalitatea lor nu mă ademenià. Insemnà o seară pierdută în jurul unei mese, îmbelșugate, e

www.digibuc.ro

drept, dar obligat să ascult toate bârfelile ce fierb până la două poște împrejur. Iar domnișoarele Virginia și Jeny, aveau să mă descoase laccme, până târziu, cerându-mi amănunte despre actorii și actrițele Capitalei, despre oamenii pe cari i-am cunoscut odinioară, și al căror nume îl cetesc acum tipărit în ziare, cu o venerație provincială. Deaceea am încercat să schimb gândul moșneagului, care ținea morțiș să mă ducă la fiul și nepoatele intrate în rândul «boierilor».

N'am izbutit. Odată cu înserarea, am urcat deci printre vilele cu acoperișul de țiglă roșie, până sus, la casa domnului judecător. La sunetul clopoțeilor, capete curioase de femei, se iviră după perdele. Câțiva *viligiaturiști* cari se plimbau în mijlocul drumului, își strigară îngrijorați copiii să ferească din calea docarului. O doamnă își șterse furios, cu mâneca, stropii de noroiu înfloriți pe capotul lilă.

Acasă la judecător, am găsit o adevărată revoluție. Miros de benzină, servitoarea alergând pe scări cu două perechi de pantofi albi în mână, nepoatele moșneagului cu părul prins în fluturi de hârtie. Ne-a deslușit

www.digibuc.ro

într'o clipă, din prag, domnişoara cea mare.

— E balul de închiderea sezonului... Vine şi lume dela mănăstire! A sosit un otomobil cu ofiţeri dela Piatra.

Judecătorul m'a luat în primire, m'a îndreptat într'un iatac cu miros de mere, şerbet şi flori uscate. Mi-a adus singur apă, săpun şi prosop.

— Cucoanele şi servitoarea sânt prea ocupate cu «pregătirile»...

De treabă om feciorul moşneagului. A învăţat şcoală cu multe necazuri, luptând mai greu decât cu sărăcia, cu o minte greoaie şi îndărătnică. La sfârşit, tot a biruit. De douăzeci de ani împarte dreptatea în neînsemnate oraşele şi sate ale Moldovei, purtând după el, la fiecare mutare, o gospodărie din ce în ce mai încărcată, înfiripată cu dureroase economii, pentru zestrea celor două fete, care se apropie acum de vremea măritişului. De treabă om. Primitor, vesel, deschis la un pahar de vin, dar prea mult supus nevestei cu gusturi şi gură de târgovaţă mărginaşe. Aşà încât nu-i de mirare, că îl găsìi cuprins şi pe dânsul, de frigurile celor din casă. M'a

www.digibuc.ro

lăsat singur și s'a repezit să-și pună gulerul nou, redingota și să-și pregătească mănușile proaspăt albite de benzină.

Am luat masa în fugă; domnișoarele gustând nervos din vârful furculiței, doamna respirând greu în corsetul care-i sugrumă piepții îmbelșugați. Moșneagul întrebă între două mâncări, dacă poate și el să privească din ușa balului cum îi «joacă» nepoatele. Doamna se întunecă o clipă. Pentru două fete gata de măritiș, un bunic cu țări și suman nu prea face o reclamă aleasă. Dar judecătorul îl îndemnă să «se ferchezuească o leacă și să grăbească, bucuros». Cât despre mine, nici vorbă, — măcar o jumătate de oră, trebuiă să-mi întovărășesc gazda.

Iată dar cum, pe negândite, am căscat aseară la una din acele sinistre petreceri, cu miros de praf și sudoare, cu vuet răgușit de orchestră și cu perechi învârtindu-se până la ameteală pe parchetul presărat cu ceară. Balul a fost într'adevăr la înălțimea celor făgăduite în program. Țiganii neobosiți au scârțâit pe strune cu cea mai laudabilă însuflețire. Ofițerii sosiți în automobil, pudrați și strânși în uniforme noui, au dansat

www.digibuc.ro

cu o grație nepotolită. Perechile: femei cu vopseaua muiată de căldură și cavalerii cu bătăturile chinuite în ghete noui, au parcurs kilometri nenumărați, învârtindu-se în jurul scaunelor, de unde mamele cu brațele încrucișate în poală sau agitându-și evantaiurile demodate, priveau cu admirație nesfârșită, cuceririle odraslelor.

Da, balul a întrecut făgăduelile! Nevoiașii funcționărași de provincie, cari au petrecut o lună sub brazii severi din dosul cazino-ului, tocându-și economiile până la ultimul franc, vor duce cu ei o frumoasă amintire. Femeile cu buzele mușcate de carmin și cu ochii adânciți de kohl, au uitat o clipă slugile, economiile dela coș, copiii cari scâncesc acasă, au gustat cu nesaț o noapte măcar, din fericirea atât de invidiată a celor despre care în cărțile adolescenței, au cetit că-și risipesc viața numai în trândăvie, dans și iubire. Praful ridicat până în tavan, mirosul greu de parfumuri ieftine, de ghete și de sudoare; exasperantele valsuri chinuite de lăutari, bătăturile strivite și toaletele pătate de mâini murdare și ude de nădușeală, au încheiat cu o ultimă apoteoză, vacanța celor

www.digibuc.ro

ce mâine se vor întoarce la biurourile cu condici, la copii cari rup pantaloni, la socotelile coşului de dimineaţă, la toate măruntele mizerii, o clipă sburate din mintea tuturor.

Da, balul a fost neîntrecut. Fecioarele cu bubuliţe roşii pe tâmple, tineri cu gulerul muiat de sudoare, s'au învârtit fără odihnă. Femei cu sânul prea rotund şi picioarele zidite pentru a susţine formidabile edificii, au parodiat la pieptul tinerilor cu mâneci prea scurte şi stângace, dansurile cele mai noui: tango, foxtrot şi toată imbecila coreografie a negrilor din Caraibe şi Texas.

A fost aleasă târziu şi o regină a balului: o fată de preot, timidă şi speriată, cu ochi rotunzi de antilopă fricoasă, cu părul sălbatec, adunat cu greu într'o pieptănătură stranie, cu sânii îndrăzneţi şi vioi sub dantela transparentă. O, biata regină a balului! Cu ce emoţie se va fi strecurat dimineaţa sub cearceaf, cât va fi chinuit-o insomnia celei dintâi victorii femeieşti, săracă şi ridicolă, dar divină; şi cât de curând sânii se vor topi, ochii îşi vor stinge luminile în cearcăne, mijlocul fraged va curge greoiu şi sluţit. Ce trist, a mort şi zadarnice amintiri, vor mirosi flo-

www.digibuc.ro

rile din astă noapte, uscate într'o cutie cu panglici, scrisori și fotografii decolorate; atunci când bărbatul care sforăie, va dormi cu mâinile noduroase sub cap...

Innăbușit de praf, de fum, de sudoare, am ieșit afară, la aer. Luna coborà rece peste vârfurile brazilor negri. Din pădure curgeà un val de aer, proaspăt și parfumat de rășină, ca un balsam. Vântul desmierdà trandafirii. Intre pietre, izvorul clipotià. O stea se desprinse și picură în albastrul nopții. Ce noapte pură!...

Ce tăcere dincolo de zidul molizilor!

M'am strecurat pe o cărare spre casă. In urma mea, rezemat de ușor, moșneagul privià încă nesățios, înăuntru, la cele două nepoate cu urechile anemice și cu bubulițe roșii pe obraz, care fără odihnă, foxtrotau cu o gravitate savantă și tristă. Căci tristă erà petrecerea lor, ca aceea a micilor cățeluși de circ supuși grelelor cazne.

□ □ □

www.digibuc.ro

ION

Faţa bătrânei se chinuì dureros, într'un spasm de plâns mut, fără lacrămi. Ochii priveau înspăimântaţi telegrama murdară, îmi cerşeau o nădejde şi rostogolindu-se zadarnic în orbitele uscate, nu puteau stoarce izvorul de lacrămi uşurătoare. Bătrâna nu mai ştià plânge.

I-am măsurat ceasurile. Până la prânz aveam încă timp să prindem trenul, peste noapte să ajungem la Iaşi.

Acolo aveam cunoştinţe vechi, prieteni; în casa de sănătate unde a fost dus feciorul cu mintea rătăcită, va căpătà altă îngrijire. Cu voia Domnului se va îndreptà. Minunile nu mai sunt rare astăzi.

Minţeam cu seninătate şi bătrâna îmi sorbià cuvintele. Nădejdea încolţià iarăş sfioasă.

Dar minţeam. Ştiam că bolnavul nu va mai găsì alt sfârşit decât în cămaşa de forţă,

www.digibuc.ro

ori paralizat, ori pe masa de disecție. Cu o înspăimântătoare precizie, cartea explică amănunțit, cum nebunia trebuie să macine fără cruțare, ultimele sclipiri ale cugetului.

Prietenul meu, feciorul bătrânei, păşise definitiv în altă lume, cu demoni şi dumnezei necunoscuți nouă, de unde nu mai e întoarcere.

Amăgit însă de propriile născociri, am hotărît s'o întovărăşesc până la ospiciul unde nebunii îşi distribue între ei ziua împărăției inexistente, iar noaptea îşi urlă în celule, spaima. Abiă în drum, când coboram spre gară şoseaua printre copacii cu frunzele de ocru şi de sânge, m'a cuprins dureros întristarea. Bătrâna tăceà, cu scheletul brațelor încrucişate pe piept, cu ochii țintiți în gol. Deasupra miriştilor aspre şi decolorate, unde flori violete tremurau înfiorate de vânt, nori grabnici îşi târau umbra. Pădurile arse de bruma toamnei zăvorau orizontul cu porți de aramă. Din prundurile Moldovei cutreerà o suflare înghețată şi umedă.

De atâtea ori făcusem împreună drumul acesta, la sfârşitul vacanțelor de odinioară! Eu coboram poate posomorît şoseaua până

www.digibuc.ro

la halta de cărămizi roșii, de unde trenul ne purtà spre tumultoasa Capitală.

Poate întoarcem ades privirea întristată îndărăt, spre ogoarele de porumb, revărsate în coasta dealurilor, spre luncile desfrunzite, spre apele răsfirate între sălcii și plopi.

Dar tovarășul meu privià țintă înainte, respirà ușurat până în adâncul plămânilor, croià planuri înfrigurate și nerăbdătoare. Orașul îl hipnotizà. Plecà cuceritor ca un amant și ca un vrăjmaș. In vagonul sărac de clasa treia, la lumina murdară a lămpii cu uleiu, pe banca galbenă de lemn, între cismele unui jandarm care sforăià tiranic și caftanele negustorilor jidovi cari șopteau în jargon, neobosit tovarășul meu clădià atunci edificii amețitoare și fragile. Asemeni căutătorilor de aur, aventurați spre ținuturi cu prodigioase filoane, nu cunoșteà nici un hotar realității. Cu un optimism de țăran dârz, cereà vieții să nu-i refuze nimic. O dorià însetat, și, târziu biruită, viața părea că începe a i-se supune.

Seara, când întâmplarea ne încrucișà uneori în labirintul Capitalei, îmi strângeà brațul înfrigurat, târându-mă spre străzile inundate

www.digibuc.ro

de lumina crudă a becurilor, unde mulțimea se revărsà peste trotoarele prea înguste.

Ochii se aprindeau de scânteieri halucinate.

Echipagiile cu resorturi elastice, automobilele cu lentilele farurilor orbitoare, limuzinele capitonate, în care după geamul de cristal zâmbeau cu buze înfrăgezite de carmin, femeile; procesiunea aceasta a biruitorilor, îl ameția ca o băutură puternică.

Istovit după douăsprezece ceasuri de muncă deasupra tomurilor cu știința aridă, coborà din mansarda săracă, pentru a-și pompà din spectacolul acesta crepuscular, o energie întinerită. Surâsul ademenitor al femeilor îl șfichiuià. Morga atotputernicilor îl indignà ca o provocare directă. In fiecare amurg se întorceà oțelit, ca după o baie răcoritoare de ură și de dorință.

Da, viața părea că i-se supune, în sfârșit, îmblânzită. Căci la ultima întâlnire, strâns în hainele tăiate după cel mai nou model, înfrăgezit la figură ca un adolescent, mi-a privit compătimitor sărmanul pardesiu punctat de stropi. Erà fericit. Biruià. Porți noui se deschideau înainte-i. Iar, pe când cu ne-

www.digibuc.ro

buniile celei dintâi tinereți potolite, mă resemnam orizontului cenușiu în care îmi târîi astăzi larva, — feciorul văduvei cucerià sgomotos toate înălțimile. Știri vagi și fugare aruncate pe un colț de scrisoare mă țineau în curent uneori. Nu mai aveà timp să urce în satul sărăciei noastre. Din depărtare, ca unui prieten docil și obscur, rămas în urmă, simțià doar din când în când nevoia să-mi împărtășească nădejdile. Apoi tăcù. Bătrâna nu-mi mai aduse nici o scrisoare, a cărei lectură s'o asculte cu evlavie. Feciorul uità. Erà puternic. Dar singur.

In această singurătate l-a găsit nebunia, sorbită cine știe când, pe buzele unei femei de o noapte. Telegrama preciză dureros. Nu mai erà de așteptat decât un sfârșit apropiat și dorit.

Am intrat pe poarta ospiciului cu acoperișuri roșii și cu alee de salcâmi desfrunziți, în dimineața aceea plină de soare, caldă, cu miresme jilave de fân și brazde, ca un început de primăvară. Nebunii se plimbau în halaturi albe. Pășeau cuminți pe cărările unde trosneau frunze uscate. Cerul albastru, aerul cristalin, le strecurà în ochi o lumină de convalescență.

www.digibuc.ro

Paznicul ne-a dus pe alee întortochiate, până la pavilionul din fund, la cei condamnați pentru totdeauna. Priviri sticloase ne săgetau printre gratii.

Dintr'un subsol răsună o melodie monotonă. Țipete înnăbușite mureau pe culoarele glaciale. Bătrâna se cutremură scuturată de un fior. Paznicul râse:

— Acì sunt regii!

«Regii» urlau în celule și în cămăși de forță.

Ușa unei cămări scârțâi.

— Acì.

Bolnavul în halatul alb, cu spatele întors, călare pe un scaun de scânduri, strângeà frâne imaginare. Ocolind pe lângă perete, i-am ieșit în față. Bătrâna îngenunchiă, strângându-i mâinile:

— Ioane, Ioane!!

Dar nebunul întoarse ochii goi, nepăsători, își șterse cu mâneca șuvițele cleioase, care-i atârnau la colțul buzelor, și mână mai departe frânele-i invizibile.

In genunchi, bătrâna îl privià, obrazul tăiat de încrețituri mărunte se chinuì iarăș de plâns. Stoarsă din adâncuri, o lacrămă

www.digibuc.ro

mică, neputincioasă, se rostogolì în bărbia aspră.

Nebunul râse. Dădù din umeri.

Se întoarse să avânte mai departe, în spații nevăzute, vehiculul închipuit.

Și nu știu de ce mi-am amintit deodată, din mitologia pe care o buchiseam odinioară împreună; gravura unde carul lui Phaeton, fiul prea îndrăzneț al Soarelui și al Clymenei, cădea trăsnit de mânia lui Jupiter.

□ □ □

www.digibuc.ro

SOCOTEALA

In creștetul dealului, șoseaua se desparte.

Calea domnească apucă în jos, spre ținutul Romanului; drum larg și prelungit lin peste șesul Moldovei, cu plopi scorburoși și străbuni pe marginea șanțurilor, cu poduri albe de fier peste ape, cu hanuri de poștă care-și ruinează a pustiu zidurile boltite. In sus, spre munte, ridică un drum mai sărac și pietros, șerpuit îndrăzneț între dealuri ce se prefac departe în culmi păduroase, întunecate de codrii molizilor și cu văile fără curmare răsunând de țipătul ferăstraielor.

Altădată, pe amândouă drumurile erà fierbere și nepotolită zarvă. Carele cu pâine scârțâiau spre satele munților, de acolo coborau alte poveri, cu scânduri. La fiecare jumătate de poștă o crâșmă cu umbrar răcoros la ușă și cu bătătura largă în jur pentru dejugat boii, îndemnà drumeții la sfat, la

www.digibuc.ro

un ulcior de vin şi la o scurtă şi trecătoare înveselire.

Cărăuşii se cunoşteau ca dintr'acelaş sat, prindeau să-şi afle necazurile, ştiau metehnele unul altuia, cinsteau o cană mai mult când unul hăt! din celălalt ţinut, îşi aduceà aminte între două ulcele, că acasă are să găsească, după socotelile lui, numărul plodurilor mărit încă cu unul. Erà atunci pe drumul mare, forfotă, înveselire şi belşug.

Acuma, calea de fier care îşi răsfiră dincolo de prundurile Moldovei şinele negre şi cantoanele cu acoperişuri roşii, a risipit toată viaţa.

Şoseaua e pustie. Căruţe, trec doar dela un sat la altul. Iar hanurile şi-au închis obloanele. Cele mai multe s'au măcinat cu vremea. Drumeţul singuratec, ca să-şi alunge urîtul, întoarce fără voie ochii peste ape, spre trenul micşorat de depărtare, ce fuge sprinten dela o haltă roşie la alta, umplând valea cu şuer şi târînd după el o egretă albă de fum.

Şi hanul din deal, dela crucea drumurilor, e pustiu şi pornit pe ruină. Din acoperişul cu şindrila smulsă de furtuni, n'au mai rămas decât bârnele. Sub bolţi chiuie vântul. In

www.digibuc.ro

locul porților și ferestrelor cu gratii de fier, spărturi negre își cască întunerecul. Vara, tufișuri de măsălariță și de cucută cu mirosul otrăvit, ridicate cât un stat de om, năpădesc locul unde altădată popasuri cu îndelungi povestiri fuseseră vestite în tot ținutul. In amintirea nimănui nu mai trăesc acele întâmplări. Nici despre numele hangiului nu se mai știe nimic. Nici despre hangița care după obiceiul timpului, trebuie să fi avut ochi de șerpoaică și râs ispititor, ce va fi oprit multe nopți, drumeții din cale. Acuma în vârful dealului sunt numai ziduri pustii și pietre mâncate de ruină...

Acolo, dosiți după un perete, doi oameni așteaptă «ceasul socotelilor». E poveste veche. De două luni pândesc ceasul acela. Și acuma, pentru a-și îndârji curajul, deșeartă pe rând câte o înghițitură din sticla cu spirt. După gâlgâitul băuturii pe gât, amândoi își șterg promoroaca de pe mustăți și se privesc, fără să rostească cuvânt. Hotărîrea lor nu mai are nevoie de vorbe. Nici nu i-a apropiat altceva decât această hotărîre. Altfel, în sat, între ei, nu puteà fi nici o potrivеală. Cel mai scund, cu ochii vicleni, cu fața suptă și cu

www.digibuc.ro

sumanul roşcat de sărăcie, trăeşte fără nici un căpătâi. Celălalt, gospodar cu stare, cu pătulul întotdeauna împlinit toamna, cu casă de frunte în sat, până acum două luni nu îndreptase spre omul cel mărunt şi cu ochii vicleni, decât priviri de batjocură, ca spre un netrebnic ce erà. Doar în iernile cele grele, îl ajutase cu o traistă de mălai, adăugându-i pe deasupra şi câteva poveţe aspre şi mustrări fără cruţare.

Şi acum stau alături, cu ciomegile la îndemână, pândind la drumul mare, ca şi cum la asta ar fi fost tovarăşi de când lumea.

— De acuma trebuie să cadă din *menut* în *menut*! rostì omul cel scund, clătinând restul spirtului pe fundul sticlei.

Celălalt nu răspunse, cu urechea ascuţită la sunetele drumului, cu privirea iscodind câmpul alb. De trei zile ninsoarea contenise, şi un ger fără vânt încremenise troenele. Dealungul şoselei, sârmele telefonului se încărcaseră de ciorchini albi, iar zumzăitul firelor se auzià monoton şi nesfârşit, ca un cântec de coarde înnăbuşite. Nici un om pe tot drumul. Asfinţitul cădeà grăbit dintr'un cer fără soare, leşietic şi îngheţat. Departe,

www.digibuc.ro

pe câmp, se răsfiră o clipă, cu tânguiri răguşite, un stol de cioare. Apoi în vale, un tren de marfă vui peste pod, negru şi leneş.

Omul cel scund se mişcă să se desmorţească, suflă în pumni, îşi frecă degetele şi prinse să răsucească o ţigară. Când sfârşi, întinse tabacherea neagră şi celuilalt. Tovarăşul făcù semn cu mâna că nu fumează. Un nod îi stà în gât. Cum ar fi vrut să se sfârşească toate, mai repede!

Omul cel scund îşi privì scrumul ţigării, care nu căderà, cu luare-aminte, ca şi cum de acolo, aveà să prindă o hotărîre. Apoi îşi rostì gândul:

— Ii es eu 'nainte... Ii spun că m'apucă noaptea pe drum şi-l rog să mă primească'n sanie... El a să sudue şi-a să-mi zică că mi-o dat 'mnezău picioare... Atunci...

Omul nu-şi sfârşì vorba, mută numai ciomagul de sub un braţ, sub celălalt. Apoi râse fără hohot şi închise ochii, voind să vadă par'că dinainte, în închipuire, toată desfăşurarea peripeţiilor ce-au să se întâmple. Celălalt nu-şi putù alungà gândul, că tovarăşul care pregătià lucrurile cu atâta linişte, erà de bună seamă un mare nelegiuit. Şi iarăş dorì să se

www.digibuc.ro

sfârșească toate cât mai repede, chiar dacă ar fi fost să-l trântească un glonț de carabină, jos, în zăpadă...

Gâtlejul i-se uscă din nou și deșertă cele din urmă picături din sticlă. Odată cu fierbințeala, îl cuprinse o amețeală turbure. Zidurile afumate se înclinau înaintea ochilor, păreau că încep să se învârtească. De câte ori trecuse pe lângă hanul acesta, — și cum și-ar fi închipuit oare atunci, el, om liniștit, pe care îl așteaptă nevasta și copiii acasă, că avea să pândească odată aici, cu gândurile ucigașe, ca un tâlhar de drumul mare! Dar nu simți nici o părere de rău, nici o șovăeală. De două luni, de când ieșise dela postul de jandarmi, cu coastele sdrobite, nu gândise la altceva decât la ceasul acesta, al socotelilor. Nu mai era de două luni om. Acum venià rândul lui.

— Aha!

Omul cel scund, care stătuse chincit sub zid, sări în picioare. La cotitura din vale se ivise o sanie.

Era mai întâi cât un grăunte negru de mică, cât o îndepărtată furnică în câmpul alb. Apoi se deslușì. Acum urcà în pasul calului și

www.digibuc.ro

amândoi încordându-şi ochii, cunoscură mantaua albastră. N'au rostit nici un cuvânt. Ştiau fiecare, fără să-şi spună, ce au de făcut... Ce bine le-ar mai fi prins încă un gât de rachiu, cel din urmă! Amândoi fură într'un gând. Dar sticla erà goală şi o aruncară departe, în zăpadă. O clipă ochii lor rămaseră ţintiţi la dânsa, cum intrase strâmb, pe jumătate, în troian. Şi ce încet se apropià sania! Jandarmul lăsase hăţurile moale, erà cu capul plecat, cu faţa ascunsă... Când fu la câţiva paşi, omul cel roşu se ivì de după zid, cu mâna încleştată pe ciomag, rânjind. Tovarăşul nu auzì ce vorbesc. Văzù numai prin spărtura ferestrei, cum jandarmul se trage deoparte să-i lărgească loc, cum celălalt face unsemn de nedumerire din cap. Apoi iar vorbesc. Ce dracu! s'au pus la sfat!... Nu merge aşà; trebuie repede, repede. El nu mai poate aşteptà. Trebuie să se sfârşească. N'a aşteptat de geaba două luni ceasul acela, n'a îngheţat o jumătate de zi la pândă, ca să dea înapoi, acuma când se împlinià ceasul!

Şi omul dârz, păşì apăsat peste troian, dădù ziua bună, duşmănos.

Jandarmul îl privì fără mirare, ca şi când

www.digibuc.ro

ar fi fost cel mai firesc lucru să-l vadă și pe dânsul, acolo, în pustia asta înghețată.

— Erai și dumneata?

Apoi făcându-i loc:

— De bună seamă că ți-i să nu te-apuce și pe dumneata noaptea... Unde merg doi...

— Aha! i-e frică! își spuseră amândoi într'un gând... Dar fiindcă nu puteau lungi vorba fără nici un folos, suiră în sanie. Drumul mergeà pustiu încă un ceas. Aveau când se răfuì. Vorba erà să găsească un început de harță. Sania porni. Cei doi, deoparte și de alta a jandarmului, își trudeau mintea să găsească cuvântul care s'aprindă focul.

— Noi avem o socoteală, începù omul cel scund, cu hotărîre. O socoteală veche... Șiamu ni-s rupte coastele...

— Și cu mine ai, adăugă celălalt, abià stăpânit.

Nu așteptau acuma decât să pună jandarmul mâna pe carabină, ori să sudue, învinețit la față și cu vinele umflate, așà cum făceà la post.

Jandarmul privià însă departe linia albă a drumului, unde se împreunau stâlpii de

www.digibuc.ro

telegraf, fără nici o tresărire, par'că n'ar fi auzit cuvintele.

Omul cel scund se răsucì, căutând un cuvânt greu. Așà nu se puteà repezì la dânsul. Fără împotrivire, fără un început de harță, erà ca și cum ar fi să dea într'un om legat. Și-l știau doar crunt și fără frică. Liniștea asta le stricà toate socotelile. Omul cel scund se mai răsucì odată cu picioarele în paie. Deodată rânjì. Găsise. Sub pătură desvelise un cărucior vopsit cu roșu, o paiață de pâslă.

— Ci-ți pasă 'mnitale... Duci jucările la copchil... Și pe noi ni bați, ni rupi coastele ca la câni... Iacă ci facem noi cu jucărelele 'mnitale...

Și începù să izbească cu piciorul în căruciorul roșu, în paiața turtită care scoase sub călcâiu un țipăt muzical.

Dar jandarmul nici nu tresărì. Privià mai departe, neclintit, peste urechile calului. Apoi se întoarse, târziu:

— Nici nu-mi mai trebuiau... Erà Ionică bolnav, ziceam să-i fac o bucurie... Acuma mi-o vinit răspuns în drum, la Fântâna-neagră, c'o murit...

Omul cu mantaua albastră tăcù, cu fălcile

www.digibuc.ro

încleştate. Părea că priveşte ceva nevăzut, acolo în capătul drumului alb, unde se împreunau sârmele de telegraf. Cei doi nu rostiră nimic. Nici nu-şi ridicară ochii unul dela altul.

Apoi cel scund se învârtì în paie, scotocì undeva la piept, în sumanul sdrenţuit şi scoase tabacherea neagră. O întinse jandarmului:

— Răsuceşti di colea... Aiasta potoleşte năcazu.

Celălalt, omul cel hotărît, care nu înţelegea să ierte, se plecă peste marginea săniei, lasă să-i cadă bâta alături, în drum, încet, ca un lucru netrebuincios deacuma.

Asfinţitul coborà plumburiu, dintr'un cer fără lumină. Zăpezile se înălbăstreau departe. Toţi trei tăceau.

Numai omul cel scund şi ticălos, pâcâià din ţigară, scuipà alături, şi obrazul lui pământiu părea luminat de o împăcare, pe care nimeni nu i-o văzuse niciodată.

□ □ □

www.digibuc.ro

INTOARCEREA EROULUI

La primărie trebuiă s'aştept.

Domnul primar cu şeful de post, avuseseră în Pâraie «un caz» de cercetat, şi la întoarcere se abătuseră pe la crâşma lui Hascăl, despre care se spune că a adus săptămâna trecută două vase de vin straşnic, din jos. Lămuririle mi-le dădeà telefonistul, un băieţandru cu fruntea îngustă, plină de bubuliţe roşii, dar de o oficialitate foarte solemnă, în straele de târgoveţ. E drept; se cunoşteà bine că îl cam chinuià gâtul, sugrumat într'un guler de cauciuc prea înalt, fără nici o legătoare deasupra nasturelui aurit. In schimb, reprezentà autoritatea cu o îndestul de gravă demnitate. Se vede însă că vinul lui Hascăl fusese într'adevăr «fain». O jumătate de oră, cetisem *Universul* până la anunţurile mortuare, răsfoisem deciziile ministeriale din «Monitor» şi părintele comunei nu se mai arătà. Afară calul băteà nerăbdător din co-

www.digibuc.ro

pite. Pe treptele scării străjerul ațipise în soare. Sub streașină, o rândunică, cea dintâi; își tocmia harnică, cuibul din anul trecut. Iar în geamul murdar, un zarzăr împingeà crengile subțiri, cu mugurii gata să plesnească. Soarele primăvăratec mă îndemnà afară și mă gândeam să-mi amân necazurile pe altă dată, când telefonistul pipăindu-și butonul dela gât, răsuflă ușurat:

— Iacătă-i, vin!

Intr'adevăr, domnul primar venià discutând foarte focos, cu jandarmul strâns închingat în mantaua albastră. Inaintea lor, pe marginea șanțului, pășià, păstrând o distanță respectuoasă, un necunoscut, mărunt, cu vestmintele jumătate ostășești și cu spinarea încovoiată, sub apăsarea unui uriaș sac cazon.

Domnul primar își cerù iertare pentru întârziere. Arătându-mi necunoscutul, îmi explică:

— Am avut de vorbă cu dumnealui.

Șeful de post confirmă, rezemându-și carabina de peretele afumat:

— S'au înmulțit indivizii Dom'le! Trebuie să-ți pierzi câte o jumătate de zi, până le afli rostul.

www.digibuc.ro

Individul tăceà resemnat. Invățase pe semne că orice împotrivire e fără folos. Şi întorcând ochii pe fereastră, începù să privească nepăsător afară, ca şi cum nu erà vorba de dânsul.

Domnul primar îmi făcù cu ochiul.

— Hm! S'a cumințit acuma! Aşà fac toți. Se potolesc, când n'au încotrò.

Necunoscutul privià atent afară. Dar fu aşà, ori amăgire, mi-se părù că-i joacă ochii în lacrămi.

Şeful de post trase un scaun, îşi întinse cismele lustruite sub masă, zurnăindu-şi pintenii, şi deschizând o condică, mi-se adresă curtenitor, netezindu-şi mustața cu îngrijire răsucită:

— Sfârşiți Dumneavoastră 'ntâi.....

Cazul «individului» începuse să mă intereseze. I-am spus că aştept. Eram curios să-i aflu vina.

Şi am aflat astfel că Neculae Mocanu, dela Moara Grecilor, din ținutul Vasluiului, soldat din regimentul 78 de infanterie, căzut prizonier la Turtucaia, după lungi peregrenațiuni în Bulgaria, Germania, Turcia, Asia Mică şi Polonia; se trezise într'o bună zi de

www.digibuc.ro

primăvară, la crâșma lui Hascăl din Poiana Negrei, fără nici o îndreptare «la mână». Povestea erà într'adevăr romantică și greu de crezut. «Individul» o istorisià încurcându-se în date, confundând țările și neștiind să răspundă limpede, la întrebările șirete și scurte, ale domnului sergent șef de post.

Straiele de pe dânsul erau într'adevăr nemțești. Prima parte a istorisirii: tabăra bulgărească cu strămutări de fălci îndurate acolo, păscutul pe marginea drumului, tifosul și setea nepotolită cu zilele, — toate mai mergeau. Domnul șef de post aflase despre aceasta din gazete. Mai puteau fi adevărate și câteva din celelalte întâmplări încă. Ofițerii germani, cari i-au ridicat și i-au dus până la Constantinopol, apoi în Asia Mică și în Caucaz, la săpatul tranșeelor, și, în sfârșit, îndărăt, în Germania, la minele de cărbuni... De acì istorisirea începeà însă a devenì de tot turbure și fantastică. A trăit o lună în pântecele pământului, la scobit cărbuni, un an, doi?

Neculae Mocanu nu aveà altă mărturie decât straiele jumătate de ostaș, jumătate de miner, de pe dânsul, și câteva cuvinte nem-

www.digibuc.ro

țești: Arbeit, Brot, Aufzug, Gewehr, ruckwerts, Schlacht, ce-i reveneau pe buze la întâmplare și nu întotdeauna la locul lor. Pacea s'a încheiat de mai bine de doi ani. Prizonierii s'au întors de mult acasă. Neculae Mocanu însă ține morțiș că el și încă alți câteva sute, au lucrat în mină până acum două luni și că, numai în ajunul unei cercetări de ofițeri stărini sau așà ceva, au fost călătoriți spre hotarul rusesc și de acolo lăsați liberi să-și caute de drum. Despre acestea toate «individul» nu puteà aduce nici o dovadă.

De două săptămâni calcă pe pământ românesc, spre casă. Peste două zile ar puteà ajunge. Are acolo o bojdeucă cu o încăpere și tindă, la marginea satului, zece prăjini de grădină cu gardul încă neisprăvit, de la prins mobilizarea tocmindu-l: o datorie la popă, doi juncani — «trebuie să fie'n putere acù de nu i-o fi vândut muierea» — și mai trebuie după socotelile lui, să aibă un *copchil*, că la plecare 'i-erà «fomeia» să nască până 'ntr'o lună.

Aceste istorii, vedeți bine, nu puteau ține locul documentelor de drum cerute de legile țării.

www.digibuc.ro

Iar Neculae Mocanu nici nu puteà spune de ce plasă ţine Moara Grecilor. Nu puteà explicà nici cum a trecut dintr'o ţară în alta, fără nici un document, nici nu puteà desluşì cum de-a fost eliberat tocmai acum, când ceilalţi prizonieri, de un an şi alţii de mai mult, au fost sloboziţi la bordeele lor.

La aceste întrebări ale domnului şef de post, «individul» n'a ştiut răspunde. A încercat cu lacrămi. S'a întors din nou la povestirea necazurilor îndurate, la foame, la bătăi, la Arbeit şi la Schlacht, tânguindu-se că nu-i creştineşte să fie oprit din drum, tocmai atunci când se apropie de casă, şi tocmai în ţara românească, după ce şi duşmanii l-au lăsat în plata Domnului. Şi-a arătat şi rana de sub cămaşe, care-i strângeà pielea înăsprită ca urmele unei muşcături de fiară.

Domnul primar şi domnul şef de post, au răspuns la aceste tânguiri, cum se cuvenià, dând neîncrezători din cap, şi scriind cu zor feţele procesului-verbal. Apoi când toate fură sfârşite, ca mângâiere, Neculae Mocanu fu vestit că va rămâne câteva zile la post, până vine răspunsul dela comună şi dela regiment, cu semnalmentele.

www.digibuc.ro

Atunci, «de-or fi adevărate cele spuse, o să-i dea îndreptările cuvenite postul de-aici, să nu mai aibă necazuri pe drum». De nu!... Domnul şef de post făcù un gest aerian, menit să explice elocvent, ce s'ar întâmplà atunci.

Neculae Mocanu, care cinci ani a învăţat că împotrivirea nu e totdeauna cuminte, a înclinat resemnat fruntea. Şi-a desfăcut sarcina din spate, şi aşezat pe marginea roasă a băncii de lângă uşe, a început să aştepte.

Afară rândunica ciripià vioaie, îşi terminase cuibul. Iar zarzărul băteà cu crengile înmugurite în geamul murdar, cu o chemare discretă.

□ □ □

www.digibuc.ro

LÂNGĂ O PIATRĂ VECHE DE HOTAR

In mijlocul codrilor, orășelul acesta provizor și zumzâind de înfrigurată activitate ca o prisacă, fusese o neașteptată apariție.

Treizeci de kilometri, șoseaua scobită în piatră păruse că se afundă în ținuturi neumblate. Valea se îngustase. Crestele împădurite se apropiau de o parte și de alta; deasupra cerul albastru se strâmtă și la fiecare cotitură, altă stâncă amenință să zăvorească definitiv calea. Șuvoiul își sfărâmă apele străvezii și reci, de lespezi tăiate din ce în ce mai colțurat. Iar rugii murelor cu flori târzii și albe, atârnau între crăpăturile catifelate de mușchi, din ce în ce mai îndrăzneț, neatinse de mână omenească. Aerul se rărià odată cu urcușul, răcoros și umed. Miros aspru de rășină și mintă îmi înviorà oboseala. Nu se auzià țipenie și nici răsunet de secure în adâncuri. Doar în sihlă, țipătul pasărilor sălbatice se îngânà metalic cu ecoul văgăunelor.

www.digibuc.ro

Mă aşteptam să mă ducă drumul la poarta unui schit. Chilia unui pustnic săpată într'un perete vânăt de peşteră, m'ar fi uimit mai puţin decât această poiană care mi s'a deschis deodată ochilor, populată cu uriaşe hangare de scânduri, cu coşuri de fabrică şi cu şine de fier, cu nenumărate vile albe acăţate până la jumătatea muntelui, şi cu furnicarul acela de lucrători cari alergau după vagonete, răsturnau butucii cu ţapine şi umpleau valea de larmă.

Mai târziu, stăpânul acestor ţinuturi, cu o neascunsă mândrie mă purtă în fabrica cu cele nouă gatere, unde ferestraiele despicau trunchiurile gigante şi drepte, cu o precizie de uriaşe jucării mecanice. Mă invită să admir maşinile cu cuţite lucioase, mă conduse la vilele clădite cu tot confortul civilizat, îmi arătă falansterul construit pentru lucrători, înfirmeria cu paturi curate şi dulapuri rânduite cu medicamente; îmi lăudă modernele instalaţii electrice şi explică minţii mele profane, ingenioasele procedee cu care ştiuse captă neistovitul izvor de albă energie a râului.

Uluce şi funiculare suspendate aerian, dea-

www.digibuc.ro

supra râpelor, aduceau butucii până în pragul fabricii; o linie ferată transportă scândurile umede încă, până la cea mai apropiată gară, la patruzeci de kilometri de cealaltă parte a muntelui. Drumul vechiu pe care venisem fusese părăsit. Slujià acum doar câtorva cătune pierdute în poieni. Pretutindeni, o disciplină de cazarmă, mișcà la ordin ca un singur om cele câteva sute de lucrători, aduși din satele sărace ale Moldovei și din pădurile Marmației.

De sus, apoi, din balconul locuinței directoriale, care domină din cel mai înalt plaiu toată valea, mă îndemnase să contemplu privelișteа desfășurată jos, asemeni unui prea încărcat și ireal tablou de reclamă industrială. Erà într'adevăr o minunată priveliște. Ca prin lentilele unui benoclu întors, toate așezările se puteau cuprinde dintr'o amețitoare ochire. Stivele geometrice de scânduri, maldărele de trunchiuri, vagonetele purtate pe linii întortocheate, locomotivele minuscule care târau butucii cu coaja desghiocată, lucrătorii furnicând după o ordine pe care o bănuiam

www.digibuc.ro

savantă și o simțeam calculată în vederea celei mai sgârcite economii de energie.

In mijlocul codrilor, după o zi de rătăcire pe drumuri ce le socotisem pustii, această privelişte mă întorsese cu gândul la acele miraculoase oraşe crescute din pământ în pădurile virgine ale Canadei, ori în coloniile nesecătuite ale Africei, abiă încăpute pe mâinile trusturilor. Tot ce lectura cărților de călătorii și fantezia îmi închipuise acolo, regăsisem acì într'o realizare ingenioasă şi strictă. Şi stăpânul, confortabil cufundat între brațele fotoliului, cu privirea desprinsă dela spectacolul de jos numai atunci când voià să-mi surprindă pe figură un semn de nestăpânită admirație, făcù să joace țifrele, îmi calculă debitul anual, miile de vagoane trimise în Orient, parchetele încă netăiate, pădurile angajate în munții vecini, milioanele care se vor acumulà cu o fatalitate matematică din care orice surpriză e exclusă. Imi explică cum răsboiul îi adusese câteva milioane prin simpla cădere a granițelor. Mă făcù să înțeleg cum devenise cu putință această înfiripare, care trebuià să fie numai sâmburele celor ce vor venì. Vechea nstialație,

www.digibuc.ro

creată sărăcăcios și timid de foștii stăpâni, fusese cumpărată într'un ceas de strâmtorare; pe locul acela adusesem așini noui, clădise din temelii încăperi după alt plan îndrăzneț și vast; transportul se simplificase, îndreptat deodată spre arterele din interiorul țării, ce nu fuseseră îngăduite celorlalți. Toate se lămureau, căpătau viață, se concretizau în fraza acestui inspirat al afacerilor și nu permiteau nici o îndoeală. Câteva locuri, rezervate în consiliul de administrație atotputernicilor politici dintr'o tabără ori alta, asiguraseră privilegii sub orice guvernare. Când totul va fi cu desăvârșire organizat, va puteà plecà din aceste pustietăți fără nici o grijă: rotițele angrenajului se vor mișcà și fără apropiata lui supraveghere.

Aceste lucruri mi-le împărtășià mulțumit de sine și fără modestie, în timp ce odată cu negurele înălțate din văi, becurile electrice începură să clipească. Noaptea învăluià muntele, rece și umedă. Directorul ridicându-se sfârși:

— A avut, după cum vezi, și războiul surprize plăcute... pentru cine a știut prevedeà...

www.digibuc.ro

Acum, urcam împreună o potecă pietroasă, cu pușțile subsuoară, în căutarea unei sălbătăciuni. Pădurarul, cu mâinile păroase, ne deschideà drumul între tufișurile înnodate de rugi. Inaintea mea, gazda care-mi făcuse cinstea acestei plimbări, pășià elastic, ușor și deprins cu pantele repezi.

Ii admiram dela spate mlădierea sveltă a trupului încă tânăr, haina de vânat simplă și scumpă, pușca cu oțelele încrustate, cismele roșii și mersul acela agil și sigur de om pe care nu-l înspăimântă înălțimile. Din când în când se oprià lămurind:

— Acì vom tăià la anul...

— Dincoace deschidem parchet nou...

— La vale așternem un pod și tragem o linie...

Țânțarii bâzâiau mărunt la urechile noastre. Pasări țâșneau în sboruri fără sgomot. Deasupra codrilor soarele începeà să ardă și rășina picură în scoarța molizilor boabe parfumate. Pe alocuri, de sub ierburi aromate, se prelingeà o ață transparentă de apă. Buraticii se legănau pe frunze lucioase de feregă. Pădurea ne înghițià în adâncuri, și gândeam că se întinde astfel revărsată de pe

www.digibuc.ro

un creştet de munte pe altul, nesfârşită şi bogată, sute şi sute de poştii cât ţine spinarea Carpaţilor.

Cu răsuflarea tăiată de oboseală, suami acum tăcuţi, căutând cu piciorul pietrele sigure. Spre vârf pădurea se rărià. Intre brazi se desluşeau luminişuri.

Tovărăşul se întoarse explicându-mi:

— Pe celălalt *versant* e parchetul tăiat, dăm la aer...

In creasta muntelui ne-am oprit. Văile se despicau la picioarele noastre, cu fâneţele poenilor necosite, cu şerpuirea albă a şoselei, cu linia îngustă aruncată peste poduri de lemn deasupra şuvoaielor verzi de apă. Un tren fluieră aprig şi cotì după stânci.

Jos, două ape se împreunau, sonore şi sgomotoase, între blocuri vinete de granit.

— Cea de colo, *Apa roşie*, äst'lalt *Uzul*.

Apoi arătându-mi cu degetele înmănuşate, scobiturile ce încingeau muntele din faţă:

— Ce vezi, sunt urmele tranşeelor...

Da. Uitasem. Şi acì s'au pândit oameni să se omoare. Tainica tăcere de acum, fusese şi acì ruptă de focul puştilor, de prăbuşirea obuzelor, de exploziile de mine, de sguduirea

www.digibuc.ro

proiectilelor de schijă. Prin râpe, patrule au coborît nu pentru vânatul fiarelor, ci al altor oameni, aduşi din cine ştie ce colţ de continent într'acest decor apropiat de cer, pentru a-şi trimite unul altuia plumbi ucigaşi.

Astăzi mi-se păreau acestea imposibile. Cerul de cleştar erà atât de limpede, pădurile atât de tăcute, munţii atât de solemni şi singurateci, apele poticnite în stânci, atât de nevinovate: în măreţia aceasta atâta tihnă neturburată de amintirea nici unei mustrări, încât îmi fu cu neputinţă să-mi închipui pe şoseaua din vale scârţâind chesoane, de după stânci sfărâmându-se cu detunări obuze, în şanţuri târîndu-se la pândă oameni cu gânduri ucigaşe.

Şi pentru ce, Doamne, pentru ce?

Ne mişcarăm fără să rostim un cuvânt. Poteca se prăvălià de cealaltă parte a muntelui, repede, între tufişuri de smeură trecută şi între arbuşti cu crengile răsucite de vânturi. O ciută trecù ca o vedenie răcoroasă şi sprintenă peste pietrele Uzului, înainte de a aveà când apucà puştile...

La jumătatea drumului ne-am oprit, lângă piatra vechiului hotar. Sub un stufiş de sorb,

www.digibuc.ro

cu strugurii roşii de mărgean, erà un biet căpat de stâncă rotunjită de ploi şi de acum de prisos. Alături o cruce de răsboiu, înclinată de vânturi, la căpătâiul unui mort necunoscut. Atât. Şi cerul neclintit şi misterios atât de aproape de noi.

Voiam să întreb ceva, pentru a-mi risipì emoţia stupidă.

Dar tovarăşul meu îşi rezemă arma de cruce, îi întoarse spatele, îmi întinse port-ţigaretul de marochin cu ţigări parfumate, şi arătându-mi în fund un munte uriaş, cu creştetul păduros înălţat deasupra tuturor celorlalţi, îmi destăinuì:

— Acum tratăm pentru ăsta... Dacă reuşim, sunt acolo câteva milioane!

Am înclinat capul spre pământ. Intre pietrele calde se înşiruià o oştire răsboinică de furnici roşii. Tovarăşul meu apropiindu-se să-mi întindă flacăra brichetei, strivì sub talpa cismei câteva şi rupse o clipă firul armatei pitice.

Şi n'am mai întrebat atunci; pentru ce, Doamne, pentru ce!...

□ □ □

www.digibuc.ro

PE ARIEŞ IN SUS

O săptămână, răspunzând la chemarea unui prieten, am colindat munţii Apuseni pe valea Arieşului.

Eram dornic să cunosc acele tărâmuri. Ţara Moţilor îmi păruse întotdeauna un ţinut de legende. Ştiam pitulată undeva, acolo, sub umărul unui munte, casa lui Iancu. Strănepoţii tribunilor aveau să-mi povestească înflorit, întâmplări minunate. Toată literatura romantică a adolescenţei, îmi răscolise reminiscenţe turburi. Iată de ce am plecat cu oarecare grabă — şi de ce n'aş mărturisi-o? — şi cu o tinerească emoţie.

Intre munţii cu granitul sur, Arieşul, şoseaua şi linia îngustă a trenului şerpuesc împletindu-se cu poduri de piatră. Apele umflate de ploi izbesc lespezile cu vuet de cascadă. Un tren minuscul coboară ca o jucărie şi ţipătul maşinii în aerul limpede

www.digibuc.ro

al codrilor răsună proaspăt din văgăună în văgăună.

Cuibărite între stânci, casele cu acoperișul țuguiat de fân, fumegă în asfințit. O talangă de turmă, tânguie în poeni, cristalin. Și deasupra, în albastrul de mătase al cerului sprijinit pe culmi, șoimii rotesc calm, cu aripile nemișcate.

Intr'un asemenea sat, cățărat la poalele unei păduri de fagi, am poposit către seară. Prietenul meu mi-a deschis cămara pentru oaspeți aleși. Intâia oară călcam în ținuturile, despre care atâtea nopți, în anii cei grei, îmi povestise cu ochii umezi și dornici... Pe atunci nu mai nădăjduia să-și revadă cătunul. Fugit peste graniță, îl pândeau legile kezarocrăiești, aspre și neiertătoare cu valahii.

In cerdacul cu perdeaua de viță sălbatecă, încălziți de câteva pahare cu vin generos, ne-am amintit de acele timpuri. Cernute de ani, întâmplările cele mai dureroase apăreau învăluite într'o ceață prietenoasă. Dejunurile sărace pe un colț de masă cu un sfert de pâine și câteva fărămituri de brânză, în frig, în odaia noastră cu geamurile sgâlțâite de

www.digibuc.ro

viscol, ni-se păreau acum ospețe dumnezeești.

Ne-am amintit și de cărțile cetite noaptea, la flacăra murdară a lumânării, ghemuiți sub plapomă, cu mâna care întorceà foile, înghețată. Și de vecina noastră ne-am amintit, de eleva la conservator, care până târziu își declamà dincolo de perete, rolurile; pentru a cărei ochiade ne-am certat de atâtea ori, și care ne-a împăcat atunci când am zărit-o îmbrăcată în blănuri scumpe, răsturnată într'un automobil la șosea, în tovărășia unui bătrân cu mustățile cănite... Aceasta ni-le aminteam; iar seara coborà din creștetul munților umbre albastre. Arieșul își sbăteà apele în vale. Mesteacănul dela poartă își răsucià frunzele argintii la răsufletul vântului.

Dar prietenul meu alunecă, povestind, la mărturisiri. Intoarcerea nu i-a dat decât o bucurie înjumătățită.

Văzut de aproape, satul lui nu erà decât ceeace sunt toate. Câteva case de oameni nevoiași, legați de necazuri mărunte, storși de micii tirani rurali: popă, învățător, primar, jandarm, făceau cu toții politică în lege. Oamenii hărțuiți dela unul la altul, nedume-

www.digibuc.ro

riți, nu pricepeau decât că s'au mutat stăpânii dela Pesta la București. Prea mare deosebire n'aveau de unde descoperì.

Se tânguià prietenul meu, și în umbrele înnoptării din ce în ce mai negre, un surâs silnic îi chinuià buzele...

Intr'a doua dimineață coboram un pripor printre fagi. Roua picurase, pe frunze, boabe străvezii.

De sub feregile jilave, buratecii făceau a ploaie. O fetișcană cu marama albă culegeà mure târzii, din rugii înfloriți a doua oară. Am întrebat-o pe unde coboară poteca mai deadreptul. Ridicându-și ochii lucioși ca păcura, îmi râse:

— Că toate drumurile mi-s driepte, numai să știi mere...

— Și numai să nu 'ntâlnesc în cale dimoni cu ochii ca păcura! încercai să glumesc.

Fetișcana mă privì țintă, își clătină coadele pe umeri și întorcându-mi spatele, își văzù de mure, mânioasă.

Nu mă lăsai bătut.

— Frumoase mure, zic. Nu mi-i da una de-o poftă?

www.digibuc.ro

— Frumoase, că li-a făcut Domnul. De dat? Ai mâini... Culege-ți, pădurea-i împărătească...

Hotărît, nu erà chip să-i mai smulg un surâs. M'am întors la ultimul mijloc, atotputernic cu femeile.

— Frumoasă maramă!

— Frumoasă mi-i, că de mânile miele mi-i lucrată.

— Și frumos o știi purtà...

— Că n'oi purtà-o pentru Dumneata!

— Se vede...

— Bine că vezi! Ziceai că meri după mure.

— Păi mi-ai tăiat pofta, încercai s'o înduioșez.

— Las' că vouă vă triece 'ndată!

— Cui, «vouă»?

— Vouă, din regat.

— Apoi eu sunt din Abrud. Nici n'am văzut «regatul», vrui s'o încerc.

Mă fulgeră cu ochii întunecoși și ridicându-și mâinile albe spre cer, se miră:

— Bine știți voi minți! Cum vă mai rabdă pământul?

Hotărît! mi-am zis, am dat peste cea mai îndrăcită femeie de pe Valea Arieșului. Mi-am

www.digibuc.ro

luat ziua bună supărat. M'a lăsat să mă depărtez câțiva pași și când să cotesc cărarea, îmi strigă:

— Și dumneata te-aliegi dieputat?

M'am întors cu toată indignarea de simplu și etern alegător.

— Deputat? De unde-o scoseși și p'asta?

— Altcum, ce cați pe la noi?

— Să văd locurile. Munții. Să te văd culegând mure. Să nu-mi răspunzi la ziua bună...

— No, că aieste-s povești. Dela voi n'au venit decât domni cari au spus că dau pământ, că schimbă creițarii, că mută luna pe cer, numa să-i aleagă dieputați. Anvară, o lună n'au mai sistat. Și acuma cine drac îi mai vede?

Astfel, în munții Apuseni, am fost și eu întâia oară, inocentă victimă a palavrelor electorale.

*

O săptămână am bătut munții, satele. Biserici ascunse în văgăuni, poeni cu otava fină și cu turmele vitelor, care rumegă molcom, ridicând ochi indiferenți și umezi, la pasul trecătorilor. Am legat vorbă cu munteni

www.digibuc.ro

leiți ca ai noștri din munții Sucevei ori Neamțului. Doar mai închiși și mai străini de cele ce se petrec dincolo de Cheia Turzii, de unde începe pentru dânșii altă lume. Despre țară, legi, București, n'au pătruns acì decât lucruri vagi, aproape ca din alt continent.

Mi-au spus câteva necazuri: n'au păşuni îndestule, prea multe amenzi, ar dorì să aibă îngăduealâ să fabrice țuicâ, după cum spun cătanele că e voie în țară. N'au porumb. Popa și primarele se ceartă în fiecare zi, fac «politică», oamenii stau flămânzi, pretorele nu coboară decât odată la trei luni, dă ordine să-i adune gâşte sau vine cu domnii la vânat.

Mă rog, ca la noi, însfârşit.

Iar prietenul meu, care ani de zile îmi zugrăvise aceste tărâmuri în colori de basme, ascultà posomorît, sfărâmând între degete frunzele smulse dintr'o creangă. Nu mai îndrăznià să ridice ochii în sus, spre culmile împădurite, peste care soarele tomnatec plimbà lumina palidă, ca o sfielnică desmierdare.

□ □ □

www.digibuc.ro

TRIPTIC BASARABEAN

Dela Saharna, drumul urcă drept și pietros printre vii. Schitul pitit după prunii livezilor și chiliile săpate în stâncă, au rămas în urmă, străjuite de un câine flocos, ce ne lătră încă departe, neobosit și dușman.

Răsucit pe speteaza căruței, nu-mi puteam smulge ochii dela priveliștea din vale. Apele vinete ale Nistrului se întunecau în asfințit. Pe celălalt țărm, în Ucraina, un cal păștea tihnit în tufișul de sălcii, și lucrul mi se păreà anormal și straniu, într'un ținut unde ziarele mă învățaseră că e numai haos, sânge și foc.

In vârf, moș Axinte oprì caii mărunți să răsufle. Soarele se stinse deodată, înghițit de nori. O adiere de vânt răsuflă neliniștită. Iar noaptea coborî repede, a ploaie.

— Are să ne ude o lecuță pân'acasă. Noroc de burcă!...

«Burca» erà mantaua moșneagului, și mi-o

www.digibuc.ro

spuneà, să se răzbune astfel de îndărătnicia cu care la amiază, înşelat de arşiţa soarelui, m'am împotrivit să arunc în căruţă, altă haină, decât mantaua de doc. I-am lăsat deci, satisfacţia acestei uşoare răzbunări. Ştiam bine că la cele dintâi picături are să mi-o pună pe a lui singur pe umeri, mulţumit să se adăpostească, după obiceiul cărăuşesc, cu gluga unui sac. Şi ca să-l îmbun, i-am întins o ţigară de-a noastră, cu vârful aurit.

O luă lacom, fluierând minunat printre dinţi.

— Hm! ia bun lucru. La voi toate bunătăţile, şi la noi, dincoa de Prut, *mninica*...

L'am mustrat, cum se cuvine, pentru acest «dincoace». I-am arătat că nu mai există «dincoace» şi «dincolo», că suntem una, cu legi, drepturi şi îndatoriri la fel. Pe când şfichiuià caii, tăcut, la drum, i-am zugrăvit basarabeanului meu apropiata perspectivă a unui rai pământesc şi naţional român, care va luà fiinţă zămislit curând, acolo la sfatul înţelepţilor din Capitală. Iar când târziu am încheiat, convins că l-am câştigat cu basmele mele — căci basme erau — s'a întors ară-

www.digibuc.ro

tându-mi cu biciușca orizontul întunecat, spre Prut, de unde fulgere luminoase se apropiau, odată cu furtuna:

— Aieste's horbe! Di dincolo, voi ni-ți trimite, ca și pân'amù, nacealnici. Câ-ți hi având pre mulțî sâ vedi...

Atât. Și nu știu, de întunerec ori de grija ploii, fața i s'a împietrit deodată, posomorîtă și dușmănoasă...

II

In ceardacul umbrit de vița sălbatecă acățată pe sfori, gazda mea făceà toate onorurile ceaiului de dimineață. Pe masa cu fața albă ca zăpada, izvorîseră ca din pământ toate bunătățile. Farfurii rotunde și ovale, pahară mari și mici; brânză, pește, friptură, jambone compot, și un vin, și un rachiu de drojdie! Iar în mijloc, sfârâià samovarul uriaș, ca un motor sub presiune. E renumită doar ospitalitatea basarabeană...

Domnișoara Ania mă amețise cu întrebările: — Cum e la București? Au fost frumoase alergările? Ce fel de teatre sunt? Avem scriitori ca Artzibașef, Cuprin, Cristowski?...

www.digibuc.ro

Şi mai ia o felie de jambon, şi puţin unt, şi un păhăruţ de vin, şi fructe... Straşnic ceai! De aproape două ceasuri tot «gustam» de ici şi de colo. Incepusem a vedeà lumea în trandafiriu şi buzele cărnoase ale domnişoarei Ania, şi albul de porţelan al dinţilor, şi ochii cu priviri, pe rând: provocătoare, naive ori viclene, mă sfredeleau ca o arsură. Apoi când mă socotì îndestul de aprins, sburà de lângă mine, în casă, de unde izbucnirà acordurile unui clavir.

Andrei Simionovici împinse până la mine o cutie de ţigări, şi mă îndemnă să deşert încă un pahar de vin, ultimul. Fusese tot timpul tăcut, îl rodeà un cuvânt, pe care i-l ghiceam fluturând pe buze.

I-am deschis dar calea, invidiindu-i tihna în care trăeşte, belşugul fără seamăn, gospodăria scăpată ca prin minune de prădăciunile «slobodnei».

— Ce rai, ce mai frumuseţe! sfârşii, îndreptând mâna spre iazul care lucià printre pomi, în fundul livezii.

— Rai? Nu! îmi răspunse Andrei Simionovici. Raiul i-aici în suflet; şi în sufletul nostru-i întunerec ca moartea. Sânt Mol-

www.digibuc.ro

dovan, și iată că după doi ani, n'am mulțămire dela Moldova. Stăpânirea voastră-i ca și-a Muscalilor. Noi am dus pe tărâmurile aieste, departe de târguri și fără drumuri, o viață tihnită ca la începutul lumii. Dacă ne plătiam dările, nu ne turbură nimeni. Trăiam și muream în pace. Ne lăsau toți în plata domnului... De când ați venit, i-o frământare, și-o nemulțămire, și necazuri, par'că se fierbe lumea dela început.

Andrei Simionovici tăcù mâhnit. Domnișoara Ania se furișase lângă mine și iarăș ascultà, cu buzele strânse, cu bărbia prinsă în pumn. O rază de soare răzbì prin desișul de frunze, jucă pe cristalul paharelor, și toți o urmăream muți, cu gândurile în altă parte, înstrăinați deodată.

Vântul trecù printre noi, ca o presimțire.

III

Prin geamul deschis zorile se deslușeau albastre. Vasca dădù perdelele în lături. Cu degetul la buze, ne făcù semn să tăcem. Ciripeau rândunelele... Un val de aer, nă-

www.digibuc.ro

văli umed de rouă, înviorat, măturând fumul înăcrit al ţigărilor.

Peste o oră plecam.

Şi după prietenii aceştia de câteva zile, ai întâmplării, aveam o părere de rău, pe care de mult n'am mai cunoscut-o.

Plecam. Două luni colindasem ţinuturile Basarabiei, sdruncinat în căruţe primitive, purtat în trenuri leneşe, dus în trăsuri cu cai sprinteni. Am rătăcit fără ţel, cercetând oameni şi locuri. Nicăiri, nici în Ardealul cu nesfârşite păduri de basme, nici în Bucovina cea cu dealurile ei împodobite ca o grădină, n'am întâlnit mai chinuite şi mai adânci suflete, ca în ţinuturile acestei Californii sălbatece încă. De nicăiri nu m'am despărţit cu o smulgere mai dureroasă. Căutam un cuvânt duios de plecare, pentru aceşti oameni, cari, ciudat, ca şi cum nu mi-ar fi fraţi, mi-au vorbit o noapte întreagă despre toate, numai despre slujbe şi lefuri, nu...

Vasca se'ntoarse dela fereastră, suflă în lampă. In lumina albăstrie a dimineţii, figurile noastre aveau o înfăţişare lividă, de conspiratori.

— Ca în mansarda noastră din Alexan-

www.digibuc.ro

drowskaia, la Moscva! îmi rostì cineva gândul.

De ce n'am găsit atunci cuvântul de despărțire? De ce acum, după ani, când răsfoesc aceste file îngălbenite, crește în mine o mustrare, ca în visurile cele rele, când țintuit privești cum se înnecă un frate, și mâna nu i-o poți întinde?

□ □ □

www.digibuc.ro

VERA ARCADIEVNA

Şi în noaptea asta am auzit plângând cocorii...

Iar astăzi dimineaţă mi-am găsit grădina argintată de brumă. Pe o floare veştedă de dumitriţă, un fluture albastru sgribulià cu aripile lipite, îngheţat. Cea dintâi suflare a dimineţii l'a desprins fără viaţă. Octomvrie a cernut neguri în văi. Pădurea fumurie şi-a împrăştiat frunzele în câteva nopţi.

De ce m'am trezit pe buze cu un nume uitat de mult? Vera Arcadievna, Vera Arcadievna!..

Ca şi acum plecau cocorii, bruma pudrà flori ofilite, fluturii târzii îşi sbăteau aripi muribunde. In oraşul tinereţei noastre, apăruse atunci pe culoarele facultăţii, unde ne-am ros şi noi odinioară coatele, o streină ciudată. Fugită din ţara cu stepe bătute de crivăţ, cu închisori de piatră şi cu mansarde unde studenţi nebuni urzeau comploturi şi

www.digibuc.ro

asasinate; — rusoaica aceea cu părul roşu, cu ochii albaştri şi nevinovaţi de copil, ne turburase pe toţi, cari răsfoisem fugar cărţile lui Kropotchin, Bacunin ori Jean Grave. Aduceà cu dânsa sufletul neastâmpărat al imperiului cu spânzurători; şi în câteva săptămâni, o duzină de români blazaţi şi ironici au fost convertiţi sumar. Nu mai vorbeau decât de revoluţia socială, de moartea burgheziei, de apropiata justiţie a proletariatului... In camerile sărăciei noastre volumele lui Samain şi Heredia se prăfuiau. Alte cărţi noui, cu coperta însângerată, le luaseră locul... In cafenele, complicatele desbateri estetice nu mai entuziasmau decât câţiva tineri cu părul hirsut. Glasurile profeţilor cari prevesteau ruina societăţii, izbucneau detunătoare, dominând şoaptele consumatorilor paşnici...

Vera Arcadievna, ce minune făcuseşi cu sufletele noastre de timpuriu îngheţate!

Dar într'o dimineaţă de toamnă, când rătăceam amândoi în grădina cu frunzele scuturate, desgropând cărţile nu ştiu cărui proscris al Rusiei, Vera Arcadievna se oprì obosită. Pe o bancă de sub teiul desfrunzit, îşi ghemuì trupul înfrigurat şi sfărâmând cu de-

www.digibuc.ro

getele fine ciucurii unei crizanteme care se risipì, îmi destăinuì alte dureri. Erà singură. Desamăgită. Prea depărtată de tovarăşii cari rămăseseră la «datorie». In noi nu găsise decât prieteni vremelnici şi superficiali. Ne entuziasmam prea repede. Ne ameţià numai miragiul cuvintelor. Avem alte suflete: străine, uşuratece, goale, egoiste.

Vera Arcadievna îşi aduse aminte că e femeie, şi singură. Plânse. Vântul înfioră pe alee frunzele uscate. In deal, la cazarmă, o goarnă sună metalic.

De ce i-am încleştat atunci degetele subţiri în mâna mea, unde se sbăteau fricoase şi neliniştite ca aripile unei pasări prizoniere?

. . . . . .

Odată cu cei dintâi fulgi, Vera Arcadievna a plecat spre Şviţera, unde o chemau alţi prieteni, mai puţin uşurateci. Erà o dimineaţă înfrigurată când am întovărăşit-o singur la gară. Pe peronul ud, vântul şuerà pustiu, rostogolind foi de hârtie. Uşile trântite detunau în încăperile goale. Câţiva călători sgribuliţi... Ce singur şi trist m'am întors pe străzile glodoase, strângând în neştire

www.digibuc.ro

în mână, floarea albă pe care am uitat să i-o prind la pieptul ei mic!

Entuziasmul nostru revoluționar s'a potolit apoi curând. Ne-am regăsit cărțile dragi de odinioară. Tomurile cu coperta roșie au rătăcit în fundul rafturilor, și-au răsucit foile necercetate. Intr'o bună zi au luat drumul anticăriilor. Amintirea călătoarei s'a șters... Intr'această dimineață cu brumă, cu flori veștede și cu frunze risipite de vânt, din ce adâncuri adormite, regretul târziu m'a chinuit o clipă?

Şi de ce numele ei, acum când paradisul Verei Arcadievna s'a împlinit; de ce îmi amintește brutal, fecioria copilelor sfâșiată de dorința beată a unui soldat leton?

□ □ □

www.digibuc.ro

STEJARUL DE PE CULME

Pe creasta rotundă a dealului, un stejar singuratec sprijină bolta cerului ca o colonadă. E bătrân; poate supraviețuitorul unei păduri ce de mult nu mai este. E obosit, căci în fiecare primăvară, mugurii plesnesc din ce în ce mai târziu, și, din ce în ce mai de vreme, toamna-i ruginește frunzele. Iar vântul, în fiecare an îi frânge crengi uscate, din ce în ce mai multe...

Până la stejarul acesta întunecat, unde copil, credeam că se reazimă cerul ca o cupolă de sticlă, îmi plimb uneori seara, singurătatea. Poteca suie printre ogoare ghiftuite de ploi. Un răsuflet de vânt se strecoară umed, tremură frunza porumbului cu un fâșiit sonor, risipește mireasma fânațului cosit departe, în vale. Și soarele coboară într'o tăcere care neliniștește gâzele.

Acolo sus, învăț a uită. Căci amintirea ucigătoarei voastre inutilități, din care am

www.digibuc.ro

gustat şi eu cândva, mă devoră uneori... Amăgirea voastră mă rechiamă încă. Iar singuratatea mă înfioară ca moartea.

Stejarul cu trunchiul torturat de furtuni, mă primeşte atunci sub frunzişul lui ca într'un adăpost familiar. El mă întoarce cu ani în urmă, când lumea sfârşià la dunga vânătă a pădurii: când nu gustasem încă din băutura amară a himerelor voastre. Intinerit, simt alt sânge, mai vioiu, pulsându-mi în artere. Un optimism timid şi neîndemânatec, încolţeşte iar de sub cenuşa trecutului.

Şi atunci îmi apăreţi deodată atât de departe, şi atât de neînsemnaţi, şi svârcolirile voastre atât de zadarnice! Cu ochii cuprind toată valea desfăşurată la picioarele mele ca un covor policrom, fertil ca un ţinut binecuvântat. Apele Moldovei îşi sting lucirile învăluite în neguri. Copacii înalţă departe umbre romantice, ca în peisagiile divinului Corot...

Ce tihnă şi ce măreţie acì, în ceasul acesta când la voi, acolo, se aprind luminile vitrinilor, gem cafenelele, se'nşiruie procesiunea echipagiilor, se revarsă trecători prea mulţi pentru trotoarele neîncăpătoare, şi când

www.digibuc.ro

larma mulțimii e tăiată de strigătele vânzătorilor de ziare, ce vă aruncă ultima ediție cu proaspetele știri de senzație.

Socotiți voi acolo, că înțelegeți, deslegați și cârmuiți mersul vremurilor. Credeți că în mâna voastră e cuțitul și pâinea. Că în babilonica voastră Capitală se hotărăște soarta milioanelor de oameni, cari, tăcuți în acest ceas, ignorându-vă cu nepăsare, merg la odihnă. Credeți că fără voi, dacă o ploaie de sulf și de foc v'ar mistui cu cafenele, cu cabaretele, cu Camera și cu Ministerele voastre cu tot, ca odinioară biblica Sodomă; credeți, că toată viața acestei țări s'ar oprì brusc, paralizată. Și această amăgire, vă susține cu fragile cârji sufletele voastre fără alt reazim.

Iată însă că holdele își leagănă spicul superb, pomii rodesc și florile fânețelor îmbălsămează darnic văzduhul: departe de voi și fără voi. Iată că acì, și pretutindeni, în cel mai îndepărtat cătun, într'această înserare, atâtea și atâtea milioane de oameni își încheie ziua cu o împăcare sufletească, primitivă recunosc, naivă recunosc, mărginită poate, recunosc; dar pe care vă compătimesc că nu veți bănui-o niciodată. Cu ce mulțumire vă

www.digibuc.ro

aruncați voi obosiți, în așternutul unde vă așteaptă o noapte cu visuri rele, ce vă prelungește și prin somn svârcolirea de fiecare zi? Cu ce surâs de mulțumire și încredere, veți începe ziua, mâine dimineață, înainte de a vă lăsà înghițiți de frământarea stearpă a Capitalei voastre?...

Stejar bătrân, ce cuminte înțelepciune învăț sub bolta frunzișului tău încrestat! Ce lecuit de rătăciri pășesc îndărăt, spre căsuța cu mușcate roșii la fereastră, cu cuibul cenușiu sub streașina unde doarme perechea mea de rândunele, cu câinele ce mă așteaptă în poartă răbdător și cu ochi iubitori, ca nici un prieten alt.

Și cu câtă tihnă voiu deschide diseară cartea lui Carlyle, la pagina celor două mari tăceri: a stelelor tăcute, de deasupra noastră, a mormintelor tăcute ce așteaptă dedesubt...

□ □ □

www.digibuc.ro

www.digibuc.ro

www.digibuc.ro